

LOUPEŽNÍCI

Friedrich Schiller

Osoby

Maxmilián, vládnoucí hrabě Moor

Karel, Franc, jeho synové

Amalie z Edelreichů

Spiegelberg, Schweizer, Grimm, Razmann, Schufterle, Roller, Kosinsky, Schwarz, libertini,
později loupežníci

Heřman, šlechtický levoboček

Daniel, starý sluha u Moorů

Pastor Moser

Páter

Tlupa loupežníků

Vedlejší osoby

V Německu v polovici osmnáctého století. Děj trvá asi dvě léta

ÚVOD

Jedné neděle r. 1780 předčítal jedenadvacítiletý Friedrich Schiller, studující lékařství na stuttgartské vojenské akademii, v kruhu přátel několik výjevů ze svých Loupežníků. Společnost, místo i způsob přednesu měly do sebe něco spikleneckého. Uniknuvše přísnému školskému dozoru, tábořili druhové v odlehlém koutu lesa a bez dechu naslouchali neurvalému pathosu rudovlasého básníka, jenž vypadal směšně ve svém stejnokroji a doprovázel deklamaci přemrštěnými posuny vyzáblého těla. V dusném napětí nemocničních kobek, ve chvílích kradených nočnímu studiu medicíny bylo psáno dílo, jež toužilo výbouřit se na dravém vzduchu a zlomiti předsudky doby i těsné švábské otčiny; pod sužujícím dojmem přítelovy smrti, v blízkosti mladíka duševně chorého, v prostředí dvorských intrik a byzantinismu, za hloubavého přemítání o poměru duše a těla utvářela se v buřičském a brutálním lékaři ona kvasící, mučivá, křečovitá nespokojenost, již za sebe i za svou dobu dal v Loupežnících výmluvný a křiklavý výraz. Trpkost společenských úvah, marné otázky o původu světské a světové nespravedlnosti, obžaloby trestajícího řádu a sebetřýzeň chaotického svědomí vytryskly v dramatu, jímž disharmonický autorův duch, neobeznámený posud se skutečností, do životních záhad vnášel rozvrácenost svého citění a myšlenkový rozkol osmnáctého věku. Předlohou děje bylo vypravování revolucionářského krajana, kterého Schillerů v zeměpán za přílišnou svobodomyšlnost vsadil do věže; vzorem umělecké formy byl Shakespeare, jenž mladým, geniálnickým svým napodobitelům zdál se posvěcovati výlevy nejdravějších pocitů lásky a záští, jen byly-li v pravdě vášnivé; školou dramatického motivování, o kterou se Schiller v jednotlivostech až příliš věrně opíral, byly divoké výtvoř tak řečeného kvasu a víru, jenž, v Německu zahájen Goethovou prvotinou románovou i divadelní, měl svého citového i myšlenkového vůdce v Rousseauovi a zarýval se hluboce do otázek sociální i vychovatelské reformy. V žádném z těchto směrů nevydal se autor Loupežníků na výpravu za objevem nové země; jeho dílo neznamena novotářského výboje, je spíše shrnutím dobové nálady, vybitím nashromážděných proudů: energie však a koncentrovanost i útočnost, s níž nesnesitelný tlak poměrů a citů razí si v Loupežnících svůj násilnický průchod, jest jedinečná mezi výtvoř německého písemnictví. V hluboké vážnosti, již na postavě hlavního hrdiny řeší drásavý problém sociální psychologie, tkví trvalý význam díla, které, prozrazujíc podivuhodný smysl pro divadelní techniku a pro charakteristiku postav, má ve své primitivní fabuli a v průhledné intrice známky mladistvého začátečnictví a které s sebou vleče neživotnou přítěž klopstockovsky mdlé a přecitlivělé erotiky i ne jeden přežitek románově rytířského, kolportážního vkusu.

R. 1792, deset let po bouřlivém uvedení Loupežníků na mannheimskou scénu, byl jejich tvůrce jmenován čestným občanem Francie. To bylo těsně před vypuknutím velké revoluce. Ale Schiller, jenž dodatečně předmluvou i úpravou snažil se zmírniti ostrost svých mladistvých výpadů a jenž se po té s hrůzou a hnusem odvracel od krvavých pařížských událostí, nerad si dal připomínati spojitost mezi svou revoluční érou a mohutným hnutím, jež, ve Francii hnáno k nejzazším koncům, lomcovalo celou Evropou. A přece Loupežníci, vyvřevší z převratu doby, jsou výtvořem; téže horečky, z níž se zrodilý konvent a direktorium, a přece pokouší se Karel Moor na vlastní pěst napravit ti světový řád,“ nad jehož prozřetelností si zoufá. Hamletův tento vnuk, na svém těle prožívající typickou truchlohru anarchismu – jeho náhlý vznik, krvavou vládu a malomocný pád –, má troufalosti dost, aby božstvu vmetl do tváře svůj hněvivý protest proti libovůli a neoprávněnosti, s níž lidem jsou rozdíleny povinnosti a práva. Z osobních pohnutek sám vyvržen ze společnosti, zevšeobecňuje svoje výčitky a, na místě proti jednotlivé rodině, zuří proti celému lidstvu. Úplatky, nepotismus, surové hospodářství, uctívání mamonu, pokrytectví pobožníků, toť, co vůkol sebe vidí – zde Schiller vycházel z pesimistického pozorování své virtemberské domoviny; odhodlá se o

své ujmě uvést rovnováhu v rozkolísaný běh životní a stane se, v čele loupežnické tlupy, šlechtným zločincem – zde Schiller použil, kromě časových událostí, literárního typu, jenž se ustálil již ve starověku a byl mu znám z loupežnické romantiky Cervantova Dona Quijota. Krví se brodit a plnit spolu božský úkol, být společnosti škůdcem a spasitelem zároveň, zlem rozsévati dobro: ty nesrovnalé úlohy bere na se Schillerův hrdina, až klesne pod vědomím, že obého spojovati nelze.

Nástroje odplaty, jimiž určil své zločinné druhy, vysmekají se mu z rukou a páší ohavnosti, za které nebere odpovědnosti V jeho prsou ne-uhasíná touha po původní nevinnosti dětství, synovství a lásky. Bláznem byl, když ctnostem důvěřoval, bláznem, když lidskou špatností dal si vnutit meč samovolného odplatitele, bláznem zůstává tento Quijote mravnosti, když bojuje proti trpaslíkům a k obrům nedosahá. Vnějšími prostředky chtěl docílití nápravy nitra, vnějšími tresty chce posléze sám býti zkrušen. V jeho konečném odhodlání, že se dobrovolně vydá lidské spravedlnosti, aby pykal za své zločiny, je nesporná velkost a touha po očistě; ale i ono jest aktem ethické bezradnosti. Moor, stejně jako mladý jeho tvůrce, nenalezli východiska z bludiště mravních záhad a obětováním provinilého života nemíní sankcionovati zlořády lidské společnosti, které přec na konci dissonujícího dramatu nemohly se obratem ruky změnit v povznesené a bohem chtěné instituce. Dramatická katharse je Schillerovým závěrem krásně provedena, leč pro myšlenkový svět dramatika i hrdiny jsou uspokojivé odpovědi na problémy mravnosti a společnosti stejně nedostupný na konci jako na počátku. Že si zoufá nad správností vlastní cesty, proto se zločinec sklání pode »jho zákonů« a i z toho číší zoufalství anarchické svépomoci, jež resignuje proto, že se přesvědčila o své vlastní malosti, kdysi nesprávně vykládané za titánskou bohorovnost.

Karla Moora bohorovnost, odvetná akce a skeptická trpnost, doplňována geniálním cynismem Francovým a Spiegelbergovou nízkostí, nejenom že za Schillerových dnů založila básníkovu slávu v Německu i za hranicemi, nejenom že žila ve splanstujícím odraze loupežnických románů a dramát: nýbrž až po naši dobu bolestně, bodavě se dotýká duší, trpících rozpolcením mravnostního řádu. Pochopitelno, že autor tak rozvrácený sociálními záhadami jako »syn služebné«, August Strindberg, cítil se spřízněn revolucionáři Moorovi. Pochopitelno též, že doby převratu a přechodu nalézají v Schillerově mladistvé zpovědi zrcadlo svých vlastních bojů. Snad také dnes bude dosti zájmu o dílo, v němž pojmy lidství a dobra jsou podrobovány přehlídce, v němž vysloveno tolik obecně platných pochybností o podstatě bezpráví a práva, v němž k slovu se dostává tak hlasité a tak bezmocně soucítění s tragickým určením lidstva, A snad se zájmem tím znovu setká se drama v zemi, která v jeho autoru ctila hlasatele lidství, mluvčího svobody myšlenek, zastance lásky k vlasti. Jsou hlubší příčiny než pouhá divadelní účinnost, jež k tomu vedly, že právě toto Schillerovo dílo vydobylo si též u nás mimořádného postavení, mělo vliv na českou literaturu a bylo již při nejmenším čtyřikrát přeloženo.

Pojítka mezi Loupežníky a Čechami je především vnější. Styčné body jsou hned po stránce scenerie. Značná část kusu se děje na českém území. Hlavním dějištěm jsou Franky, jeden výjev položen na saské hranice, jiný na břeh Dunaje, vlastní loupežnický život lokalizován v »českých lesích«. Jihoněmci Schillerovi běželo o to, aby odvedl fantasii čtenářů od místních poměrů někam do ciziny a tak odvrátil pozornost od aktuálních tendencí hry. Šumavské hvozdy poblíže bavorského kraje, v němž pověstný v 18. století lupič Hiesel provozoval své řemeslo, byly přiměřeny romantické náladě. Z obyvatel Čech předvádí Schiller šlechtice Kosinského, který prožívá obdobné osudy jako hlavní hrdina a pro zmařené štěstí stává se loupežníkem; kontrast obou národností obývajících českou zemi je naznačen ve vypravování o lásce Kolínského k Amalii, o níž výslovně poznamenává, že byla Němka a občanského rodu

(tato Amalie ovšem není totožná se slečnou z Edelreichů milenkou Karla Moora). Jinak se však autor ani o zeměpis ani o zvláštnosti Čech nestará, a co Kosinsky vypravuje o dvorských pletichách, míří zase na poměry německých residencí. Jiná epizoda, totiž vylhaná zpráva o Karlově hrdinské smrti, čerpá z dějin sedmileté války a líčí bitvu u Prahy r. 1757; v divadelním zpracování, jež z censurních důvodů přeložilo děj do 16. století, byla tato anekdota nahrazena zmínkou o tureckých válkách. Poměr obou redakcí Schillerova díla má v tomto i jiném ohledu význam pro české překlady a úpravy; stejně jako v Německu, tak i u nás hrály se většinou texty vzniklé spojením obou verzí, totiž původního zpracování (jež vyšlo v první edici r. 1781, v druhé r. 1782) a divadelního přepracování, jež podnikl a vydal Schiller sám pro účely mannheimského divadla r. 1782. Původní zpracování má podtitul: činohra; divadelní přepracování je označeno jako truchlohra.

Také v tisku vycházely u nás kontaminace obou úprav, činohry a tragedie. To platí již o prvním českém překladu, jež v Praze u Schönfelda r. 1786, tedy velmi brzy po originálu a rok po prvním (francouzském) překladu, pořídil Karel Hynek Thám. Podle toho, že označil kus jako »smutnohru« a že v seznamu osob vystupuje »pravni osoba«, jež musila – rovněž z censurních důvodů – nahraditi »patera« původního vydání, zdálo by se, že Thámovou předlohou byla jen mannheimská verze. Ale není tomu tak. V textu samotném, přes opačný údaj v seznamu osob, vystupuje »kněz«, a celý jeho výstup (na konci druhého dějství) má ostřejší formu prvotní verze: osvícenství josefínské doby v Praze nekladlo oněch překážek, jimž chtěli se vyhnouti mannheimský režisér Dalberg i Schiller, poddaný vévody Karla. I jinak do textu, jenž, většinou se drže divadelního zpracování, volí mírnější rozřešení a Schweizerovi i Francovi daruje život, je vloženo několik výjevů z redakce prvotní. Snad že Thám za předlohu nepoužíval textu knižního, ale nějakého německého rukopisu, určeného k scénickým potřebám, v němž spojení obou redakcí bylo už provedeno. Ale na jednom místě uskutečnil to spojení na vlastní pěst a dopustil se podivného nedopatření. Za dějiště a dobu hry určuje (dle původního vydání) »zemí Německou« a »bezmála v prostřed osmnáctého století«. S tím souhlasí, že Heřman mluví o Karlově domnělé účasti na bitvě u Prahy, leč jedna jeho věta je převzata z mannheimské úpravy, jež se zmiňuje o turecké vojně místo o sedmileté. A tak referuje Thámův Heřman: »Za pět měsíců na to vznikla opět ta nešťastná vojna s Polskem a s Turkem, a když (Karel) na světě již nic co doufati neměl, přivedl ho zvuk vítězných bubnů krále Frydrycha do Čech.«

Zdá se, že Thám se nechtěl zřící narážek na nedávnou dobu a na domácí místa, aby cizokrajné dílo pokud možno nejvíce přiblížil zájmům českého obecnstva. Neboť o to především běží horlivému »vlastenci z Boudy«, jenž tři léta před tím napsal Obranu jazyka českého a spolu s bratrem Václavem zakládal českou literaturu divadelní: chtěl dokázat, že i jeho mateřština se hodí k tlumočení velkých dramatických výtvorů. Tou láskyplnou polemikou i apologií nabývá jeho snaha, v lečems neobratná posud, čehosi neskonale jímavého, co k nám podnes promlouvá z věnování Thámová překladu Loupežníků: Wlastencům mým Čechům. Byla to doba úzkosti a pochyb. Skepse proniká – byť jinakou formou než ze slov velkého jeho odpůrce, Dobrovského – Thámovou předmluvou k překladu Makbetha (rovněž r. 1786), v níž ohlašoval svůj nový pokus o obohacení českého divadla: »v brzkém opět času onu znamenitou a dalece vznešenou smutnohru Loupežníci (Die Räuber) nazvanou od Frydrycha Šillera, Shakespeara Německého, na světlo vydati míním, jsa té naděje, že z ní (moji krajané) hojnějšího nabudou užitku, nežli z bezčíslných jiných dosti hrubých a hmotných knih Českých.«

Thámův překlad, mající slušnou zásobu slov a povznášející se místy k důstojnému a ohnivému pathosu, nemůže se ovšem rovnat bezprostřednosti originálu; zvláště tam, kde Schiller čerpal z dlouhé tradice sentimentální (ossianovsko-wertherovské) a z poesie reflexivní, pokulhává za ním jazyk tlumočnický dosti žalostně; ale pořekadla a jiná prstonárodní úsloví zní svěže a svérázně v Thámově češtině, jež se neleká šťavnatých nadávek, ač pro vlastní tempo furioso německého Sturm und Drang nemá citu ani dechu. Nebudeme k pokusu, oblitému září národního znovuzrození, příliš shovívaví, nezamlčíme, že u literáta oné doby, jistě velmi dobře obeznaného s němčinou, zaráží několik začátečnických omylů jazykových (na př.: lass es fünfzig gegen meinen grossen Nagel sein – p. 73 »a necht je jich i padesát na můj veliký hřebík«; ^ der Bodensatz der Stadt – p. 70 »mestska podlaha*»; auch ist der Wein all in unsern Schläuchen – p. 89 »Ba i víno je všecko v našich bři-ších«; der Paroxysmus ist schon im Fallen – p. 91 »nemoc ho již napada«; der Gefangene hatte das Licht vergessen – p. 104 »vezeu zapomněl svici«; hört ihr den Pulverturm knallen über dem Stuhl der Gebärerin – p. 170 »nad stolicí bohorodice«). Ale ještě nespravedlivější by bylo oporní jeti skutečných zásluh a vymožeností. Kde překladatel cítí svou malomoc, doznává ji: ponechává scénickou poznámku (p. 65), že Spiegelberg »zpívá písničku«, leč její text si nechává pro sebe (větší písňové vložky už z německého mannheimského zpracování byly vesměs vyloučeny, odpadla tudíž překladateli obtíž veršovnícká). Některé podivně znějící způsoby konversace, jako že Karel Moor nejen Kosinskému, nýbrž i Amalii říká »oni«, spadají na vrub doby; jiné pokusy o přizpůsobení stylu hry českému pojetí ukazují k usilovné snaze, aby německá hra zapustila kořeny v české slovesnosti.

Proto veskrze zcestuje Schillerova vlastní jména. Píše Mór, Švejcar, Kosynský. Amalii von Edekekh překřtívá na slečnu z Šlechtic. Zdo-mácňuje jména sluhů v 5. dějství: Jiří, Jene, Víte, Martine. Loupežníkům dává nová příjmení, zachovávaje, leč seslabuje smysl originálu. Grimm zve se Plachý, Schufterie Klouček, Roller Křepčík, Razmann Myšina; nejdále se uplatňuje tato tendence, nám běžná podnes v překladu Shakespearových komedií, na Morici Spiegelbergovi, pro nějž zvoleno i podivné jméno křestní: Smílá Blyskovec. I jinak má být vymýceno vše cizácké. Místo tygr, tygří, tygřice, čteme důsledně zubr, zubří, zubřice; z furie se stala dračice, z kurfirsta volenec, ze sirenní písně »píseň ochechulni« (p. 130), z banditů »petrovsti« (p. 163); místo bravo volá se »mehodek« (p. 175); jiné zvolání: »Zdrav buď Bůh Merkuryáš« (p. 38); starověké bájesloví nahrazeno slovanským (p. 37 od královského Perónového ptáka, p. 71 s palicí Perona). K zřejmým nesprávnostem vede tento purismus, mluvili se o »oustupku« nebo »pavlači« místo o galerii Moorových předků, o »městské zprávě« místo o politice (p. 112, 82). Směšné je, dělá-li Thám z Amalie, nevěsty Kosinského, Češku, ačkoli českému zemanovi záleží právě na jejím německém rodu; úctyhodné však je, že se pokouší o české vědecké názvosloví (Chaos – směsice; mein Selbst – má samosvojnost: p. 138, 133) a že časovou narážku nahrazuje upomínkou vlasteneckou: Sieht er nicht gerade so drein, als wollt' er den Marschall von Sachsen mit einem Rührlöffel über den Ganges jagen? – p. 96. »Nevyhlíží-li právě tak, jakoby chtěl z Žižky duši vystrašit?«

Význam Thámovy práce je buditelský, lidově výchovný. To vysvítá stejně z jeho slov, obsažených v úvodu k Makbethovi, jako ze shodného ohlášení, otištěného 28. dubna 1787 v 17. čísle Schonfeldských c. k. Pražských Novin (v jichž expedici se kniha za 17 kr. prodávala): »My máme co děkovati Panu Vydavateli této v Český jazyk přeložené komedye, že nám takové spisy vydává, kterýchž lid k vyrazení své mysli na místě jiných ničemných a babských kronyk s nějakým prospěchem užívati může.«

Dnes Thámův překlad náleží historii literární. Do dějin divadla patří druhé zčeštění Loupežníků, podniknuté znamenitým hercem J. J. Kolářem, za praktickými jevištními účely. »V neděli dne 25. října (1840) bude se na stavovském divadle ve prospěch panny Niny Manetinské provozovati: Loupežníci. Truchlohra v 5 jednáních ze Schillera přeložena od J. Koláře«, tak čteme v Květech z roku 1840. Truchlohra – tedy opět podle druhého, divadelního zpracování? Zdá se, že tomu tak bylo, neboť ze soudobé kritiky J. Malého (v České Včele 1840, č. 86) dovídáme se, že v kuse vystupoval »právní ouředník« – ne tedy páter prvě, smělejší redakce, a že děj položen na začátek 16. století, kam se prý ovšem nehodí zmínka o bojích Matyáše Uherského proti Turkům. Týž referent sděluje jména hlavních představitelů: beneficiantka hrála Amalii; France Moora Skalný, Spiegelberga Šmiller, Švýcara Grabinger, starého Moora Nikolai atd. Překladatel, Josef Jiří Kolár, vyhradil si úlohu Karla Moora a byl výborný (jeho bratrovce, Františka Kolára, mimochodem řečeno, chválila kritika r. 1864 jako France Moora). Premiéra vůbec byla prý zdařilá, »byli bychom však sobě více okrouhlosti přáli«.

Toto české zpracování tiskem nevyšlo. Teprve r. 1866 vydal J. J. Kolár, jenž z německé literatury uvedl k nám m. j. Fausta i Valdštýna, svůj překlad Loupežníků (jakožto 1. svazek Koberova Výboru spisův dramatických). Podtitul zní opět »Tragedie«, ale neprávem. Neboť co Kolár vydal, jest Schillerova »cinohra«, a to podle původního vydání z r. 1781; děje se tudíž v Němcích 18. století, vystupuje páter, Franc se zardousí, Švicar si vžene kulku do hlavy, text je prostoupen hojnými rýmovanými vložkami, Francovy blasfemie a od vážnosti Karlovy mluvy jsou ponechány v ryzí, neokleštěné podobě. Srovnávat Kolára s jeho předchůdcem je zhola zbyteč-no. Kolár přejal již vypěstěnou divadelní i mluvu, těžší z vymožeností českého jeviště, má kromě výborného smyslu pro odstíny originálu vrozenou virtuosnost silného a hutného výrazu. Kde krátí předlohu, tam nedá se omezovati pruderií; spíše chce se vyvarovati pleonasmů, jež hereckému jeho naturelu nebyly po chuti; jinde škrtá patrně z pohodlí, nejtěžší překladatelské oříšky si prostě uspořil. Nezáleží mu na přílišné věrnosti, za to na srozumitelnosti. Překrvený styl mladého Schillera má zde analogii v zálibě pro siláctví. A přece namnoze nasazuje falešný tón. Leckde není to bouřliváctví, ale sakrování. Mluveno s Karlem Moorem: ne blesk, ale kalafuna. Ne titanismus, ale výtržnictví: was hast du gemacht? einen Spass, der mir bald zwei Beine und einen Hals gekostet hätte – »Byla to merenda, kterouž bych byl málem vaz a nohy si polamal«; der Paroxysmus ist schon im Fallen – »ta výtržnost počíná zas ochabovati«; weisst du, dass du über den grossen Schritt deines Lebens weggaukelst – »víš-li, že přes velký kročej svého života kejklířskou nohou skáčeš.«

Kolár dobyl Loupežníkům českého jeviště. Jeho překlad náležel (dle lask. sdělení pana Elsnice, archiváře Nár. div.) od 19. února 1863 k repertoiru Prozatímního divadla. Na scéně Národního divadla byl hrán poprvé 24. října 1890, pak r. 1893 a 1897; celkem sedmkrát; v posledních představeních (10. a 12. prosince 1897), za režie Šmahovy, v úloze France Moora vystoupil polský host R. J. Żelazowski; obsazení bylo: starý Moor – Šimanovský, Karel — Slu-kov, Amalie – si. Vlčková, Herman – F. ze Steinsberku, Spiegelberg – F. F. Šamfeet'k, Švi-car – Řada, Šufterle – Sedláček, Roller – Vojan, Kosinský – Matějovský, Daniel – Pštross, mnich – Mošna atd.

Dva další překlady zasluhují stručnější zmínky. »Die Manheimského původního [sic] vydání přeložil a pro ochotnické divadlo upravil« smutnohru Loupežníci Josef Mikuláš Boleslavský; vydal ji svou nakladatelskou firmou (Mikuláš & Knapp) r. 1869 jako 18. svazek Nové sbírky Divadelního Ochotníka. Je to pouhý výtah na 46 stránkách, jenž dramatickou akci ponechává, ideu takřka důsledně škrtá. Leckde bere ohled na původní vydání – překlad je patrně pořízen

podle nějaké dramaturgické úpravy, směrodatné pro německá ochotnická představení. Z chybného překladu budiž uvedena ta, o níž se Mikuláš, sveden as nesprávnou interpunkcí, sdílí s oběma svými předchůdci: (na konci čtvrtého aktu) **Schweizer:** Würgengel, kommt! – »Švýcarův anděl smrti přichází!« – Úprava Mikuláše Boleslavského dosud se hraje i na pražských jevištích, mimo Národní divadlo: naposledy v Uranii 25. dubna a 13. května 1915 s polským hostem E. Rygierem v úloze Františka Moora, v Pištěkovu divadle 3. února 1916 s Robertem Matijevičem z Osjeku (dříve v Záhřebe) v téže roli.

O. *Fasterův* překlad divadelního zpracování, vydaný rovněž u Knappa (po r. 1899, v Ochotnickém divadle, sv. 179) měl patrně nahradit Mikuláše Boleslavského. V knize jsou naznačeny škrty pro dilettantská představení. Text je mluvný a plyný, má hojně vhodných prstonárodních sentencí, trpí však nejen germanismy, nýbrž i trapnými omyly, podle nichž lze si utvořit představu o nízké úrovni našich překladů z němčiny, pořizovaných pro běžnou potřebu: Franc se posmívá krásnému, »anglickému«, božskému Karlovi (englisch); ein Gemurmel lief durch die Glieder (totiž četami vojska) – »údy chvěla se zvěst«; viel weniger zu früh (poslední slova Danielova Francovi) – »jen ne tuze brzy«. Ne méně komické je neporozumění antickým narážkám: (ve velkém Karlově monologu) Warum hat mein Perillus einen Ochsen aus mir gemacht – »Proč neučinil ze mne nějaký Perillus vola«; Karel o Francovi (v 4. aktu): worauf seit Äonen kein Teufel gekommen ist – »od doby Aeonu« (Thám přeložil: »od Arona casu«; Kolár to škrtil).

Není účelem těchto řádků odbočit od otázky překladů, sledovat stopy Schillerových Loupežníků v našem divadelním životě, vyšetřovat! jich vlivy na české písemnictví. Stačí upozornit na to, že do spodní literárního dění prosakovala jejich romantika, že do uvědomělé umělecké tvorby vnikal jejich mravní pathos. Ušlechtilý lupič Babinsky, »šedivý myslivec«, stal se v polovici století hrdinou kalendářových povídek, jichž faktura i detaily jsou napodobeny podle loupežnických románů, užívajících scenerie a zneužívajících rétoriky Schillerova díla. Krásná postava slováckého zbojníka Janošíka přijala, alespoň v novějších zpracováních, typické rysy Karla Moora. A také podle jiných lyricko epických a románových skladeb můžeme mluvit o českých obměnách Loupežníků. Našemu soucitu podnes je blízká a drahá tragika zhroutení a kající) zoufalost duchů, kteří, podobni Karlu Moorovi, zdeptáni ve své nejsvětější víře, sami se vydávají hledat boží pravdy a svého práva; kteří z lásky k svobodě a spravedlivosti stávají se škůdci a psanci společnosti a pro svoji svépomocnou odvetu nalézají zdůvodnění v Schillerovu mottu, vzatém z Hippokrata: Čeho nezhojí lék, zhojí železo; čeho ni železo, oheň.

Ve svém překladu, k němuž popud vyšel od chefa činohry Národního divadla Jaroslava Kvapila, bral jsem tu a tam na poradu dřívější překlady. Předlohou byla mi Schillerova »činohra«, tedy původní úprava – a to dle opravené edice z r. 1782, již r. 1905 znovu otiskl Erich Schmidt r 3. svazku saekulárního vydání Cottova; odchylky (nepatrné) od první edice (z r. 1781) jsou uvedeny a jich oprávnění je prokázáno J. Petersenem v Euphorionu 12, 1905, 44, Tamtéž (20, 1913, 398 n.) R. F. Arnold o vztazích Schillerovy hry k »českým lesům«, »českým jezdcům« a p. Data k předmluvě z části čerpám z běžných komentářů a z monografií (Minor, Weltrich, Berger). Ke kapitole o překladech Loupežníků dodávám, že dvojzpěv Hektor-Andromacha byl (podle pozdější básnické redakce) několikrát zčeštěn v převodech Schillerovy lyriky.

PRVÉ DĚJSTVÍ

1. scéna.

Franky. Sál v zámku hrabat Moorů.

Franc, Starý Moor.

Franc: Je-li vám, otče, jen opravdu dobře. Jste tak bled.

Starý Moor: Docela dobře, synu můj – cos mi chtěl říci?

Franc: Přišla pošta – psaní od našeho korespondenta z Lipska –

Starý Moor (dychtivě): Zprávy o mém synu Karlovi?

Franc: Hm! hm! – Ano. Ale nevím – bojím se – abych – vašemu zdraví –? Opravdu nic vám není, drahý otče?

Starý Moor: Jsem zdrav jako rybička! O mém synovi že píše? – Nač tolik starostí o mne? Dvakrát ses mne ptal.

Franc: Jste-li nemocen – je-li na vás jen stín choroby, propusťte mne – řeknu vám to v příhodnější dobu. (Napolo pro sebe): Ta novina není pro křehké tělo.

Starý Moor: Bože! bože! Co uslyším?

Franc: Dřív dovolte, abych poodešel a slzu soustrasti prolil nad svým ztraceným bratrem – na věky měl bych mlčet – neb je to váš syn; na věky měl bych zahalit jeho hanbu – neb je to můj bratr, – Leč vás být poslušen, to' moje prvá, truchlivá povinnost – a tak mi promiňte.

Starý Moor: Ó Karle! Karle! Kdybys věděl, jakou mukou je tvé chování otcovskému srdci! že by jediná radostná zpráva o tobě mému životu přidala deset let – že by mi vrátila mládí – zatím co teď mne, ach, každá o krok blíže sráží do hrobu!

Franc: Je-li tomu tak, starý muži, buďte s bohem – ještě dnes bychom si všichni rvali vlasy nad vaší rakví.

Starý Moor: Zůstaň! – Zbývá ještě poslední krůček – Nebraň mu! Bůh navštěvuje nepravost otců do třetího i čtvrtého pokolení – – (Usedne): Nech ho, ať mne dorazí.

Franc (vyjme z kapsy list): Znáte našeho korespondenta! Pohleďte! Svůj pravý malík bych za to dal, kdybych směl říci: je to lhář, černý, otravný lhář - - Vzpamatujte se! Prominete, nenechám-li vás samotna čísti list – Všechno ještě nesmíte slyšet.

Starý Moor: Všechno, všechno – synu můj, uspoříš mi chodit o berli.

Franc (čte): »V Lipsku prvního května. – Kdybych nebyl vázán bezpodmínečným slibem, že ti nezatajím pranic, čehokoli se dopídím o osudech tvého bratra, nikdy by mé péro, drahý příteli, nebylo k tobě tak ukrutné. Ze sta tvých dopisů poznávám, jak takovéto zprávy probodávají tvé bratrské srdce; je mi, jako bych tě už viděl nad tím ničemou, nad tím darebákem - - « (Starý Moor zahalí tvář.) A to vám, otče, čtu jen nejšetnější místa – »nad tím darebákem propukat v hořké slzy;« – ach, tekly – v proudech se hrnuly po mé soucituplné tváři – »je mí, jako bych už viděl tvého starého, zbožného otce jak se v smrtelné bledosti« – Ježíš Maria! Ještě pranic nevíte, a už tak bled?

Starý Moor: Dále! Dále!

Franc: – »jak se v smrtelné bledosti potácí nazpět do křesla, proklínaje den kdy na něj poprvé dětský hlásek zažvatlal („otče!“) Všechno mi nechtěli ani prozradit, a z toho mála, co vím, povím ti jen málo. Zdá se, že tvůj bratr nyní dovršil míru své hanby; já si alespoň už nedovedu představit horších skutků, než jaké spáchal, ale v těch věcech on mne svou genialitou daleko zastiňuje. Včera o půlnoci provedl znamenitý kousek: nadělav dluhů čtyřicet tisíc dukátů« – slušná sumička, otče – » znásilniv dceru zdejšího bohatého bankéře a v souboji poraniv na smrt jejího galána, hodného chlapce ze šlechtického rodu, unikl policii ještě se sedmi jinými, které strhl do svého lotrovského života,« – Otče! Pro boha, otče! Co se s vámi děje?

Starý Moor: Již dost. Ustaň, synu můj!

Franc: Šetřím vás – » Vydali na něj zatykače, uražení volají hlasitě po odplatě, na jeho hlavu je vypsána cena – jméno Moor« – Ne! mé ubohé rty nikdy a nikdy nezavraždí otce! (Roztrhá psaní.) Nevěřte tomu, otče! Ani písmene mu nevěřte!

Starý Moor (hořce zapláče): Mé jméno! Mé poctivé jméno!

Franc (padne mu kolem krku): Hanebný, třikrát hanebný Karle!; Netušil jsem to, když byl ještě kluk a tak se toulal za holkami, když se s uličníky a bídnou zbeřící honil po lukách a kopcích, když při pohledu na kostel prchal jako zločinec před žalářem a když groše, které z vás vymačkal, házel do čepice kde jakému žebráku, zatím co my jsme se doma nábožně modlili, a vzdělávali z knih posvátných kazatelů? Netušil jsem to, když on raději čítal dobrodružství Julia Caesara a Alexandra Velkého i jiných pohanských zatemněnců, než o kajícím Tobiášovi? – Stokrát jsem vám to prorokoval (neboť má láska k němu se podřizovala mé dětině úctě k vám): ten hoch nás ještě všechny uvrhne do. bídy a hanby! – Ó, kéž by neměl jména Moor! Kéž by mé srdce tak vroucně pro něj nebušilo! Bezbožná láska, již nedovedu zdušit, ještě mne jednou zažaluje před boží soudnou stolicí!

Starý Moor: Ó – moje naděje! Mé zlaté sny!

Franc: To dobře znám. Vždyť to je to, co jsem právě řekl Ohnivý duch, jenž v tom hochu plápolá – tak jste vždycky říkal – duch, který mu vnuká takový cit pro všechnu velkost a krásu; Jta příměst, která z jeho zraku činí zrcadlo duše; ta cituplná měkkost, ten soucit, jímž se rozplývá a rozpláče; ta mužná odvaha, jež ho vyháňá nahoru do korun staletých dubů a štve ho přes příkopy, přes hradby a dravé řeky; ta dětinská ctižádost, ta nepřekonatelná tvrdohlavost a všechny ty krásné a skvoucí ctnosti, jež klíčily v tatínkovu miláčku, ty z něho jednou udělají horoucího přítele, ty z něho udělají výtečného občana, hrdinu, velkého, velkého muže. – Zde ho máte, otče! Ohnivý duch se vyvinul, rozvětvil a vydal nádherné ovoce! Jen vizte tu příměst, jak pěkně se stočila v drzost! Vizte tu měkkost, jak něžně na kokety vrká, jak se rozněcuje pro půvaby nevěstek! Vizte tu plamennou geniálnost, jak mu za pouhých šest let tak dočista strávila všechn olej jeho života, že on teď za živoucího těla obchází jako strašidlo a že nestydatí lidé, kteří ho potkávají, říkají: c'est l'amour qui a fait ca! Hle, ta smělá podnikavá hlava kuje a provádí plány, vůči nimž se ztrácejí hrdinství takového Cartouche nebo Howarda! A jen až ty nádherné zárodky plně dozrají – vždyť od tak útlého věku nelze žádati ničeho dokonalého! – Snad se, otče, ještě dožijete radosti, že ho spatříte v čele vojska, které sídlí v posvátném tichu lesů a odnímá poutníkovi, znavenému cestou, půl břemene – snad vám ještě, než vás položí do hrobu, bude přáno vykonati pouť k jeho pomníku, ježž si postaví mezi. nebem a zemí – snad, ach otče, otče, otče – ohlédněte se po jiném jméně, sice si na vás budou ukazovati kramáři a uličníci, kteří vašeho pana syna uvidí vypočteněna v Lipsku na trhu.

Starý Moor: A i ty, Franci, ty též? Ó moje děti! Jak míří na mé srdce!

Franc: Vidíte, že dovedu býti též vtipný, ale můj vtip je uštknutí štíra. – A na druhé straně ten suchý všední patron, ten studený, dřevěný Franc – a jakými názvisky jste mne ještě poctíval na rozdíl od něho, když on vám seděl na klíně anebo vás štípal do tváře – Franc, ten jednou zemře za pecí, ten shnije a bude zapomenut, až sláva onoho universálního ducha poletí od pólu k pólu – Ha! sepjatýma rukama děkuje vám, nebesa, studený, suchý, dřevěný Franc, – že není jako onen!

Starý Moor: Odpusť mi, dítě; zanech hněvu na otce, jenž se zklamal ve svých plánech. Bůh, jenž Karlem slzy mi sesílá, tebou, můj synu, mi je vysuší z očí!

Franc: Ano, otče, vysuší vám je z očí! Váš Franc nasadí svůj život, aby prodloužil život váš. Na vaše živobytí beru ohled ve všem svém počínání, váš život, toť zrcadlo, jímž se dívám na věci: není povinnosti tak posvátné, abych se proti ní neprohřešil, je-li v sázce váš drahocenný život, – Věříte mi?

Starý Moor: Máš ještě velké povinnosti, synu – Žehnej ti bůh za to, číms mí byl a čím mi budeš!

Franc: Nuže, řekněte mi – kdybyste toho syna nemusil zvatí svým synem, byl byste šťasten?

Starý Moor: Tiše! ó, tiše! Když mi ho bába přinesla, zvedl jsem ho k nebesům a zvolal: Nejsm já šťasten?

Franc: Tak jste řekl. Nuž, měl jste pravdu? Závidíte nejprostšímu ze svých sedláků, že není otcem tohoto syna, – Hoře budete míti, pokud toho syna míti budete. To hoře s Karlem poroste. To hoře vám podryje život.

Starý Moor: Ó! udělalo ze mne osmdesátiletého kmeta,

Franc: Nuž tedy – kdybyste se tohoto syna zbavil?

Starý Moor (prudce): Synu! Synu! Co díš?

Franc: Nepůsobí vám láska k němu všechen ten bol? Té lásky nebýt, ani jeho pro vás není, Té trestuhodné, zlořečené lásky nebýt, je pro vás mrtev – není pro vás ani narozen. Ne maso a krev, srdce z nás dělá otce a syny. Nemáte-li ho v lásce, není ten vyvrhel už vašim synem, 'a; byť i vám ho byli z masa vyřízli. Až posud měl jste ho jak oko v hlavě, ale teď – horší-li tě tvé oko, dí písmo, vrz je od sebe. Lépe s jedním okem do nebe, než se dvěma do pekel. Lépe bez dětí do nebe, než aby oba, otec i syn, byli zatraceni. Tak mluví pán!

Starý Moor: Což mám svého syna proklítí?

Franc: Ale ne! to nikoli! – Svého syna nemáte proklítí. Koho jmenujete svým synem? Komu jste daroval život, třeba že sám se namáhá ze všech sil, aby váš život zkrátil?

Starý Moor: Ó, toť čirá pravda! Toť soud nade mnou. Hospodin mu tak velel.

Franc: Vidíte, jak něžně se k vám chová váš mazlíček. Vaší oteckou náklonností vás rdousí, vraždí vás vaší láskou, i samo vaše otcovské srdce podplatil, aby vás sprovodil se světa. Až nebudete na živu, stane se pánem vašich statků a králem svých choutek. Hráz bude stržena, a proud jeho chtíčů rozleje se bouřněji a volněji. Jen se vmyslete do jeho duše! Kolikrát asi přeje smrt svému otci – kolikrát bratru – těm dvěma, kteří tak nelítostně stojí v cestě jeho bezuzdným výstřednostem? Ale je to láska za lásku? Je to vděčnost dítěte za otcovskou štědrost, obětuje-li deset let vašeho života vilnému dráždidlu jediného okamžiku? dá-li jméno svých otců, které si už po sedm století uchovalo neposkvřněnou pověst, v sázku za jedinou minutu rozkoše? A to že je váš syn? Odpovězte! to že je syn?

Starý Moor: Necitelné dítě! ach! ale mé dítě přec! mé dítě přec!

Franc: Povedené, roztomilé děťátko, jehož jedině studium jest, jak to zařídit, aby nemělo otce – Ó, chápejte přec! Kéž by vám bělmo spadlo s očí! budete-li však shovívavý, ještě ho utvrdíte v jeho zpustlosti, budete-li mírný, přesvědčíte ho, že je v právu. Ovšem že sejmete kletbu s jeho hlavy; na vás, otče, na vás padne kletba i zatracení!

Starý Moor: Máš pravdu! máš docela pravdu! – Má, má je všechna vina!

Franc: Co tisíců se zpilo pohárem rozkoše, ale polepšilo se utrpením. A zda v tom není ruka páně, že se po každé výstřednosti dostavuje bolest? A člověk že by měl boží vůli zvrátiti svou ukrutnou něžností? Smí otec na věky zničití zástavu, jež mu svěřena? Považte, otče: vydáte-li ho na nějakou dobu na pospas nouzi, bud se přemění a polepší, anebo i v té velké škole bídy zůstane padouchem, a pak – běda otci, jenž svou mazlivou láskou odváží se zničití důmysl vyšší prozřetelnosti! – Nuže, otče?

Starý Moor: Napiši mu, že od něho odvracím Ú svou ruku. e

Franc: To je správné a moudré.

Starý Moor: Že mi nikdy nesmí na oči.

Franc: To bude zdravá lekce.

Starý Moor (něžně): Pokud se nepolepší!

Franc: Dobrá, dobrá – Ale což, přijde-li s maskou pokrytce, vymámí-li slzami váš soucit a lichotkami vaše odpuštění a vysměje-li se pak vaší poddajnosti v náruči svých kuběn? – Ne, otče! Navrátí se dobrovolně, až ho jeho vlastní svědomí sprostí viny.

Starý Moor: Ano, tak mu to jdu napsat.

Franc: Strpení! na slovíčko, otče! Bojím se, že ve svém rozhořčení budete psát příliš krutě a že mu rozbolavíte srdce – a pak, nemyslíte, že v tom už spatří důkaz odpuštění, jestliže vy mu prokážete milost a dopíšete mu vlastní rukou? Bude lip, přenecháte Ji psaní mně.

Starý Moor: Dopíš mu, synu. – Ach! vždyť by mi to srdce umučilo! Napiš mu –

Franc (rychle): To je tedy umluveno?

Starý Moor: Napiš mu, že mně tisíc krvavých slz – – že jsem tisíc bezesných nocí – – Ale nedožeň mého syna k zoufalství!

Franc: Nepůjdete si lehnout, otče? Schwátlo vás to.

Starý Moor: Napiš mu, že má otcovská hrud' – Říkám ti, nedožeň mého syna k zoufalství. (Smuten odchází.)

Franc (se za ním se smíchem dívá): Utěš se, starochu, nikdy ho už nepřivineš k hrudi; ta cesta je mu zatarasena jak peklu cesta do nebes – Byl ti z objetí vyrván, než jsi tušil, že k tomu dovedeš dát souhlas – To bych byl prabídný břídil, kdybych nesvedl ani tolik, aby syn byl odloučen od srdce otcova, třeba že ho k němu váží pouta ze železa – Obehnal jsem tě kouzelným kruhem prokletí, a přes něj nepřeskočí – Zdař bůh, Francku! Mazlíček je pryč – Už svítá. Jen pozor, ty kousky papíru všechny sebrat, jak snadno by se poznal můj rukopis! (Seběře roztrhané kusy psaní) – A zármutek to starocha brzy sprovodí se světa – a také jí musím toho Karla vytrhnout ze srdce, a kdyby ji to mělo život stát.

Mám plné právo horšit se na přírodu, a na mou čest, že se s ním vytrasím, – Proč jsem z mateřského lůna nevylezl já první? Proč ne já sám? Proč mně příroda naložila takové břímě ošklivosti? proč právě mně? Vždyť se skoro zdá, že při mém porodu byla na mizině! Proč právě mně dala tenhle laponský nos? Právě mně tu mouřenínskou hubu? Ty oči Hotentota? Věřu, jako by byla ze všech lidských odrůd smetla všechno nejohavnější na hromadu a mne z toho slepila. Tisíc láter! Kdo jí dal právo, aby jednomu darovala tolik a mně nic? Což je možno, aby někdo, než přijde na svět, na ní něco vyloudil? aby ji někdo urazil, dřív než je narozen? Proč si vedla tak stranicky?

Ne! Ne! Křivdím jí. Vždyť nás vyzbrojila vynalézavostí, vysadila nás nahé a nebohé na břeh tohoto velkého moře, kterému říkají svět – Plovej, kdo dovedeš a nemotora ať se utopí! Nic mi nedala na cestu; čím chci být, musím ze sebe udělat sám. Všichni máme stejné právo na věci největší i nejmenší; nárok se ničí nárokem, pudem pud, síla silou. Právo má ten, kdo je uchvátí, a meze naší síly jsou našimi zákony. Jsou sice mezi lidmi jisté vzájemné úmluvy, nimiž se mají poháněti tepny světa. Poctivé jméno! – věru, bohatý peníz, a kdo jej dobře udá, dovede s ním znamenitě kupčit. Svědomí – jak by ne! pořádný hadroš, aby vrabčáci nešli na

třešně! – i to je řádná směnka, s níž v nouzi vystačí také bankrotář. Skutečně, velmi chvályhodné instituce; nahánějí bláznům strach a luzu přišlápnou podpatkem, aby si chytráci tím krásněji hověli. Na mou věru, nadmíru povedené instituce! Jsou jako ploty kolem polí mých vykutálených sedláků: zajíc – bůh chraň, aby zajíc přeběhl přes pole! – Ale milostivý pán, ten dá vraníku ostruhy a hop – , a po úrodě je amen.

Tedy jen s chutí přeskočit! Kdo se ničeho nebojí, je tak mocný jako ten, koho se všechno bojí. Naposlouchal jsem se toho o tak řečené pokrevní lásce, že by to člověku pomátlo rozum, kdyby to bral doopravdy: To je tvůj bratr – což znamená: je vystřelen z téže pece jako ty – proč budiž ti posvátný! – Jen se podívejme na ten prožluklý důsledek, na ten žertovný závěr, který ze sousedství těl soudí na harmonii duší, z totožnosti původu na totožnost pocitu, ze stejné stravy na stejnou náklonnost. Ale dále – je to tvůj otec! Daroval ti život, tys jeho maso, jeho krev – proč budiž ti posvátný! Zase chytráčky závěr. Rád bych přec věděl, proč mě udělal? přece snad ne z lásky ke mně, když jsem ještě nebyl? Znal mě, než mě udělal? Či myslil na mě, když mě dělal? Či přál si mne, když mě dělal? Věděl, co ze mne bude? to ať raději neříká, sic bych mu dal co proto, že mne udělal přec! Mohu mu za to děkovat, že je ze mne muž? Ne, právě tak bych na něho nemohl žalovat, kdyby ze mne byl udělal ženu. Mohu uznávat lásku, která se nezakládá na účtě k mé bytosti? Mohl tni ti účtu k mé bytosti, která vznikla teprve toho, čemu měla být předpokladem? Mám ho snad vychvalovat za to, že mne má rád? To je na něm jen marnivost, to je hříšná slabůstka všech umělců, kteří se shlížejí ve svém díle, sebe ošklivějším. – Hleďme, to jsou tedy celé čáry, jež vy zahalujete posvátnou mlhou, abyste těžili z naší bojácnosti. A také já abych se tím dal komandovat jako kluk?

S chutí tedy! směle do práce! – Všechno kol sebe vyplením, co mi je překážkou a brání bytí pánem. Pánem musím být, abych si vy-vzdoroval násilím, čeho po dobrém nedokáži. (Odejde.)

2. scéna.

Krčma na saských hranicích.

Karel Moor, zahloubán do knihy.
Spiegelberg popíjí u stolu.

Karel Moor (odkládá knihu): Mně se hnusí to století s kaňkami na prstech, čtu-li ve svém Plutarchovi o velikých mužích.

Spiegelberg (postaví před něj sklenici a pije): Josefa měl bys číst.

Moor: Žár z jiskry Prométheovy dohořel, za to teď mají plamen z kalafuny – bengál, od něhož ani dýmka nechytne. To se jich teď hemží po palici Herkulově a potí se jak myši, že nemohou na to přijít, jakou šťávu ten Herkules měl v pytlíku. Francouzský abbé vykládá, že Alexandr byl baba; souchotinářský professor čichá při každém slově k lahvičce salmiaku a má čtení o síle. Chlapi padají do mdlob, když udělali kluka, a trhají Hannibalovu taktiku – usmrkaní kluci zapisují si z bitvy u Kannen latinské fráze a brečí nad Scipionovými vítězstvími, že je musí překládat.

Spiegelberg: To je mi nějak učená lamentace!

Moor: Čeho jste se dožili za své vyhrané bitvy: žijete na gymnasiích a hekající školáci j odnášejí v brašnách vaši nesmrtelnost! Jak nádherně jste odměněni za svou proplýtanou krev: norimberský kramář do vás balí marcipán – a někdy se vám dostane vyznamenání, že vás nějaký škrabák ve francouzské tragedii postaví na kothurn a tahá vámi za dráty. Hahaha!

Spiegelberg (pije): Čti Josefa, prosím tě o to,

Moor: Fi! fi na to schlíplé století vykleštěnců, kteří dovedou jen přežvykovat skutky předků a hrdiny starověku nadřít s komentářem a zhyzdit je truchlohrami. Zdravou přírodu si zatarasili nechutnými konvencemi, nemají odvahy vypít sklenici, protože musí připíjet na zdraví – ruce líbají cidíči bot, aby místo nich ráčil jít k vrchnosti, a kopou chudřasa, z kterého nemají strach. – Ztracují saducea, který nechodí dost horlivě do kostela, a před oltářem přepočítávají své židovské úroky – Padají do mdlob, vidí-li krváčet husu, a tleskají nadšením, když si jich soupeř nad spáleništem svého domu rve vlasy... A já jím tak vřele tiskl ruku – » jen ještě jeden den« – Nadarmo! – Do basy s tím psem! Prosby! Přísahy! Slzy! (Dupne): Hrom a peklo!

Spiegelberg: A pro takových pár všivých tisíc dukátů –

Moor: Ne! raděj na to nemyslit. Tělo si dát sešněrovat do svěrací kazajky a vůli do zákonů? Vinou zákona se plazí jako hlemýžď, co chtělo lítat s orlem. Zákon nevytvořil ještě ani jednoho velikána; ale ze svobody se líhnou obři a vše, co je nadlidské. Tam ti si zalezou tyranovi do břicha, poklonkují jeho zaživacímu ústrojí a jsou v úzkých, když si uleví – Á! Kéž by pod popelem ještě doutnal Arminiův duch! – Postav mě v čelo chlapů jak jsem já, a z Německa se stane taková republika, že Řím a Sparta vedle ní byly kláštery jeptišek. (Hodí na stůl kord a vstane.)

Spiegelberg (vyskočí): Bravo! Bravissimo! O tom chci si s tebou promluvit. Povím ti, Moore, něco do ucha, na co už dávno pasu, a tys pro to jako stvořen – pij, bratře, pij – což, abychom se stali židy a znova chtěli dostat království?

Moor (Směje se z plna hrdla): Á! Teď vidím – teď vidím – chceš, aby čepička přišla z módy, protože svou jsi nechal u holiče?

Spiegelberg: Aby tě d'as! To se ví, já jsem zázračným způsobem už předem obřezán. Ale pověz, není to chytrý a odvážný plán? Pustíme do celého světa manifest a povoláme do Palestiny všechny, kdo nejedí vepřovou. Pak dokážu pádnými listinami, že tetrarcha Herodes byl můj praprapradědeček, a tak dále. To ti, chlape, bude sláva, až si zas šťastně budou smět vystavět Jerusalema. A pokud železo je žhavé, Turci marš pryč z Asie, na Libanonu pokácíme cedry, lodi se budou stavět a celý národ bude o všechno pryč handlovat se starými stuhami a tkaničkami. A zatím –

Moor (s úsměvem ho béře za ruku): Kamaráde! S bláznovstvím je už konec.

Spiegelberg (zaražen): Fi, snad si nebudeš hrát na ztraceného syna? Chlap jako ty, který kordem toho načmáral do cizích tváří víc než tři písaři za přestupný rok do protokolu. Jdi mi, « jdi! Ty už nejsi Moor. Víš ještě, jak jsi si s lahví v ruce bezpočtukrát ze starého skrblika střílel a jaks říkal: jen ať se dře a shrabuje, však já to zas všechno propiju – Víš ještě? he? víš? Ó ty vychloubačný mizero, tos ještě mluvil jako šlechtic a muž, ale –

Moor: Buď proklát, že mi to připomínáš! Proklát i já, že jsem tak mluvil! Ale to jen, když jsem byl vínem zpit, a mé srdce neslyšelo, čím se jazyk vychloubal.

Spiegelberg (potřásá hlavou): Ne! ne! ne! To není možná. To nemyslíš doopravdy, bratře. Pověz, bratříčku, nemluví to z tebe nouze? Pojď, povím ti, co se mi stalo, když jsem byl ještě luk. To jsme ti měli vedle domu příkop, ten byl na mou věru široký aspoň osm stop, a my kluci jsme se sázeli, kdo ho přeskočí. Ale nešlo to. Bác! a ležel jsi v něm, a nad tebou sykot a smích, a celého tě poházeli sněhovými koulemi. Vedle před domem měl myslivec na řetěze psa, takovou ti zlou bestii, bleskurychle chňapala holkám po sukni, jak se některá zmátla a přišla trochu na blízko. A to bylo mou největší švandou, že jsem toho psa na setkání škádlil, a mohl jsem se ukuckat smíchem, když se potvora tak jedovatě na mě koukala a byla by nejraději na mě skočila, jen kdyby to šlo, – Co se nestalo! Jednou já zas na psa, a praštím ho do žeber kamenem tak silně, že se ve vzteku utrhne s řetězu a sápe se na mě, a já prásknu do bot a utíkám jak vítr – Ztraceně! Najednou ti vidím, že mám před sebou ten pitomý příkop. Co dělat? V patách je mi vzteklý pes, tedy hop, rozběhnu se - a jsem na druhé straně. Ten skok mi zachránil život; potvora by mě byla na kusy roztrhala.

Moor: A co s tím?

Spiegelberg: Abys viděl, jak v nouzi roste síla. Proto se nebojím, a kdyby bylo nejhůř. Odvaha roste s nebezpečím; v tísní se pozvedá síla. Jistě, osud chce ze mne míti velikána, že mne tak pronásleduje.

Moor (nevrlé): Nevím, v čem bychom ještě měli dokázat odvahu, nelekli jsme se ničeho.

Spiegelberg: Tak? – A ty tedy své schopnosti necháš zplesnivět? Zakopeš svou hřívnu? Myslíš, že si člověk nevymyslí nic lepšího, než byly tvé skandálky v Lipsku? Jen počkej, až se dostaneme do velkého světa. Do Paříže, do Londýna! – Tam dostaneš facku, když někomu řekneš, že je poctivý. To je to pravé, když se může provozovat řemeslo ve velkém, – To budeš koukat! Oči vyvalovat! Počkej, a jak se padělají podpisy, jak se falšují kostky, jak se vy-lamují zámky a jak se z kufrů vytřepávají vnitřnosti; tomu se ještě naučíš u Spiegelberga! Na šibenici s hlupákem, který chce raději pojit hlady, než by kradl!

Moor (roztržit): Jak? Umíš toho snad ještě víc?

Spiegelberg: Mně se skoro zdá, že mi nedůvěřuješ. Počkej, jen co se rozehřeju; to uvidíš, co dovedu, tvůj hloupičkový mozek se ti vytréští, až můj duch dostane mladé.– (Vstane, prudce:) Jak se mi rozbřeslo! Veliké myšlenky mi v duši svítají. Obrovské plány kvasí v mé tvůrčí lebce. Prokletá ospalost! (Uhodí se do čela.) Ta mi až dotud mé síly svírala do želez, uzavírala mi, zužovala mi obzor! Pročitám, cítím, kým jsem – kým se musím stát!

Moor: Blázen jsi. Víno ti stouplo do hlavy.

Spiegelberg (ohnivěji): Spiegelbergu, budou říkat, Spiegelbergu, umíš čarovat? Škoda, Spiegelbergu, řekne král, že ses nestal jeneralem, před tebou by Rakušané vzali do zaječích. Věčná škoda, tak slyším naříkat doktory, že ten chlap nestudoval medicínu, byl by něco vynášel proti souchotinám. Ach! a že si nezvolil obor státních věd, budou vzdychat Sullyové v ministerských kabinetech, byl by z kamenů vykouzil dukáty. A Spiegelbergu sem, Spiegelbergu tam, tak se to bude ozývat na východě a na západě, a do bláta s vámi, vy baby, vy kuňkové, zatím co Spiegelberg na rozpjatých křídlech se vznese vstříc nesmrtelnosti.

Moor: Šťastnou cestu! Vystupuj si k vrcholu i slávy po sloupech své hanebnosti. Mne vábí ušlechtlejší štěstí ve stínu mých otcovských hájů, v náručí mé Amalie. Již před týdnem psal jsem otci o odpuštění, ničeho jsem mu nezamlčel, a kde upřímné vyznání, tam je i soucit a pomoc. Rozejdém se, Morici. Vidíme se dnes naposledy. Přijela pošta. Otcovo odpuštění stihlo už sem do města.

(Vystoupí Schweizer, Grimm, Roller, Schufterle, Razmann.)

Roller: Slídí se po nás, víte to?

Grimm: Víte, že nás mohou každým okamžikem sebrat?

Moor: To mne nepřekvapuje. Buď jak buď! Neviděli jste Schwarze? Neříkal, že má pro mě psaní?

Roller: Už dlouho tě hledá, povídal něco takového.

Moor: Kde je, kde, kde? (Chce odkvapit.)

Roller: Zůstaň! řekli jsme mu, aby přišel sem. Ty se třeseš? –

Moor: Netřesu se. Proč pak bych se trásl? Kamarádi! to psaní – radujte se se mnou! Jsem nejšťastnější tvor pod sluncem, proč bych se trásl?

(Vystoupí Schwarz.)

Moor (letí mu vstříc): Bratře! Bratře! psaní! psaní!

Schwarz (dává mu psaní, Moor je spěšně rozevře): „Co je ti? Zbledl jsi jak stěna.

Moor: Bratrova ruka!

Schwarz: Co tropí Spiegelberg?

Schufterle: Chlap se pomínil. Vrtí se, jako by měl posunčinu.

Schufterle: Rozum jde mu kolem. Mně se zdá, že dělá verše.

Razmann: Spiegelbergu! He, Spiegelbergu! – Ten lotr je hluchý.

Grimm (jím třepe): Chlape! máš vidění, nebo –?

Spiegelberg (jenž po celou dobu v koutu světnice prováděl pantomimu, naznačující dalekosáhlé plány, divoce vyskočí): Peníze nebo život! (a chytí Schweizera za hrdlo; Schweizer jím klidně mrští na stěnu. – Moor upustí dopis a vyběhne ven. Všichni se vzruší).

Roller (za ním): Moore! Kam běžíš, Moore? Co děláš?

Grimm: Co je mu, co je mu? Zbledl jak umrlec.

Schweizer: To budou krásné novinky! Ukaž!

Roller (zvedne dopis se země a čte): »Nešťastný bratře!« Začátek zní vesele. »Mám ti jen stručně oznámiti, že je tvá naděje zmařena – odejdi, tak vzkazuje ti otec, kam tě vedou tvé hanebnosti. Nemáš se prý kojit nadějí, že se ti kdy podaří u jeho nohou si vyžebrať milost; vydal by ses jen v nebezpečí, že budeš v nejspodnějším sklepení jeho žaláře častován chlebem a vodou, až ti narostou vlasy jak orlí peří a nehty jako ptačí dráp. To jsou jeho vlastní slova. Káže mi, abych dopis ukončil. Buď na věky zdrav! Lituji Tě – Franc z Moorů.«

Schweizer: Bratříček jako med! Na mou věru! – Franc jmenuje se ta bestie?

Spiegelberg (zvolna se připlíží): O chlebu a vodě se tam mluví? Krásné živobyť! To já jsem se o vás jinače postaral! Neříkal jsem to, že nakonec budu za vás všechny myslet?

Schweizer: Co povídá ten vůl? ten osel že myslí za nás všechny?

Spiegelberg: Zajíci jste, mrzáci, zchromlí psi, nemáte-li kuráž na něco velkého!

Roller: Máš pravdu – jen jestli to, k čemu – ty se chystáš, nás vytrhne z naší zpropadené bídy! co? –

Spiegelberg (s hrdým posměchem): Chudáku! vytrhne-li nás to z bídy? hahaha! – vytrhne-li nás to z bídy? – a na víc se tvá špetka rozumu nevzmůže? a to by ti stačilo? Lumpem by byl Spiegelberg, kdyby na tohle vůbec pomýšlel. Hrdiny, povídám ti, barony, knížata, bohy z vás udělá můj plán!

Razmann: Na mou duši, to je toho najednou moc! Ale bude to asi krkolomná práce, alespoň hlavu to bude stát.

Spiegelberg: Není k tomu třeba než mít odvalu; co se týče ducha, to přenechte mně. Jen odvalu, povídám, Schweizere! Odvalu, Rollere, Grimme, Razmanne, Schufferle! Odvalu! –

Schweizer: Odvalu? a to je vše? – Té mám tolik, že bych peklem šel bos.

Schufferle: A já tolik, že bych se třeba pod samou šibenici s ďáblem pral o hříšnou duši.

Spiegelberg: Tak se mi to líbí! Máte-li odvalu, ať z vás někdo předstoupí a řekne, že ještě může něco ztratit a ne všechno vyhrát.

Schwarz: Věru, kdybych přišel o to, co mohu ještě získat, to bych přišel o mnoho! –

Razmann: A u všech ďasů, to bych vyhrál mnoho, kdybych vyhrál, o co nemohu přijít!

Schufferle: Kdybych přišel o všechno, co mám na sobě na dluh, tak bych zítra už nemohl přijít o nic.

Spiegelberg: Nu tak tedy! (Postaví se mezi ně; zaklínajícím tónem): Proudí-li vašimi žilami ještě krůpěj německé hrdinské krve – tedy pojd'te! Usadíme se v českých lesích, seženeme tam rotu loupežníků a – Co na mne koukáte? – vypařila se vám trocha vaší odvahy?

Roller: Ty jsi asi z těch darebáků, kteří zapomněli na šibenici – a přec – Co si výběrem jiného?

Spiegelberg: Co si výběrem? Co že? nic si nemůžete vybírat! Chcete přijít pro dluhy do basy a civět tam, až se bude troubit k poslednímu soudu? Chcete se s lopatou a motykou dřít o sousto chleba? Chcete pod okny zpívat odrhovačku a žebrat? nebo přísahat na teletinu – a to je otázka, budou-li mít důvěru k vašim visázím – a pod komandem rozbrúčeného kaprála odsloužit si očištěc na zemi? nebo chcete, aby vás do taktu mlátili? nebo chcete v ráji galejníků za sebou vláčet celý Vulkánův sklad železa? Vidíte, tohle si můžete vybrat, zde to máte pohromadě, vyberte si!

Roller: Tak docela hloupě ten Spiegelberg nemluví. Já jsem si už taky sestavil plán, ale je to pěšky jako za vozem. Myslil jsem si: co abyste usmolili kalendář nebo almanach nebo něco takového a abyste, jak to je dnes v módě, za pár grošů psali kritiky?

Schufferle: Hrome! něco takového jsem si taky vymyslel. Říkal jsem si: což, aby ses stal pietistou a každý týden se scházel k pobožnému říkání?

Grimm: Bravo! a nepůjde-li to, tedy atheistou! Mohli bychom na čtyři evangelisty vypláznout jazyk, dali bychom svou knihu spálit katem, a půjde na dračku.

Razmann: Anebo bychom začali kurýrovat – znám doktora, ten si vystavěl dům ze samé rtuti, jak hlásá epigram nad jeho dveřmi.

Schweizer (vstane a podá Spiegelbergovi ruku): Morici, tys velký muž! – anebo slepá svině našla žalud.

Schwarz: Znamenité plány! počestné živnosti! Hled'me, jak si velcí duchové rozumějí! Ted by jen scházelo, aby se z nás staly ženské a kuplířky anebo abychom vytloukali kapitál ze svého panictví.

Spiegelberg: Nesmysl, nesmysl! A co vám zbraňuje, abyste neměli několik řemesel současně? Můj plán vás přec jen přivede nejvýš, a nádvkem budete mít slávu a nesmrtnost! Pohled'te^ ubožátka! I na to je nutno myslet! I na slávu, na sladký pocit, že se na nás nikdy nezapomene –

Roller: A budem na prvním místě mezi poctivci! Spiegelbergu, umíš mistrně řečnit, chceš-li z poctivce udělati lotra – Ale poslyšte, kde vězí Moor? –

Spiegelberg: O poctivosti mluvíš? Myslíš si, že pak budeš méně poctivý než teď? Čemu říkáš poctivost? Bohatým skrblíkům odnímat třetinu starostí, které jim beztoho jen plašily zlatý spánek, váznoucí peníze přivádět do oběhu, obnovovati rovnováhu statků, zkrátka znovu tvořit zlatý věk, pánu bohu pomáhat od nepohodlných strážníků, uspořít mu válku, mor, drahotu a doktory – a při každém soustu se nadýmat sebevědomím: to sis vydělal svými uskoky, svou lví srdnatostí, svým bděním býti v účtě u malých i velkých –

Roller: A na konec za živa se vznésti k nebesům a navzdory bouři a větru, navzdory žravosti našeho praděda, času, klátit se pod sluncem, lunou a všemi hvězdami, tam, kde i nerozumní nebeští ptáci hudou svůj nebeský koncert? Že ano? – a kdežto vladaři a potentáti jsou potravou molů a červů, ty chceš býti poctíván návštěvami královského ptáka Jovišova? – Morici, Morici, Morici! měj se na pozoru! měj se na pozoru před zvířetem o třech nohách!

Spiegelberg: A to tě straší, ty sketo? Shnil přec už na mrchovišti ne jeden universální genius, jenž byl by dovedl reformovati svět, a mluví se o něm sto roků a tisíc, zatím co leckterý král a kurfiřt byl by v dějinách přeskočen, kdyby jeho dějepisec nechtěl vyplnit mezeru v rodokmenu a tak svou knihu rozšířit o několik stránek, jež mu nakladatel vyplatí ve zlatě – A až tě poutník uvidí, jak se tak ve větru klátíš – zamumlá: ten nebyl na hlavu padlý, a zasteskne si nad bídnými časy.

Schweizer (klepe mu na rameno): Znamenitě, Spiegelbergu! Znamenitě! Co tu stojíte, u všech všudy, jako zařezaní?

Schwarz: A nechť se tomu říká prostitute – Co z toho? Což pak nemohu mít u sebe prášek, abych se potají dostal přes Acheron, kde se mne nikdo na to nezeptá? Ne, bratře Morici, tvůj návrh je dobrý. To je též můj katechismus.

Schufferle: Hrome! a můj rovněž. Spiegelbergu, jdu s tebou!

Razmann: Jako nový Orfeus uspal jsi svou písničkou řvoucí bestií, mé svědomí. Vem si mne se vším všudy.

Grimm: Si omnes consentinut ego non dissentio. Bez čárky, rozumíš? V mé palici je dražba: alchymista – mastičkář – loterie a lotr. Kdo dá nejvíc, tomu náležím. Zde má ruka, Morici.

Roller: I ty, Schweizere? (Podá Spiegelbergovi pravici): Tak tedy svou duši zaprodávám čertu.

Spiegelberg: A své jméno hvězdám! Co na tom, kam se poděje duše? Zástupy kurýrů pocválají před námi ohlásit naši cestu do pekel, satanáši se svátečně vyšňoří, vytrou si z řas tisícileté saze, a myriády rohatých hlav vylezou z kouřících sírných komínů, aby viděly náš vjezd! Kamarádi! (vyskočil) chutě do práce! Kamarádi! co že na širém světě vyváží toto naše opojení? Pojd'te, kamarádi!

Roller: Zvolna, jen zvolna! Kam? Děti, zvíře musí přec mít hlavu.

Spiegelberg (jedovatě): Co povídá ten louda? Hlava byla dřív, než se hnul jediný úd! Za mnou, kamarádi!

Roller: Počkat, povídám. I svobodě je třeba pána. Bez náčelníka zanikly Řím i Sparta.

Spiegelberg (mrštně): Ano – počkejte – Roller má pravdu. A musí to být osvícená hlava. Rozumíte? Chytrá politická hlava to musí být. Ano! pomyslím-li, čím jste byli před hodinkou, a čím jste se stali teď, jediným šťastným nápadem – Ano, arci, arci že musíte míti vůdce – A ten, kdo s tím nápadem přišel, povězte, zda ten nemá osvícenou, politickou hlavu?

Roller: Kdybychom směli doufat – kdyby to bylo možné – Ale bojím se, že se k tomu neodhodlá!

Spiegelberg: Proč by ne? Jen to směle vyslov, příteli! – Ať je sebe obtížněji řídití koráb proti vichru, ať sebe více tlačí koruna – Jen bez ostychu promluv, Rollere! – Snad se k tomu přece odhodlá!

Roller: A všechno marno, neodhodlá-li se. Bez Moora jsme tělo bez duše.

Spiegelberg (nevrle od něho odstoupí): Hňupe!

Moor (vstoupí v divokém pohnutí a prudce pobíhá pokojem; pro sebe): Lidé – lidé! falešné, licoměrné plémě ještěřčí! Jich oči voda! Jich srdce led! Polibky na rtech! v prsou dýky! Lvi a levharti krmí svá mlád'ata, krkavčí živí svá písklata mrchami, a on, a on – zlobu dovedu snášet, usmíval bych se, kdyby mi vztekly nepřítel připíjel krví mého vlastního srdce – ale když krevní láska zradí, když se otcovská láska stane megerou: ó, pak zaplaň ohněm, mužná trpělivosti! změň se v divokého tygra, ty krotké jehňátko! a každá žilka nechť se napne k zuřivosti a zkáze!

Roller: Slyš, Moore! Co tomu říkáš? Že ano, loupežnický život byl by lepší než o chlebě a vodě v nejhlubším sklepení žaláře?

Moor: Proč tento duch ne vjel do tygra, jenž zatíná svůj. vztekly zub do lidského masa? To že je otecká věrnost? To láska za lásku? Chtěl bych být medvědem a medvědy severu štvát proti tomuto vražednému pokolení – Kát se a nenalézt milosti – Oceán chtěl bych otrávit, aby ze všech pramenů vsáklí do sebe smrt! Tolik důvěry – a žádné slitování!

Roller: Poslouchej přec, Moore, co ti říkám!

Moor: Je to neuvěřitelné, je to sen – Tak pohnutlivě jsem prosil, tak živě líčil bídu a usedavou lítost – dívá zvěř by byla změkla soucitem! Kameny by to rozplakalo, a přec – znělo by to jako zlomyslný paskvil na lidské pokolení, kdybych to dořekl – a přece, přec – ó, bych celou přírodou mohl zadouti na polnici vzpoury, bych mohl zemi, moře a vzduch vzbouřiti proti té smečce hyen!

Grimm: Tedy poslyš, slyš přece! samou zuřivostí neposloucháš.

Moor: Pryč ode mne, pryč! Není jméno tvé: člověk? Nejsi narozen z ženy? – Jdi mi s očí, ty, s tváří člověka! – Já jsem ho tak nevýslovně miloval! tak ani nemiluje syn; já bych byl za něj tisíckrát dal svůj život – (vztekla dupe) ha! – Kdo by mi teď dal do ruky meč, abych tomu hadímu plemeni zasadil palčivou ránu! Kdo by mi řekl, kde je zasáhnout do srdce, jak je rozdrtit, rozmačkat – Toho bych vzýval za přítele, za anděla, za boha, k tomu bych se modlil!

Roller: Vždyť takovými přáteli chceme být právě my, vyslechni nás!

Schwarz: Pojď s námi do českých lesů! Seženem tlupu loupežníků, a ty – (Moor na něj vytřeští oči.)

Schweizer: Ty budeš naším hejtmanem! Musíš být naším hejtmanem!

Spiegelberg (divoce klesne na židli): Rabi a baby!

Moor: Kdo ti našeptal to slovo? Poslyš, chlape (chytí Schwarze), to nemáš ze své lidské duše! Kdo ti našeptal to slovo? Ano, při storuké smrti! to uděláme, to musíme udělat! ta myšlenka je hodna zbožnění – Loupežníci a vrazi! – Jako že mám duši v těle, jsem vaším. –hejtmanem!

Všichni (lomozným pokřikem): Ať žije hejtman!

Spiegelberg (vyskočí; pro sebe): Až já mu tam dopomohu!

Moor: Ha, jako bělmo mi to padá s očí! jaký jsem to byl blázen, že jsem chtěl zpátky do klece! Má duše žízni po činech, můj dech po svobodě. – Vrazi, loupežníci! – tím slovem jsem zašlapal zákon – Lidé přede mnou skrývali své lidství, když jsem se lidství dovolával: nuž, odstupte ode mne, soucíte a lidské ohledy! – Nemám už otce, nemám už lásky, a V krvi a vraždě nechť zapomenu, že jsem kdy měl co drahého. Pojďte, pojďte! – Ó, zjednám si strašlivé vyrazení – ujednáno, jsem vaším hejtmanem! a zdar tomu, kdo se mezi vámi osvědčí mistrem, kdo bude nejdivočejši pálit, nejstrašlivěji vraždit, neboť pravím vám, že se mu dostane královské mzdy – Sestupte se všichni kolem mne a přísahajte mi věrnost a poslušensství až do smrti! – přísahajte mi to při této mé mužné pravici.

Všichni (dávajíce mu ruku): Přisaháme ti věrnost a poslušensství až do smrti!

Moor: Nuže, a při této mužné pravici já přísahám vám zde, že věrně a odhodlaně zůstanu vaším hejtmanem až do smrti! Toho sprovodí se světa tato paže, kdo zaváhá, zapochybuje nebo couvne! Stejně necht' mně se stane od kohokoli z vás, poruším-li já svoji přísahu! Souhlasíte? (Spiegelberg zuřivě pobíhá.)

Všichni (zamávají klobouky): Souhlasíme.

Moor: Nuže jděm! Nebojte se smrti ani nebezpečí, neb nad námi vládne nezměnitelné fatum. Každého zastihne jeho den, ať na měkkých prachových poduškách, ať v kruté bitevní vřavě či vysoko na šibenici a na kole! Z těch smrtí jedna, toť osud náš! (Odcházejí.)

Spiegelberg (dívaje se za nimi; po chvíli): Ve tvém rejstříku je díra. Vynechal jsi jed. (Odejde.)

3. scéna.

V zámku Moorů. Amaliin pokoj.

Franc. Amalie.

Franc: Odvracíš pohled, Amalie! Zaslouhuji lásky míň než ten, ježž otec proklel?

Amalie: Pryč! – ó, ten láskyplný, milosrdný otec, jenž svého syna dává na pospas vlkům a netvorům! doma se oddává sladkému, opojnému vínu a hýčká své shnilé údy na prachovém peří podušek, zatím co jeho velký, nádherný syn strádá – styďte se, ukrutníci! styďte se, vy netvoři, potupo člověčenstva! – jeho jediný syn!

Franc: Zdá se mi, že má synů dvě.

Amalie: Ano, zaslouhuje takové syny, jako jsi ty. Na smrtelném loži bude nadarmo vztahovat! uvadlé ruce po svém Karlovi a hrůza ho pojme, nahnátne-li ledovou ruku svého France – ó, je to sladké, rozkošné a sladké, býti prokletu tvým otcem! Mluv, Franci, drahá bratrská duše, čeho je třeba k jeho prokletí?

Franc: Blouzníš, drahá, je mi tě líto.

Amalie: Ó prosím tě, je ti líto tvého bratra? – Ne, ty ho nenávidíš, netvore! Mne přece též?

Franc: Miluji tě, Amalie, jak sebe sama.

Amalie: Miluješ-li mne, dovedl bys mi něco odepřítí?

Franc: Pranic, nežádáš-li víc než mého života.

Amalie: Je-li tomu tak – Mám k tobě prosbu, kterou vyplníš tak lehce, tak rád – (hrdě): Měj mne v nenávisti! Shořela bych studem, kdyby mne při pomyšlení na Karla napadlo, že mne nemáš v nenávisti. Slibuješ mi to přec? — Teď jdi a nech mne!

Franc: Ty roztomilý snílku! jak neskonale se podivuji tvému něžnému, láskyplnému srdci. (Ukazuje na její prsa): Zde, zde panoval Karel jak ve svém chrámu bůh; když jsi bděla, stál před tebou Karel, Karel vévodil tvým snům, celý svět jako by se ti v něj jediného rozplýval, jej jediného ti vyzářoval, jím jediným ti zazníval.

Amalie (pohnuta): Ano, přiznávám se, je tomu tak. Před celým světem se k tomu znám; vám barbarům na vzdory – miluji ho!

Franc: To je nelidská krutost! Za tvoji lásku se takto odvděčit! Zapomenout na tu –

Amalie (prudce): Co, že zapomněl na mne?

Franc: Nedalas mu prsten, dýmantový prsten, na důkaz své věrnosti? Ale arci, jak by mohl mladík vzdorovati svodům nevěstky? Kdo by mu to zazlival, když mu již nezbývalo, co rozdat — a což se mu bohatě neodměnila svými polibky a objetími?

Amalie (rozhořčena): Můj prsten nevěstce?

Franc: Fi, fi! toť hanebné. Ale kdyby jen to! – Ostatně, prsten, buď si sebe drahocennější, koupí u žida – snad se mu nelíbila úprava, snad jej vyměnil za krásnější.

Amalie (prudce): Ale můj prsten – slyšíš, můj prsten?

Franc: Právě ten, Amalie – ha! já mít takový šperk na prstě – a od Amalie! – ani smrt by mi ho neurvala – že ano, Amalie, ne v drahém dýmantu, ne v rytecké ozdobě, v lásce je jeho cena – Pláčeš, miláčku? běda tomu, kdo z tak nebeských očí vylákal tu nebeskou vláhu – Ach, a kdybys věděla vše, kdybys ho uzřela na vlastní oči v jeho pravé podobě –

Amalie: Ukrutnice! jak, v jaké podobě?

Franc: Ticho, ticho, ty dobrá, nevyptávej se mne! (Jakoby pro sebe, leč nahlas): Kdyby se ta hnusná neřest alespoň mohla schoulit do závoje, aby jí nebylo vidět! ale ne, tu hrůzně vyzírá z žlutých a popelavých kruhů pod očima, – tu se prozrazuje na mrtvolně bledém, zapadlém obličejí, z něhož ohyzdně vyčnívají lícní kosti – tu sípe z vyšeptalého, zmrzačeného hlasu – tu o ní strašlivě svědčí celá potácející se postava – tu prožírání nejvnitřnější dřevě kostí a nalomí mužnou sílu mládí – a tu, tu vystříkne hnisající svou, drásavou pěnu z čela i z tváře i z úst a z celého těla, zvrátí se v ohavnou vyrážku a odporně se zahníždí v jamách zvířecí hanby – fuj, fuj, mne jímá hnus. – Vidělas, Amalie, toho nešťastníka, jenž v našem chorobinci vydechl duši; stud se ostýchavě odvracel od pohledu naň – tys nad ním propukla v nářek! Připamatuj si ten obraz, a Karel stojí před tebou! – Jeho polibek je mor, jeho rty tvoje otráví!

Amalie (ho udeří): Nestoudný lhář!

Franc: Hroziš se tohoto Karla? Příčí se ti sám matný obraz? Jdi, zakoukej se na originál, na svého andělsky krásného, na svého božského Karla! Jdi, vdechni jeho libovonný dech, klesni do hrobu pod tím ambrosijským pachem, jenž se mu kouří z huby! sám dech jeho úst odechne tě tou černou smrtelnou závratí, jakou působí rozkládající se mrcha anebo bojiště poseté padlými.

Amalie (se odvrací).

Franc: Jak vzkypí láska! jaká slast v jeho objetí! – ale není to křivdou zatracování člověka pro neduživý vzhled? I v nejbídnějším esopském mrzáku třeptá se snad velká, milovaná hodná duše, jak v močálu rubín. (Zlomyslně se usmívaje): Vždyť i se rtů, podobaných neštovicemi, může láska – Ovšem, rozruší-li ta neřest i povahu, odlétne-li s cudností též ctnost – zmrzačí-li se s tělem i duch –

Amalie (radostně vyskočí): Ha! Karle! Ted tě zas poznávám! jsi ještě neporušeni vše bylo lež! – což nevíš, zlosyne, že z Karla se to nikdy nemůže stát? (Franc chvíli stojí zahloubán, pak se rychle obrátí k odchodu.) Kam tak spěšně, přeháš před vlastní hanbou?

Franc (zahaliv si tvář): Nech mě, nech mě! – ať slzy mé se rozproudí – tyranský otče! nejlepšího syna vyhnal jsi v bídu, v hanbu, která číhá kol – nech mě, Amalie! klesnu mu k nohám, na kolenou ho budu zaklínati, aby kletbu, již vyslovil, vmetl na moji hlavu, aby mne vydědil, aby mne – aby mou krev – můj život – aby všechno, co mám –

Amalie (padne mu okolo krku): Bratře mého Karla, drahý, milovaný Franci!

Franc: Ó Amalie! jak tě miluji pro tuto neotřesenou věrnost k mému bratru – Odpuť, že jsem si troufal tvou lásku podrobiti tak ukrutné zkoušce! – Jak plně ospravedlnilas moje přání! – Těmi slzami, těmi vzdechy, tou nebeskou zlobou – i pro mne, pro mne – tak dokonale byly naše duše v souzvuku.

Amalie: Ó ne, to nebyly nikdy!

Franc: Ach, byly tak harmonicky sladěny, zdálo se mi vždy, že jsme dvojčata! a nebýt toho trapného rozdílu v našem zevnějšku, při čemž Karel je bohužel v nevýhodě, byli bychom stále zaměňováni. Často jsem si říkal: vždyť ty jsi celý Karel, tys jeho ozvuk, ty jakobys mu z oka vypadl!

Amalie (potřásajíc hlavou): Ne, ne, při cudném světle nebes! ani dost málo mu nejsi podoben, ani jiskřičku nemáš jeho citu –

Franc: Tak úplně se shodujem v náklonnostech – růže mu byla nejmilejší z květin – a co mně je nad růži? Hudbu miloval nevýslovně, a vás, hvězdy, беру za svědky, vy jste tak často v noci naslouchaly mé hře na klavír, když kolem vše bylo pohlceno v spánek a stín – a jak ještě můžeš pochybovat, Amalie, když láska nás obou se připíjala k téže dokonalosti? a je-li láska táž, jak mohou se její děti odrodit?

Amalie (udiveně naň pohlíží).

Franc: Byl tichý jasný večer, den před tím, než odjel do Lipska, tu vzal mne do oné besídky, kde jste tak často sedávali v milostném blouznění – Dlouho jsme oba mlčeli, posléze se chopil mé ruky a se slzami, šeptem děl: opouštím Amalii, nevím, ale mám předtuchu, jako by to bylo na věky – neopouštěj jí, bratře! – buď jí přítelem – buď jí Karlem, když Karel se – už – nevrátí – (Sklesne před ní na kolena a prudce jí líbá ruku.) Nikdy, nikdy, nikdy se nevrátí, a já mu to přislíbil posvátnou přísahou!

Amalie (uskočí): Zrádce, teď tě mám! právě v té besídce mne zapřísahal, abych se nižádné lásce – kdyby on umřel Vidiš, jak's ohavný, bezbožný – jdi mi s očí!

Franc: Neznáš mne, Amalie, neznáš mne ani dost málo! –

Amalie: Ó, znám tě, od nynějška tě znám – a ty žes mu roven? Před tebou že pro mne plakal? Před tebou? Spíše byl by mé jméno napsal na pranýř! Odejdi, a hned!

Franc: Urážíš mne.

Amalie: Odejdi, pravím. Okradls mne o drahocennou hodinu, budiž ti odečtena od tvého živobytí.

Franc: Nenávidíš mne.

Amalie: Opovrhují tebou, jdi!

Franc (dupe): Počkej! tedy se budeš přede mnou třást! mne zavrhovat pro žebráka? (Hněvivě odejde.)

Amalie: Jdi, padouchu – teď jsem zas u Karla – Pro žebráka, řekl? tedy se svět převrátil, žebráci jsou králi a králové žebráky! – Cáry, jež on má na sobě, nevyměním za purpur knížat – pohled, jímž on žebrá, ó, toť veliký, královský pohled – a před ním se rozpadne nádhera i lesk i triumf mocných boháčů! Do prachu, vy třpytící se třeť! (Strhne si se šíje perly.) Vy mocní a bohatí, buďte odsouzení, byste musili nositi zlato a stříbro a šperky! byste se musili spíjet na tučných hostinách! Buďte odsouzeni hověti svým údům na měkkých poduškách rozkoše! Karle! Karle! tak jsem tebe hodna – (Odejde.)

DRUHÉ DĚJSTVÍ

1. scéna.

Franc Moor (rozjímá ve svém pokoji).

Trvá mi to trochu dlouho – doktor tvrdí, že je mu líp – živobytí takového starce je přec hotovou věčností! – A měl bych cestu volnou a rovnou, nebýt toho odporného a tuhého kusu masa, jenž mi zavírá přístup k mým pokladům jako strašidelný podzemský pes v báchorkách.

A což je nezbytno, aby se mé záměry podvolovaly železnému jhu mechanického života? Aby můj perutný duch byl uvázan k hlemýždímu kroku hmoty? Sfouknout světlo, jež beztoho blikotá už jen z posledních kapek oleje – toť vše – A přec, k vůli lidem, nerad bych to udělal já sám. Nechci, aby byl zabit, ale aby doživořil. Rád bych si vedl jako chytrý lékař, jen obráceně. – Nechci přírodě uskokem cestu zatarasit, chci jí být nápomocen. A dovedeme-li život prodloužit, proč ne také zkrátit?

Filosofové i medikové mi dokazují, jak dokonale se shodují podmínky ducha s pohyby tělesného ústrojí. Záchvaty křeče bývají spojeny s poruchou mechanismu – vášněmi se znetvořuje životní síla – přetížený duch strhuje tělo k zemi – Nuž a co? – Kdo by dovedl smrti razit neschůdnou tu dráhu do samého nitra života – tělo porušiti cestou přes ducha – ha! originální to dílo! – Kdo by to dovedl? – To by bylo něco nebývalého! – Uvažuj, Moore! – to umění by zasluhovalo tebou být vynalezeno. Vždyť se z travičství už málem stala řádná věda, vždyť příroda byla pokusy donucena, aby se přiznala, jak dlouho potrvá život, takže se dnes už na leta napřed sečtou tepy srdce a že lze říci tepně: až potud a ne dále!¹ - Proč tedy se nepovznést i do takových výšek?

A jak si, počínat, abych porušil tu smírnou shodu mezi duší a tělem? Pro jaké pocity se rozhodnout? Co by tak asi nejzuřivěji napadlo kvetoucí život? Hněv? – ten hltavý vlk se mi příliš rychle nažere – Bol? – ten červ mi hlodá příliš pomalu – Starost? – ta zmije se mi plíží příliš lenivě – Strach? – tomu naděj nedá vzrůst! – Cože? jsou to už veškeří katani člověka? Tak brzo bych vyprázdnil zbrojnici smrti? – (Hluboce zadumán.) Jak? – Nu? - Co? Ne! – Ha! (Prudce.) Hřůza! Čeho nesvede hřůza! – Co zmohou rozvaha i víra proti ledovému objetí toho olbříma? – A přec? – Kdyby i tomu nárazu odolal? – Kdyby přec –? Ó, přijď ty mi tedy na pomoc, žale, a ty, lítosti, pekelná lítice, hlodavý hade, ty, jež přežvykujješ, cos pozřela, jež znovu požíváš svůj vlastní výkal; vy věčné ničitelky, vy věčné obnovitelky vlastního jedu! a ty, vřeštící sebeobžalobo, jež pustošíš svůj dům a zraňuješ vlastní matku – A též vy mi přispějte ku pomoci, vy dobročinné grácie, ty minulosti s něžným úsměvem, a ty s překypujícím rohem hojnosti, rozkvetlá budoucnosti, ukazujte mu ve svých zrcadlech nebeské slasti a procháje se mu vymykejte z lačného objetí – Tak se vrhnu ráz na ráz jako vichr a bouř na to křehké živobytí, až průvod furií bude posléze uzavřen tebou – zoufalství! Hurá! Hurá! – Plán je hotov – je těžký a umělý jak žádný jiný – je spolehlivý – bezpečný – neboť (s výsměchem) při pitvě nenaleznou rány ani zžiravého jedu.

(Odhodlaně): Nuže dobrá! (Vstoupí Heřman.) Ha! Deux ex machina! Heřmane!

Heřman: Jsem vám k službám, nejmilostivější pane!

Franc (podává mu ruku): A já jsem ti za tvé služby vděčen.

Heřman: To jste mi dokázal.

¹ Jakási žena v Paříži dokázala prý experimenty s jedovatými prášky i toho, že dovedla dosti spolehlivě do budoucna předpovědět!, kdy kdo zemře. Fi, že se naši lékaři tou ženou dají zahanbi ti v prognosách!

Franc: A ještě dokáži, co nejdříve – co nejdřív, Heřmane! – Něco ti povím, Heřmane.

Heřman: Jsem napiat. Poslouchám.

Franc: Znáš tě, jsi odvážný chlapík – vojanské srdce – a co na srdci, to na jazyku! – Můj otec tě velmi urazil, Heřmane!

Heřman: Ať mě d'as, zapomenu-li na to!

Franc: Tak mluví muž! Pomsta je ozdobou mužné hrudi. Líbíš se mi, Heřmane. Zde máš měšec, Heřmane. Dal bych ti těžší, jenom být pánem.

Heřman: To je mé dávné přání, nejmilostivější pane; děkuji vám.

Franc: Opravdu, Heřmane? opravdu si přeješ, abych byl pánem? – ale můj otec má křepkost lva, a já jsem mladší syn.

Heřman: Rád bych, abyste byl prvorozený a váš otec aby měl křepkost souchotinářky.

Franc: Ha! jak by tě pak odměnil prvorozený syn! jak vysoko by tě povznesl z nízkého prachu, který se tak málo snáší s tvým duchem a s tvou urozeností! – Pak bys byl celičkový oděn do zlata, na čtyřspřeží bys řinčel ulicemi, jako že jsem živ! – Ale zapomínám, co jsem ti chtěl říci – zapomněls už, Heřmane, na slečnu z Edelreichů?

Heřman: Tisíc hromů! co mi to připomínáte?

Franc: Můj bratr ti jí ulovil,

Heřman: Však mi to odpyká!

Franc: Dala ti košem. A on tě, nemýlím-li se, shodil se schodů.

Heřman: Však ho za to srazím do pekel.

Franc: Povídal, že si prý lidé šeptají, že to jednou tak přišlo na tvé rodiče a že tě udělali při obědě a tvůj otec se prý na tebe nikdy nepodíval, aby se neudeřil do prsou a nezavzdychal: bůh bud milostiv mně hříšnému!

Heřman (divoce): Blesky boží, buďte zticha!

Franc: Radil ti, abys svůj šlechtický patent vydražil a abys si za to dal spravit punčochy.

Heřman: Já mu, u všech všudy, oči vyškrábu.

Franc: Cože? ty se durdiš? co se na něj durdiš? kterak ty bys jemu mohl ublížit? co by svedla taková myš proti lvu? Tvůj hněv mu ještě oslazuje vítězství. Nezbyvá ti nic, leč stisknout zuby a ze vzteku se zahryznout do suché kůrky.

Heřman (dupe): Na prach ho rozdupám.

Franc (poklepává mu na rameno): Fi, Heřmane! jsi kavalír. Nesmíš strpěti takové potupy. Nesmíš se slečny vzdát, pro živého boha, to nesmíš, Heřmane! Hrom do toho! já bych se na tvém místě odvážil všeho.

Heřman: Neustanu, až jednoho i druhého sprovodím se světa.

Franc: Ne tak zhurta, Heřmane! pojd' sem – dostaneš Amalii!

Heřman: Musím ji dostat, to by v tom byl čert, musím!

Franc: Dostaneš ji, povídám ti, a to ode mne. Pojd' sem, povídám – snad nevíš, že je Karel takřka vyděděn?

Heřman (se přiblíží): Nechápu, ani tušení jsem neměl.

Franc: Buď klidný a poslyš! podruhé ti o tom řeknu víc – ano, jak pravím, od jedenácti měsíců je takřka vyděděn. Ale staroch už lituje svého ukvapeného skutku, jehož přece (se smíchem), to si můžeš myslit, nespáchal o své ujmě. Také mu Edelreichová den co den ukrutně vyčítá a pláče. Za nedlouho pošle za ním do všech úhlů světa, aby ho hledali, a pak, až ho najde, dobrou noc, Heřmane! Pak si mu poníženě pomáhej do kočáru, až s ní pojedou do kostela na oddávky.

Heřman: U oltáře ho zardousím!

Franc: Otec mu pak co nejdřív postoupí panství a bude si klidně žít na svých zámcích. Pak se ten ztřeštěný hrdopýšek chopí otěží, pak se vysměje svým nepřátelům a závistníkům – a já, jenž jsem z tebe chtěl udělat něco velkého i a významného, já sám se budu, Heřmane, krčit! před jeho prahem –

Heřman (rozhorlen): Ne! jako že se jmenuji Heřman, to ne! pokud mi v mozku doutná jiskérka rozumu! to se nestane!

Franc: Ty tomu zabrániš? i na tebe, milý Heřmane, dopadne jeho bič, do očí ti napljuje, až ho potkáš, a běda ti, pokrčíš-li ramenem, skřívíš-li hubu – vidíš, takhle se budeš ucházet o slečnu, to jsou tvé vyhlídky, tvé plány.

Heřman: Povězte mi! co mám dělat?

Franc: Tedy slyš, Heřmane! abys viděl, jak se tě poctivě a přátelsky ujímám – jdi se převléci, ať tě nikdo nepozná – ohlas se u starého, řekni, že přicházíš rovnou z Čech, že jsi byl spolu s mým bratrem v bitvě u Prahy – žes ho viděl, jak na bojišti umírá –

Heřman: Uvěří mi?

Franc: Hoho! o to se postarám já! Zde máš balík. Tam najdeš podrobně, co a jak. A listiny tam najdeš, které rozptýlí jakoukoli pochybnost – teď jen abys už byl pryč a ať tě nikdo nevidí! vyskoč zadními dvířky na dvůr, odtamtud přes zahradní zeď – a katastrofu té tragikomedie přenech mně!

Heřman: A konec bude; Ať žije nový pán, Franciscus z Moorů!

Franc (ho hladí po tvářích): Jak jsi chytrý! – neboť vidíš, takhle dojdeme všeho najednou a brzy. Amalie upustí od Karla. Staroch si bude vyčítat synovu smrt a – je přec chorý – viklající se dům se shroutí i bez zemětřesení; nepřežije té zprávy – pak jsem já jeho jediný syn – Amalie pozbude opor a stane se hříčkou mé vůle, to si dovedeš představit – zkrátka, půjde to všechno podle našeho – ale ty nesmíš odvolat svůj slib.

Heřman: Co jste řekl? (Zajásá): Spíše se kulka vrátí do hlavně a zaryje se do toho, kdo ji vystřelil, spoléhejte na mne! Jen mně to pře-nechte – S bohem!

Franc (volá za ním): Co sklidiš, bude tvé, milý Heřmane! – (Sám): Až vůl přivleče do stodoly vůz žita, ať je rád, dostane-li seno. Tobě? Děvku od krav, a ne Amalii! (Odejde.)

2. scéna.

Ložnice starého Moora.

Starý Moor dřímá v lenošce. Amalie.

Amalie (zticha se připlíží): Tiše! tiše! spí. (Postaví se před spícího.) Jak krásně, jak ctihodně! – ctihodně jak obrazy světců – ne, nemohu se na tebe hněvat! Bělostná hlavo, na tebe se nedovedu hněvat! Dřímej sladce, vesele se vzbud', já sama budu trpět za tebe.

Starý Moor (ze sna): Můj synu! můj synu! synu můj!

Amalie (vezme ho za ruku): Slyš! slyš! zdá se mu o synovi.

Starý Moor: Jsi tu? jsi to skutečně? ach! jak nešťastně se tváříš! Nedívej se na mne tím strhaným zrakem! jsem už takto dost nešťasten.

Amalie (rychle ho vzbudí): Proberte se, drahý starce! To byl jen sen. Vzchopte se!

Starý Moor (na polo procitlý): Nebyl tu? netiskl jsem mu ruce? Ošklivý Franci! i ze snů mi ho rveš?

Amalie: Chápeš, Amalie?

Starý Moor (nadobro probuzen): Kde je? Kde? Kde to jsem? ty zde, Amalie?

Amalie: Jak je vám? Spal jste osvěžujícím spánkem.

Starý Moor: Zdálo se mi o mém synovi. Proč se mi nezdálo dál? snad bych z jeho úst byl uslyšel odpuštění.

Amalie: Andělé neznají hněvu, on vám odpouští. (Smutně ho vezme za ruku.) Otče mého Karla! já vám odpouštím.

Starý Moor: Ne, dcero má! ta mrtvolná bledost na tvé tváři otce proklíná. Ubohá dívka! Připravil jsem tě o radost tvého mládí – ó neklň mi!

Amalie (něžně mu políbí ruku): Vám?

Starý Moor: Znáš tento obraz, dceruško?

Amalie: To je Karel! –

Starý Moor: Tak vypadal, když mu šlo na šestnáctý rok. Teď už jinak – Ó, mé nitro se bouří! v hněv se proměnila tato mírnost, v zoufalství tento úsměv – že tomu tak, Amalie? To bylo o jeho narozeninách v jasmínové besídce, kdyžs ho malovala? – Ach, dceruško! Jak mne vaše láska blažila.

Amalie (upřeně se dívající na obraz): Ne! ne! to není on. Ó bože, to není Karel – Zde, zde (ukáže na srdce a čelo) je tak docela, docela jiný. Mdlá barva nestačí, aby zachytila nebeského ducha, jenž se mu zračil v plamenném oku. Pryč s tím! to je tak všedně lidské! Byla jsem břídilka.

Starý Moor: Ten pohled, jenž rozdává milost i žár – kdyby byl zíral na moje lože, byl bych živ i prostřed smrti! Nikdy, nikdy nebyl bych umřel!

Amalie: Nikdy, nikdy byste nebyl umřel! Byl by to býval skok, jak se přeskakuje s myšlenky na krásnější myšlenku – ten pohled byl by vám svítil až za hrob. Ten pohled byl by vás povznesl nad hvězdy!

Starý Moor: Je to těžké, je to smutné! Já umírám, a mého syna Karla tu není – ponosou mne do hrobu, a on nad mým hrobem nezapláče – ó sladko, být kolébánu ve smrtelný spánek modlitbou synovou – toť jako ukolébavka.

Amalie (blouznivě): Ba sladko, přesladko, být v smrtelný spánek ukolébánu zpěvem milencovým – snad že i v hrobě zdá se nám dále sen dlouhý, věčný, nekonečný sen o Karlovi, až zazvučí zvon, jenž mrtvé volá z hrobu – vznícena) a pak už věky věků jemu dlít v náručí. (Pausa. Usedne ke klavíru a hraje):

Hektore, proč od věrné mé hrudi
touha po skonu tě v bitvu pudí,
Achilles kde za druha se mstí?
Vyslyš mne! Kdo syna vycvičí ti,
jak vlast oštěpem, jak bohy ctíti,
tebe-li nám urve podsvětí?

Starý Moor: Krásná píseň, dcero má. To mi hraj, až budu umírat.

Amalie: Je to loučení Andromachy a Hektora – Často jsme to s Karlem zpívali k loutně. (Pokračuje ve hře):

»Ženo má, jdi pro vražedné kopí!
tanec války v náručí mne chopí,
osud Ilija je spojen s mým.
Bozi přejtež spásu mému synu;
padnu-li, já padnu za otčinu;
drahá, v Elysiu zas tě uvidím.«
Daniel.

Daniel: Venku na vás někdo čeká. Prosí, abyste ho přijal, že má pro vás důležitou zprávu.

Starý Moor: Znam na světě jedinou důležitou věc, víš kterou, Amalie – Je to nešťastník, jenž potřebuje mé pomoci? Nepůjde odsud s nářkem.

Amalie: Je-li to žebrák, ať si pospíší nahoru. (Daniel odejde.)

Starý Moor: Amalie! Amalie! Šetři mne!

Amalie (pokračuje ve hře):

Nezařinčí mi už zvuk tvé zbroje,
osiří tvůj oštěp, vzdálen boje,
s kmene hrdin listí opadá.
Půjdeš tam, kde den se nerozbřeskne,
Acheron kde v poušti pláče teskné;
v řece Lethe zemře láska tvá!

»Vše, co srdce touží, po čem prahne,
černá řeka Lethe v proud svůj vtáhne,
ale lásku moji ne!
Slyš, jak řadí! do hradeb už buší!
Opásej mne mečem! Rozzař duší!
Moje láska v Lethe nezhyne!«

Franc, Heřman (přestrojen). Daniel.

Franc: Zde ho máte. Hrozná zpráva prý vám přináší. Můžete je vyslechnout?

Starý Moor: Znam jedinou hroznou zprávu. Přístup, příteli, a nešetři mne! Podejte mu pohár vína.

Heřman (změněným hlasem): Milostivý pane! nehoršete se na chud'asa, probodne-li vám srdce proti své vůli. Jsem cizincem v této zemi, ale vás znám velmi dobře, jste otec Karla z Moorů.

Starý Moor: Odkud to víš?

Heřman: Znal jsem vašeho syna –

Amalie (prudce): Žije? žije? Znáš ho? Kde je? kde? kde? (Chce odkvapit.)

Starý Moor: Víš o mém synu?

Heřman: Byl na studiích v Lipsku. Odtud se vypravil do světa, nevím, až kam. Toulal se celým Německem, a to, jak mi řekl, s nepokrytou hlavou a bos, žebraje po domech o skývu chleba. Za pět měsíců vypukla zas ta válka mezi Pruskem a Rakouskem, a protože mu již pranic na světě nezbyvalo, dal se zlákat vítězným rachotem. Bedřichových bubnů a táhl do Čech. Dovolte, řekl velkému Schwerinovi, abych zemřel na loži hrdin, nemám již otce! –

Starý Moor: Nedívej se na mne, Amalie!

Heřman: Svěřili mu prapor. Letěl s vítězným pruským vojskem. Náhoda svedla nás pod společným stanem. Mnoho mluvil o svém starém otci a o dnech lepší minulosti – též o zhacených nadějích - nám se slzy třpytily v očích.

Starý Moor (zaboří hlavu do podušky): Mlč, ó mlč!

Heřman: Pak za osm dní se rozzuřila bitva u Prahy – mohu vám říci, že se váš syn choval jak statečný voják. Před celou armádou dělal divy. Pět pluků se kol něho vystříдалo, on stál. Granáty padaly v pravo, v levo, váš syn stál. Kulka mu roztříštila pravici, váš syn vzal prapor do levé ruky a stál –

Amalie (v zanícení): Hektore, Hektore! Slyšíte? stál.

Heřman: Večer jsem ho našel v bitvě; koule nad ním řičely, on klesl; levicí si zadržoval tryskající krev, pravici měl zarytu do země. Bratře! volal na mě, vojskem se roznesla pověst, že generál před hodinou padl – Ano, odpověděl jsem, padl; a ty? – Nuž, kdo je statečný voják, zvolal a odtrhl levou ruku od rány, ten ať jde za svým generalem jako já! Brzy po té jeho velká duše špěla za hrdinou.

Franc (divoce se obořuje na Heřmana): Kéž by ti tvůj prokletý jazyk zdřevěněl! Přišel jsi sem, abys našeho otce dorazil? – Otče! Amalie! Otče!

Heřman: Byla to poslední vůle mého umírajícího druha. Vezmi tento meč, zastenal v smrti, odevzdáš jej mému starému otci; lpí na něm krev jeho syna; je pomstěn, nechť se na ní pase. Řci mu, že mne jeho kletba vyštvala do boje a na smrt, že jsem padl v zoufalství! – Poslední jeho vzdech byl: Amalie!

Amalie (jakoby vyplašena ze smrtelného spánku): Poslední jeho vzdech – Amalie!

Starý Moor (hrozně vykřikne, rve si vlasy): Má kletba ho vyštvala na smrt! padl v zoufalství!

Franc (pobíhaje po pokoji): Ó, co jste to udělal, otče! Můj Karle, můj bratře!

Heřman: Zde meč, zde také obraz, jež spolu vyňal ze záhadří. Podobá se navlas tady slečně. To dones mému bratru Francovi, řekl – nevím, co to mělo znamenati.

Franc (jakoby překvapen): Mně? Amalii obraz? Mně, Karle, Amalii? Mně?

Amalie (prudce; proti Heřmanovi): Prodejný, uplacený lhář! (Drsně se ho chopí.)

Heřman: To nejsem, milostivá slečno. Jen pohleďte, není-li to váš obraz – Patrně jste mu jej sama dala.

Franc: Bože! Amalie, je to tvůj obraz! Doopravdy tvůj obraz!

Amalie (vrací mu obraz): Můj, můj obraz! Ó nebesa!

Starý Moor (křičí, drásaje si tvář): Běda, běda! má kletba ho štvala na smrt! v zoufalství padl!

Franc: A na mne, na mne si vzpomněl v té těžké poslední hodině loučení! Duše andělská, když se na něj spouštěla černá rouška smrti – na mne si vzpomněl! –

Starý Moor (blekotá): Má kletba ho štvala na smrt, v zoufalství padl můj syn! –

Heřman: Toho žalu nesnesu. Buďte zdrav, starý pane! (Potichu Francovi): Proč jste mi tohle udělal, pane? (Rychle odchází.)

Amalie (vyskočí, běží za ním): Zůstaň, zůstaň! Co byla jeho poslední slova?

Heřman (volá nazpět): Jeho poslední vzdech byl Amalie. (Odejde.)

Amalie: Jeho poslední vzdech byl Amalie! – Ne, nejsi podvodník! Je to tedy pravda – pravda to je – je mrtev! – mrtev! – (potácí se, až klesne) mrtev – Karel mrtev –

Franc: Co vidím? Co tu stojí na meči? Krví napsáno – Amalie!

Amalie: Jeho rukou?

Franc: Vidím dobře, či se mi to zdá? Hleď, zde krvavým písmem: »Franci, neopouštěj mé Amalie!« Jen pohled, pohled! a na druhé straně: »Amalie, tvou přísahu zrušila všemohoucí smrt.« – Vidíš to, vidíš? Tuhnoucí rukou to psal, horkou krví svého srdce to psal, na posvátném prahu věčnosti to psal! prchající jeho duch se ještě zdržel, aby spojil France s Amálií.

Amalie: Bože na nebesích! je to jeho ruka. – Nikdy mne nemiloval. (Rychle odejde.)

Franc (dupe): Proklatě! všechno mé umění se tříští o její tvrdohlavost.

Starý Moor: Běda, běda! Neopouštěj mne, dcero má! – Franci, Franci! vrat mi mého syna!

Franc: Kdo nad ním vyslovil kletbu? Kdo štvál svého syna do boje, na smrt, v zoufalství? – ó! byl to anděl! byl to klenot nebem darovaný! Proklatí buďtež jeho katani! Proklát, proklát vy sám –

Starý Moor (bije se pěstí do prsou a do čela): Byl to anděl, klenot nebem darovaný! – Necht' já sám jsem proklát, proklát, zatracen a proklát! Já jsem otec, jenž ubil svého velkého syna. Mne miloval až do smrti! mne chtěl pomstít, proto se hnal do boje a na smrt! Já netvor! já netvor! (Zuří sám proti sobě.)

Franc: Po něm je veta, co zможou pozdní obžaloby? (S potupným výsměchem.) Snáze se vraždí, než křísí! Z hrobu ho už nikdy nevyvoláte.

Starý Moor: Nikdy, nikdy, nikdy ho už z hrobu nevyvolám! Ztracen, na věky ztracen! – A tys mi svými klevetami kletbu vyloudil ze srdce, ty – ty – Mého syna mi vrať!

Franc: Nedrážděte mne k hněvu. Opustím vás ve vaší poslední hodině! –

Starý Moor: Obludo! ty obludo! Dej mi zas mého syna! (Vyskočí se židle, chce France chytit za hrdlo, ten jím mrští zpět.)

Franc: Nemocné hnáty! vy takto na mne – zhyňte! zoufejte! (Odejde.)

Starý Moor (sám): Tisíceré prokletí za tebou hřmí! Syna's mi ukradl z náruče. (Zoufalstvím zmítán na židli.) Běda, běda! Být odsouzen k zoufalství) a ne k smrti! – Prchají, v hodině smrti mne opouštějí – dobří mí andělé přede mnou prchají, ustupují všichni světcové ode mne, zšedivělého vraha – Běda, běda! nikdo mi nepodrží hlavu, nikdo mi neuvolní zápasící duši? Ni synové! ni dcery! ni přátelé! – jen lidé –nepřijde nikdo – já sám a opuštěn – Běda! běda! – Být souzen k zoufalství a ne k smrti!

Amalie (s uplakanýma očima).

Starý Moor: Amalie! Posle nebes! Přicházíš mi zachránit duši?

Amalie (smířlivěji): Ztratil jste nádherného syna.

Starý Moor: Řekni raději, že jsem ho zabil. Obtěžkán tímto svědectvím, předstoupím před boží soudnou stolicí.

Amalie: Nikoli, ty strastiplný kmete! nebeský otec ho povolal k sobě. Byli bychom příliš blaženi bývali na tomto světě – Tam, tam nahoře nad sluncem a nad hvězdami se s ním zase shledáme.

Starý Moor: Shledáme, shledáme! Ó, srdcem mi projede meč – Až budu světce a mezi světci ho naleznu – uprostřed nebes mnou proniknou pekelné hrůzy; až budu nekonečnu zíratí v oko, rozdrťí mne vzpomínka, že jsem zavraždil svého syna!

Amalie: Ó, bolestná vzpomínka vám zmizí z duše, neb jeho úsměv vám poví: jen se radujte, drahý otče, tak jako se raduji já! Což nezaspíval už nebeským posluchačům jméno Amalie k serafské harfě, což jméno to nebylo dechem nebeských posluchačů hebce opakováno? Vždyť jeho poslední vzdech byl Amalie! nebude Amalie prvním jeho zajásáním?

Starý Moor: Nebeská útěcha se perlí s tvých rtů! Usměje se na mne, pravíš? Odpustí mi? Zůstaň u mne, milenko mého Karla, až budu umírat.

Amalie: Umírat – toť vznášet se vsťříc jeho objetí. Blaze vám! Závidím vám! Proč moje údy nejsou sešlé? Proč můj vlas nesešedivěl? Běda síle mládí! Bud vítáno, vysílené stáří! ty, jež jsi blíž nebi a mému Karlu.

Vystoupí Franc.

Starý Moor: Přístup, synu můj! Odpusť mi, že jsem prve byl tak krutý! já ti odpouštím všechno. Tak rád bych usmířen vydechl naposledy.

Franc: Dost slzí jste vyronil nad svým synem? pokud vidím, nemáte než jediného.

Starý Moor: Jakub jich měl dvanáct, leč nad Josefem ronil krvavé slzy.

Franc: Hm!

Starý Moor: Jdi, dcero, a vezmi písmo svaté, čti mi o Jakubu a Josefovi. To mne vždycky tak dojímalo a posavad jsem nebyl Jakubem.

Amalie: Co vám mám čísti? (Vezme bibli a listuje v ní.)

Starý Moor: Čti mi o nářku opuštěného, když ho už nenašel mezi svými dětmi a když naň nadarmo čekal v kruhu svých jedenácti – a čti jeho žalozpěv, když se dověděl, že mu je Josef odňat na věky –

Amalie (čte): »Tedy vzali sukni Josefovou a zabivše kozla, smočili sukni tu v krvi. A poslali sukni tu proměnných barev, a dali ji donéstí k otci svému, aby řekli: Tuto jsme našli; pohled nyní, jest-li sukně syna tvého, či není (**Franc** náhle odejde.) A on poznav ji, řekl: Sukně syna mého jest; zvěř lítá sežrala jej, žravá zvěř Josefa roztrhala!«

Starý Moor (klesne zpět do podušek): Žravá zvěř Josefa roztrhala!

Amalie (čte): »I roztrhl Jakub roucha svá, a vloživ žíni na bedra svá, zármutek nesl po synu svém po mnoho dní. Sešli se pak všickni synové jeho a všechny dcery jeho, aby ho těšili. Ale on nedal se potěšiti, a řekl: Nýbrž já tak v zármutku sestoupím do hrobu –«

Starý Moor: Přestaň, přestaň! Na mne přichází mdloba.

Amalie (přiskočí, upustivši knihu): Pane na nebesích! Co je to?

Starý Moor: To je smrt! – Černě – se mi smráká – před očima – prosím tě – zavolej faráře – at' mi podá – večeri páně – kde je – můj syn Franc?

Amalie: Utekl! Bože, smiluj se nad námi!

Starý Moor: Utekl – utekl od lože umírajícího? A to vše – vše – ze dvou nadějných dětí – tys je dal – tys je vzal jméno tvoje budiž –

Amalie (náhle vykřikne): Mrtev! Vše mrtvo! (Odkvapí v zoufalství.)

Franc jásavě příběhne.

Mrtev! volají, mrtev! Ted já jsem pánem! Celý zámek se rozléhá tímto skřekem: mrtev! – Či že by jenom spal? – Ach. ovšem, ovšem, toť ovšem spánek, po němž se „už neříká »dobrého jitra« – Spánek a smrt jsou jen blíženci. Nuž, zaměníme jich jména! Hodný, velevítaný spánku! Budem ti říkat smrt! (Zatlačí mu oči.) Kdo by si teď troufal mne na soud povolat? nebo mi říci do očí: tys padouch! Pryč tedy, mrzutá přetvářko mírnosti a ctnosti! Ted' uvidíte France nahého a zhrozíte se ho! Můj otec svoje rozkazy posypával cukrem, ze svých poddaných učinil rodinný kroužek, líbezně se usmívaje sedal u vrat a zdravil se s lidmi jak s bratry a dětmi. – Mé obočí bude se nad vámi spouštět jako zlý mrak, mé vladařské jméno nad vámi se vznášet jak hrozící kometa nad tímto pohořím, mé čelo se stane pro vás tlakoměrem! On hladil a celoval šiji, jež se proti němu vzpírala. Já vám vženu do masa bodce svých ostruh a zamávám nad vámi ostrým bičem.

Mezi mými poddanými dojde to tak daleko, že brambory a patoky budou sváteční hostinou, a běda tomu, kdo se mi namane s červenou, buclatou tváří! Bledost žebroty a otrockého strachu – toť moje zamilovaná barva; do té livreje vás nastrojím! (Odejde.)

3. scéna.

V českých lesích.

Spiegelberg. Razmann, Tlupa loupežníků.

Razmann: Jsi tu? jsi to ty? Pojd' sem, láskou tě sežeru, Morici, bratře! Vítám tě v českých lesích! Jaks výrost a stloustl. Krucifix! A rekrutů přivádíš celé hejno, ty verbíři jeden!

Spiegelberg: To koukáš, brachu, co? A ještě k tomu jaké chlapy! – povídám ti, bůh mi žehná, jedna radost: byl jsem ti chudák a hladový, neměl jsem než tuto hůl, když jsem přešel Jordán – a teď je nás osmasedmdesát, ponejvíce kramářů na mizině, vyhozených bakalářů a písařů ze Švábska; to ti je banda, brachu, pašáci, povídám, že jeden druhému krade knoflíky od kalhot a je vedle něho bezpečen jen s nabitou flintou – a mají všeho dost a ví se o nich na čtyřicet mil, to se podivíš. Už ti není žurnálu, abys tam nečet článeček o tom chytráku Spiegelbergovi; jen proto je taky odbírám – celého ti mě tam popsali, jakobys mě do opravdy viděl – spočítali ti, kolik mám na kabátě knoflíků. Ale my je vodíme za nos až běda. Tak ti tuhle jdu do tiskárny, udám tam, že jsem viděl toho pověstného Spiegelberga, a diktuji škrabákovi, který tam sedí, podrobný popis tamního mastičkáře; roznese se to, chlapa zatkou, natáhnou na skřípec, a ze strachu a z pitomosti se ti přizná, vem mě d'as! on se ti přizná, že je tím Spiegelbergem – Tisíc hromů! málem bych se byl sám udal na úřadě, aby mi ten holomek tak nezasvínil mé jméno – a povídám ti, neuplynuly tři měsíce a je na oprátce. To jsem si pak musil pořádně šňupnout, jak jsem se procházel pod šibenicí a vidím tam toho pseudoSpiegelberga v plném lesku – a zatím co Spiegelberg visí, Spiegelberg se potichouнку vytratí a dělá na chytrácké pány soudce dlouhý nos...

Razmann (směje se): Nu, tys pořád jako dřív.

Spiegelberg: A to jsem, jak vidíš, a tělem duší. Poslouchej! povím ti švandu, co jsem si nedávno stropil v klášteře svaté Cecilie. Jak tak putuju, dostanu se na večer před klášter, a že jsem celý den ještě ani broku nevystřelil – a víš přec, jak na smrt nenávidím každý ztracený den – tak si myslím, to by v tom čert musel být, abych aspoň noc neoslavil nějakým darebáctvím; my hluboko do noci ani muk; kolem ticho jak v hrobě. Shasnou světla. Myslíme si, teď jsou jeptišky už v peřinách. Zahvízdám a moji chlapíci šturmem a rámusem na klášter jak o soudném dni, a řvou jak zvířata a hrr na sestry do cel! – hahaha! – měls vidět tu štvanicí, jak se ty putičky po tmě sháněly po sukních a v leknutí a zmatku zavinovaly do prostěradel, nebo jako kočky lezly za pec, a jiné v úzkosti srdce svého svou světničku tak zamáčely, že by tam ploval; a do toho srdcervoucí křik a nárek, a konec konců ta stará baba abatyše, v obleku jak Eva před pádem – víš, bratře, že na celém světě snesu všechno spíš než pavouka a starou ženskou, a teď si představ, jak ta obluda přede mnou poskakuje a zapřísahá mě při cudnosti všech panen – čerta! už jsem se rozpřáhl, abych jí vyrazil těch pár zbylých zubů – zkrátka a dobře: bud mi, babo, vydáš stříbrné náčiní a klášterní poklad a všechny lesklé tolárky, anebo – má banda už věděla co a jak – Povídám ti, vydřel jsem z kláštera víc než za tisíc tolarů, a k tomu ta legrace, a moji hoši jim zanechali něco na památku, devět měsíců se s tím povlekou.

Razmann (dupe): Zatraceně, že já nebyl při tom!

Spiegelberg: Vidíš? Tak co, není to zábavný život? a člověku to svědčí a jde k duhu, a celá kumpanie je ještě pohromadě a každou chvíli se ještě nadme jak prelátovi břicho – já nevím, ale mám v sobě asi nějaký magnet, a na to ti nalítne všechna holota na světě jak ocel a železo.

Razmann: Ty jsi mi pěkný magnet! Ale tak mi u všech všudy pověz, jaké čáry to děláš –

Spiegelberg: Čáry? Nač – jen palici musíš na to mít! Takový znalecký pohled, ale ten se nekoupí lacino – neboť podívej se, já vždycky říkám: počestného člověka, toho uděláš z každého pařezu, ale na lotra je třeba filipa – a taky k tomu patří docela zvláštní národní talent, abych tak řekl, zvláštní banditské podnebí, a to ti radím, podívej se do Grisonska, to jsou dnes právě Athény pro taškáře.

Razmann: Bratře, mně chválili vůbec celou Itálii.

Spiegelberg: Ano! ano! Každému, co mu patří, Itálie je taky znamenitá zem, a půjde-li to s Německem jako dosavad a dá-li bibli na dobro a doopravdy s bohem, tak se i na Německu časem něčeho dožijeme – ale vůbec, povídám ti, klima není všechno, genius se neztratí nikde, a co se týká ostatního – však víš, že se z padavčete ani v ráji nestane ananas – ale abych pokračoval - o čem jsme to mluvili?

Razmann: O tom, jakých triků je třeba.

Spiegelberg: Aha, o těch tricích. Tak to máš první, přijdeš-li do města, poptáš se u dozorců nad žebráky, u městské policie a u sluhů z trestnice, kdo je jejich nejpilnějším zákazníkem, – a na tyhle zákazníky si počíháš – pak se usadíš v kavárnách, v hampejzech, v hospodách, číháš, zkoumáš, kdo si nejvíc stěžuje na levnou dobu, že se smí půjčovat jen na pět procent, nebo kdo jako na mor laje na nové policejní reformy, kdo tak nejvíc nadává vládě anebo horlí proti fysiognomice a tak dál Bratře! takových se drž! u těch se poctivost viklá jak vy-kotlaný zub, jen na ni vem kleště – Anebo ještě lip: Procházíš se a na ulici ztratíš plný měsíc, někde se schováš a dáváš pozor, kdo ho zvedne – pak se za ním ženeš, hledáš, křičíš a tak mimochodem se otážeš: neráčil pán snad nalézt peněženku? Řekne-li ano, – tak jako by se nestalo; ale když to popře: račte pro-minouti – nevzpomínám si – je mi líto – (vyskočí) Bratře! vyhráls, bratře! Sfoukni svou lucernu, chytrý Diogene! – našels, koho hledáš.

Razmann: Ty si vykutálený praktikus.

Spiegelberg: Můj ty bože! o tom jsem nikdy nepochyboval – A když ho tak pěkně máš v hrsti, tak jen pozor, ať ti neuklouzne! – Vidiš, synu můj, to jsem dělal tak: – Jak jsem mu byl na stopě, pověsil jsem se svému kandidátu na paty, pil jsem s ním na bratrství, a to se rozumí, že za něj musíš táhnout! stojí to pořádnou sumu, ale něco za něco Tedy dál, zavedeš ho mezi hráče a k holkám, zapleteš ho do rvaček a darebáctví, až přijde se všim na mizinu, se zdravím a s penězi, se svědomím a s dobrou pověstí; neboť samo sebou se rozumí, že nesvedeš pranic, pokud ho nepokazíš na těle i na duši – A věř mi, bratře, o tom jsem se při své rozvětvené praxi padesátkrát přesvědčil, jak z něho vykouříš poctivost, propadne d'áblu – Pak je to jen krůček, a tak snadný jako skok od nevěstky k jeptišce. – Ale slyš! jaká to byla rána?

Razmann: To zahřmělo, jen dál!

Spiegelberg: Ještě se to dá udělat kratší a lepší methodou; připravíš svého chráněnce o celý majetek, až mu nezbude ani košile, a pak se už dostaví sám – na mě si, bratře, nepříjdeš – jen se optej tam toho opáleného chlapa – Sakra! na toho jsem ti vyzrál – ukázal jsem mu čtyřicet dukátů a slíbil mu je, zaopatří-li mi otisk klíčů svého pána – a pomysli si, ten pitomec mi sedne na lep, přinese mi klíče a abych klopil – Monsieur, povídám, víte-li pale, že tyto klíče teď rovnou ponesu žandarmovi a že vám zaopatřím letní byt na šibenici? – Zatraceně! tos měl chlapa vidět, jak rozevřel hubu a stál jako zmoklá slepice – »Pro živého boha, račte se smilovat! já bych – já bych –« Co bys? vezmeš svých pět švestek a půjdeš se mnou k čertu? – »Ale milerád, je mi potěšením –« Hahaha! chudáku, saky na raky – vysměj se mu, Razmanne! hahaha!

Razmann: Ano, ano, opravdu. Tu lekci si zapíšu zlatými písmenami za uši. Satanáš ví, koho si vybrat, že si tebe vzal za dohazovače.

Spiegelberg: Vidiš, bratře? a já si myslím, zaopatřím-li mu deset, tak mě pustí – vždyť každý nakladatel svému kolportérovi dá desátý výtisk nádavkem, proč by d'ábel handrkoval jako žid? Razmanne! já čichám prach –

Razmann: Saframente! já to čichám už dávno. Pozor, to se tu na blízku něco semlelo! – Ano, ano, jak ti povídám, Moricku – budeš hejtmanovi vítán se svými rekruty – on už také návnadu pořádné kumpány.

Spiegelberg: Ale ti, které přivádím já, ti moji – He –

Razmann: Nu ano, dlouhé prsty asi mají – ale povídám ti, pověst našeho hejtmana uvedla už i poctivé chlapy do pokušení.

Spiegelberg: To snad přece ne.

Razmann: Beze žertu! a oni se nestydí, že pod ním slouží. On ti nevráždí, aby drancoval, jako my – o peníze se nikdy valně nestaral, ani když jich mohl mít na kopy, a i třetinu kořisti, na kterou má právo, rozdává sirotkům anebo tím umožní nadaným hochům, aby šli na studia. Ale může-li ti potýrat nějakého zemánka, který své sedláky dře jako dobytek; může-li přepadnout opremovaného padoucha, který překrucuje zákony a vykládá „právo podle toho, co mu kdo dá; anebo může-li chytit jiného takového ptáčka – to ti je, chlape, ve svém živlu a řádí jako čert, jakoby měl v těle samé furie.

Spiegelberg: Hm! hm!

Razmann: Jednou jsme se v hostinci dověděli, že tudy pojede bohatý řezenský hrabě, který chytráctvím svého advokáta vyhrál milionový proces; hejtman zrovna seděl u stolu a hrál v šachy – Kolik nás je? ptal se mne a zhurta povstal; viděl jsem, jak se hryže do spodního rtu, jako pokaždé, když ho schvátí vztek – Jenom pět! na to já – Stačí! zvolal, hodil hospodské na stůl peníze, vína, které mu podala, se ani netknul – a vydáme se na cestu. Po celou dobu slova nepromluvil, běžel opodál a samoten, jenže se nás chvílemi ptal, zda jsme nic neviděli, a velel nám, abychom ucho přiložili k zemi. Konečně hrabě přijíždí, vůz těžce naložen, advokát seděl u něho v kočáře, napřed jezdec, po stranách jeli dva sloužící – a tos ho měl vidět, jak se před námi přihnul k vozu, s dvěma pistolemi v ruce, a jakým hlasem zavolal: Stůjte! – Vozka nechtěl zastavit a hned se skutálel s kozlíku dolů; hrabě vystřelil z vozu do vzduchu, jezdcí ujeli – A on jako hrom na něj: Peníze sem, ty bídáku! – ležel jako býk pod sekerou – a: ty jsi ten darebák, jenž dělá ze spravedlivosti prodejnou běhnu? Advokát se třásl, zuby mu cvakaly – a už měl do břicha zaraženu dýku – Vykonal jsem svou povinnost! zvolal a odvrátil se hrdě od nás; drancovat si můžete samí. A zmizel do lesa –

Spiegelberg: Hm, hm! Bratře, co jsem ti prve vypravoval, bylo jen mezi námi, to není pro něj. Rozumíš?

Razmann: Dobrá, dobrá, rozumím.

Spiegelberg: Vždyť ho znáš! Má takové divné vrtochy. Rozumíš mi.

Razmann: Rozumím, rozumím.

Schwarz přiběhne v plném trysku.

Razmann: Kdo tu? Co se děje? Jsou cestující v lese?

Schwarz: Honem, honem! Kde jsou ostatní? – Blesky boží! vy tu lelkujete a žvaníte! Co pak nevíte – což pak nevíte? – a Roller –

Razmann: Co je, co je?

Schwarz: Roller visí a ještě čtyři s ním.

Razmann: Roller? Ďasa! od kdy? odkud to máš?

Schwarz: Přes tři neděle už sedí a my o ničem nevíme, třikrát ho soudili a my o ničem neslyšíme; na skřípec ho natáhli a ptali se, kde prý je hejtman? – ale chlapík nepověděl; včera vynesli rozsudek, dnes ráno se už dostal do pekla.

Razmann: Proklatě! ví o tom hejtman?

Schwarz: Teprve včera se o tom dověděl. Rozkatal se jako tur. Víš, že Roller byl od jakživa jeho miláček – a teď ta kuráž na skřipci – Dal pod věž dopravit motouz a žebřík, nic plátno; sám se přestrojil do mnišského hábitu, vplížil se k němu a chtěl se za něj vydávat; Roller ne a ne to přijmout; teď se zapřísáh přísahou, až nám šel mráz po těle, že mu prý zapálí pohřební pochodeň, jakou ještě neměl žádný císař, a že jim po čertech připálí hřbet. S tím městem to dobře nedopadne. Už dávno má na ně dopal že je tak hnusně bigotní, a to víš, řekne-li Moor: já to provedu! tedy jako by to našinec už byl proved.

Razmann: To je pravda! znám hejtmana. Kdyby byl ďáblu dal slovo, že přijde do pekel, nepomodlil by se, a kdyby ho jediné amen mohlo spasit! – Ale chudák Roller! ten chudák Roller!

Spiegelberg: Memento mori! Ale to mne nerozčílí. (Zpívá si písničku):

Když kráčím kolem šibenice,
já na mrtvého zašilhám:
kdo z obou nás měl vtipu více?
tak se jen, blázne, houpej sám.

Razmann (vyskočí): Slyšíš? Rána. (Za scénou vystřely a hluk.)

Spiegelberg: A zas!

Razmann: A ještě! Hejtman!

(Za scénou se zpívá):

Chceš-li lotra na oprátku,
tak si ho jen pěkně chyt. (Da capo.)

Schweizer, Roller (za scénou): Hola hö! Hola hól!

Razmann: Rollere! Rollere! Čertův synu!

Schweizer, Roller (za scénou): Razmanne! Schwarzzi! Spiegelbergu! Razmanne!

Razmann: Rollere! Schweizere! Hrom a peklo! (Všichni tři mu letí vstříc.)

Loupežník Moor na koni. Schweizer, Roller, Grimm, Schufferle, tlupa loupežníků, pokrytých blátem a prachem.

Loupežník Moor (seskakuje s koně): Na svobodě! na svobodě! jsi zachráněn, Rollere! – Odved'te mi vraníka a omyjte ho vínem. (Vrhne se na zemi.) To bylo!

Razmann (Rollerovi): Nuž, přísám Lucifer! vypletli tě s kola?

Schwarz: Jsi jeho duch? nebo jsem se zbláznil? či jsi to ty?

Roller (udýchán): Jsem to já. Opravdu. Živý. Co si myslíš, odkud přicházím?

Schwarz: Jsem cikánka? už nad tebou zlomili hůl..

Roller: To je pravda, a ještě víc. Přicházím staňte pede s šibenice. Jen co popadnu dechu, Schweizer ti to poví. Dejte mi sklenici kořalky! – a tys tu taky, Moricku? S tebou sem myslel, že se shledám někde docela jinde – Tak mi dejte sklenici kořalky! rozpadnu se vám tu – ach, hejtmane! Kde je můj hejtman?

Schwarz: Hned hned! – tak povídej, tak spust'! jak jsi vyváz? jak to, že tě zas máme? Hlava se mi točí. S šibenice, povídáš?

Roller (lije do sebe láhev kořalky): Á, to chutná, to pálí! – rovnou s šibenice, povídám. To i se koukáte jak vyjevení a nejde vám to na rozum – na tři kroky jsem byl od toho zatraceného žebříku, po kterém jsem měl stoupat do klína Abrahamova – tak vám blizoučko – a už si můj kadáv'r zamluvili pro anatomii! Za šňupku tabáku mohl's mě mít celého. Hejtmanovi děkuji, že dýchám, že jsem volný a žiju.

Schweizer: Byla vám to povedená švanda. Den před tím nám špehouni donesli, že s Rollerem je amen, a jestli se nezboří nebe, že zítra ráno – to jako dnes – že bude po něm – Vzhůru! velí hejtman, pro přítele všechno! – Zachráníme ho, a ne-li, tak mu aspoň zapálíme pohřební pochodeň, jakou nemá ani císař, a po čertech jim popálíme hřbet. Celá banda šla s sebou. K němu jsme poslali rychlého posla, a ten mu hodil do polévky lístek, na kterém všechno stálo.

Roller: Myslíš jsem, že se to nepovede.

Schweizer: Vyčíhali jsme okamžik, až byly ulice prázdné. Celé město šlo se dívat na popravu, jezdci a pěší a vozy, všechno v jednom chumlu, a z daleka jsme slyšeli hulákání a žalmy pod šibenicí, Ted, povídá hejtman, zapalte, zapalte! Chlapi jak by je z flinty vystřelil, zapálili město na třiatřiceti koncích najednou, házejí hořící doutnáky na blízko prachárny a do kostelů a do stodol – Mordie, neuběhlo ani čtvrt hodinky, a vítr od severovýchodu, který má asi taky na město spadeno, nám přišel jak na zavalanou a vyháněl požár až na nejvyšší střechy. A my po ulicích nahoru dolů jako vztekli – a hoří! hoří! do celého města – a křik a řev a rachot – a do toho zvony na poplach a prachárna vylítne do vzduchu, jak by se země rozpoltila a nebe puklo a peklo se propadlo o sto tisíc sáhů.

Roller: A teď se moji průvodčí ohlédli – a město tu leží jako Sodoma a Gomora, obzor jeden plamen a kouř a síra, ze čtyřiceti pohoří kolem řve ozvěna té pekelné komedie, panické leknutí mrští všemi lidmi o zem – já vyčíhám tu chvíli a rychle jako blesk – už mě rozvázali, tak jsem tomu byl blízko – zatím co moji strážníci se dívají do zadu, zkamenělí jako Lotova žena, já vezmu nohy na ramena a proletím davem a pryč! Běžím šedesát kroků a odhodím šaty, skočím do řeky, plavu pod vodou až si myslím, že jsem jim s očí. Můj hejtman už čeká s koni a s šaty – tak jsem vyváz. Moore! Moore! Kéž by ses také brzy ocit v kaši, abych se ti mohl odvděčit!

Razmann: To je bestiální přání, zasluhoval bys za ně viset – ale ten kousek je k prasknutí.

Roller: Byla to pomoc v nejvyšší nouzi, to nedovedete ocenit. Jen kdybyste s oprátkou na krku byli tak za živého těla kráčeli na svůj pohřeb jako já, a viděli ty zatracené přípravy a rasovské ceremonie! a krok co krok, jak se potácím do předu, pořád blíž, pořád příšerně roste to prokleté náradí, kam mě chtěli, vysadit, a ranní slunce se o ně strašidelně opírá a k tomu ti číhající pacholci a ta děsná muzika – ještě mi skučí v uších – a krákorání hladových vran, kterých se na kopy vyplašilo s mého hnijícího předchůdce, a to všecko, všecinko – a k tomu už ta příchut' blaženství, které mi kvetlo na onom světě! – Bratře, bratře! a z cista jasna heslo svoboda! – Bylo to jak výstřel, jak by na nebeském sudu praskla obruč – víte, vy chlapi, já vám povídám, kdybyste z vytopené pece skočili do ledové vody, necítili byste tak silný rozdíl jako já, když jsem byl na druhém břehu.

Spiegelberg (se směje): Ubožáčku! Nu, teď to máš za sebou! (Připíjí mu.) Na šťastné znovuzrození!

Roller (odhodí sklenici): Ne, a při všech pokladech světa ne! po druhé bych to nechtěl prožít. Umřít je víc než dělat kotrmelece a strach ze smrti je horší než smrt.

Spiegelberg: A ta hopkující prachárna – chápeš už, Razmanne? – proto to na míle tak páchlo sírou, jako by si Moloch dal vyvětrat svou celou garderobu pod širým nebem – byl to mistrovský kousek, hejtmane! závidím ti ho.

Schweizer: Má-li město plesír z toho, že se dívá, jak mi kamaráda zapíchnou jako štvanou svini, tak co bych si já, d'asa! dělal z toho svědomí, když k vůli našemu kamarádu celé město pojde! A k tomu mohli naši chlapi drancovat o sto šest. – He, vy! Co jste si vybrali?

Jeden z tlupy: Já jsem se v té mačkanici proplížil do štěpánského kostela a odpáral jsem lemování s oltářního roucha; řek jsem si, pánbůh je zámožný pán a nadělá si ze špagátu zlaté nitě.

Schweizer: Dobřes to provedl – co s těmi tretami v kostele? Přinášejí to stvořiteli a ten se té veteši směje, a jeho stvůry ať pojdu hladu. – A ty, Spangelere, cos ulovil ty?

Jiný: My jsme s Bügelem plenili krám a přinášíme látek pro padesát hochů.

Jiný: Já nakrad dvojí zlaté hodinky a k tomu tucet stříbrných lžiček.

Schweizer: Dobrá, dobrá. A zapálili jsme jim toho, že to za čtrnáct dní neuhasí. Chtějí-li udusit požár, musí celé město utopit ve vodě – Nevíš, Schufterle, kolik bylo mrtvých?

Schufterle: Povídají, že třiaosmdesát. Prachárna sama jich roztrhala šedesát.

Loupežník Moor (velmi vážně): Rollere, draho jsem tě vykoupil.

Schufterle: Pah! pah! co pak na tom? – Kdyby to ještě byli muži – ale tak! byla to nemluvnata, která pouštějí do svých plenek dukáty, scvrklé babičky, které od nich odháněly mouchy, vychrtlí peciválové, kteří už nemohli najít dvěře – pacienti, kteří fňukali, aby přišel doktor, ale ten důstojnými kročejí se vydal za ostatním davem – Co mohlo běhat, vylétlo si na tu komedii, a jenom nehybní zůstali v městě, aby hlídali domy.

Moor: Ó, nebohých těch červíčků! Nemocní, říkáš, starci a děti? –

Schufterle: Ano, u všech rohatých! a pak šestinedělky a těhotné ženy, které se bály, že by zrovna pod šibenici potratily; mladé ženštiny, které měly strach, že se na té exekuci shlédnou a že svému nenarozenému dítěti vpálí na kůži znak šibenice – Chudí básníci, kteří neměli co obout, protože své jediné boty dali do správký, a jiná taková verbež; nestojí za to o nich mluvit. Jak jsem tak šel ulicí, slyším v baráku vrnění, nahlédnu dovnitř a co vidím? Dítě to bylo, ještě svěží a zdravé, leželo na zemi pod stolem, který už už chytal – Ubožátko! jsem řek, vždyť tu zmrzneš, a hodil jsem je do plamene –

Moor: Skutečně, Schufterle? – A tento plamen nechť ti hoří v prsou, až sama věčnost sešediví! – Odejdi, ty nestvůro! Ať tě už nikdy nespátřím ve své chase! – Reptáte? – Rozvažujete? – Kdo si troufá rozvažovat, když já poroučím? – Ať odejde, povídám – Je jich ještě několik mezi vámi, kteří dozráli pro můj hněv. Znam tě, Spiegelbergu. Já však příště vstoupím mezi vás a provedu strašlivou prohlídku. (Loupežníci třesouce se odejdou.)

Moor (sám, prudce přecházeje):

Nenaslouchej jim, mstiteli na nebesích! – Co já mohu za to? Co ty můžeš za to, tvůj-li mor, tvá-li drahota, tvá-li povodeň pohltní se zlosynem též spravedlivého? Kdo může rozkázati plameni, aby nezuřil též v požehnaném osení, má-li zničití hnízdo sršáňů? – Ó, fi! nad vraždou dětí, nad vraždou žen, nad vraždou chorých! – Jak jsem zlomen tímto skutkem! Otrávil mi nejkrásnější díla – hle, tu stojí, rudý studem a stížen posměchem nebes, tu stojí chlapec, jenž si osoboval právo hrát si s Jovišovým kyjem; jenž zporážel pidimužiky, zatím co chtěl sklát titany – jdi! jdi! ty nemáš sil, abys ovládal mstitelský meč vyššího soudu, tys podlehl při prvním rozmachu – Zde se zříkám drzého záměru, půjdu a zalezu do nějaké skrýše pod zemí, kde ustoupí den před mojí potupou. (Chce prchnout.)

Loupežníci (spěšně):

Měj se na pozoru, hejtmane! Straší tu! Houfy českých jezdců projíždějí lesem – to jim sám ďábel vyžvatlal –

Další loupežníci:

Hejtmane, hejtmane! Vylídlili nás – kolem dokola jich několik tisíc zatahuje kordon kolem střední části lesa.

Jíní loupežníci:

Běda, běda, běda! Zajmou nás, na kolo vpletou, rozčtvrtí! Mnoho tisíc husarů, dragounů a myslivců projíždí kolem pahorku a obsadili všechny východy. (Moor odejde.)

Schweizer. Grimm. Roller. Schwarz. Schufterle. Spiegelberg. Razmann. Tlupa loupežníků.

Schweizer: Tak jsme je konečně vyburcovali? Raduj se, Rollere! To jsem si dávno přál, abych se tak serval s těmi hrdiny od komisařku – kde je hejtman? Je celá tlupa pohromadě? Máme přece dost prachu?

Razmann: Prachu nazbyt. Ale je nás všeho všudy osmdesát a tedy sotva jeden proti dvacíti.

Schweizer: Tím líp; a ať si jich jde padesát na můj malík! Když čekali tak dlouho, až jim podpálíme zadnici, tak, bratří, bratří, jen žádný strach. Oni dávají život v sázku za sedm krejcarů; ale my, zda my nebojujeme za život a za volnost? – Padnem na ně jako potopa a jako blesk – U čerta, kde je jen hejtman?

Spiegelberg: Opouští nás v této tísní. Což pak už nemůžeme upláchnout?

Schweizer: Upláchnout?

Spiegelberg: Ó! proč jsem nezůstal v Jerusalemě!

Schweizer: A tak se zalkni v kanále, ty špíno jeden! U nahých jeptišek, to si otevřeš hubu, ale vidíš-li mužskou pěst – Babo, teď ukaž, co jsi, sice tě zašijou do svinské kůže a dají štvát hafany.

Razmann: Hejtman! hejtman!

Moor (vrací se; pomalu pro sebe):

Nechal jsem je dokola obklíčit, teď ať bojují jako zoufalci. (Nahlas): Děti! Teď ukažte, co umíte! Jsme ztraceni, nebudem-li bojovat jak postřelení kanci!

Schweizer: Ha! já jim rozpárám břicho svými tesáky, až jim střeva vyhřeznou! – Ty napřed, – hejtmane! my za tebou do chřtánu smrti!

Moor: Nabijte všechny pušky! Prachu je přece dost?

Schweizer (vyskočí): Tolik, že by se země dala vystřelit do měsíce!

Razmann: Každý má pět párů pistolí nabito, k tomu ještě tři pušky.

Moor: Dobrá, dobrá! A několik ať vyleze na stromy nebo se schová do houští a pálí do nich ze zálohy –

Schweizer: Tam patříš ty, Spiegelbergu!

Moor: My ostatní jak furie jim do boku.

Schweizer: S těmi jdu já, já!

Moor: Současně každý ať píská na píšťalku a pobíhá lesem, aby se zdálo, že je nás bůh ví kolik; také pusťte všechny psy s provazů a štvete je do jejích boků, aby se rozdělili, rozptýlili a vám vběhli do rány. My tři, Roller, Schweizer a já, jdeme na nože.

Schweizer: Výborně, znamenitě! – My se do nich dáme, že nebudou vědět, odkud lítají facky. Já dovedu jablko sestřelit od huby, jen ať si na nás přijdou. (Schufterle tahá Schweizera za šosy, ten mluví po straně s hejtmanem.)

Moor: Mlč!

Schweizer: Prosím tě –

Moor: Pryč! Ať za to děkuje své hanbě, ta ho zachránila. On nezemře tam, kde já a můj Schweizer a můj Roller. Ať se svlékne, já vypovím, že to je cestující a že jsem ho okradl – Neboj se, Schweizere! Přísahám ti, že mu přec ještě dají oprátku.

Páter (vystoupí).

Páter (stranou, zaražen): Toť to dračí doupě? – Dovolíte, pánové! Jsem sluha církve, a venku stojí sedmnáct set vojáků a hlídá každý vlásek na mé hlavě.

Schweizer: Bravo! Bravo! dobrý počátek, aby se mu nepříhodilo něco lidského.

Moor: Mlč, kamaráde! – Řekněte stručně, pane pátere, čeho tu pohledáváte?

Páter: Mne vysílá vznešená vrchnost, jež rozhoduje nad životem a nad smrtí – Vy zloději – vy žháři – vy lotři – jedovaté zmije, plazící se po tmě a v skrytu hrozící uštknutím – vyvrhele lidstva – zrozenci pekla – pochoutko krkavců a hmyzu – posádka vyvolená pro šibenici a kolo

Schweizer: Pse! přestaneš nadávat – sice – (rozpráhne se na něj pažbou).

Moor: Styd' se, Schweizere! vždyť ho vytrhneš z textu – umí své kázání tak pěkně nazpaměť – jen dále, velectěný – »pro šibenici a kolo –?«

Páter: A ty, ty povedený hejtmánku! Ty vojevodo všech kapsářů! Ty králi lotrů! Veleknězi všech darebáků pod sluncem! – Ty, jenž se na vlas podobáš onomu prvému hnusnému buřiči, jenž tisíc legií nevinných andělů rozdmýchal ohněm vzpoury a strhl je do prohlubně zatracenců – Nářek opuštěných matek rozléhá se za tvými kroky, opíjíš se krví jako vodou, lidé mají pro tvou vražednou dýku stejnou cenu jako bubliny -

Moor: Zcela správně, zcela správně! Jen dál!

Páter: Cože? zcela správně! zcela správně? to má být odpověď?

Moor: Jak, velectěný? toho jste se as nenadál? Dál, jen dál! Co jste chtěl ještě říci?

Páter (se zápalem): Hruzný člověče! odstupiž ode mne! Zdaž ti nelpí krev zavražděného říšského hraběte na proklatých prstech? Zdaž jsi zlodějskýma rukama nehmátl do svatyně páně, zdas darebně neuloupil posvěcené nádoby večere páně? Jakže? nevetls do našeho bohabojného města smolnice? nevyhodils prachárnu nad hlavami dobrých křesťanů? (Spráskne ruce.) Děsné, děsné zločiny, od nichž k nebi zvedá se zápach, jimiž se přivolává soudný den se svou hrůzou a odplatou i s posledním hlaholem pozounu!

Moor: Až posud úplně bezvadně! ale teď k věci! Co že mi po vás vzkazuje slavný magistrát?

Páter: Čeho nikterak nezasluhuješ – Ohlédni se, ty žháři a vrahu! Kam sahá tvůj zrak, jsi našimi jezci obklíčen – nemůžeš už proklouznout; jako že na těchto dubech rostou třešně a na těchto jedlích broskve, tak jistě vyváznete zde z těchto dubů a jedlí.

Moor: Slyšeli jste, Schweizere a Rollere? – Ale jen dál!

Páter: Poslyš tedy, jak se dobrotivě, jak se šetrně soud k tobě zachová, ty lotře: jestliže teď bez prodlení přilezeš ke kříži a poprosíš o milost, pak, hled', místo přísného trestu se ti dostane slitování a spravedlivost ti bude milující matkou – přimhouří oko nad polovinou tvých zločinů a spokojí se – považ jen –, spokojí se tím, abys byl vpleten na kolo.

Schweizer: Slyšels, hejtmane? Mám tomu ochočenému ovčáckému psu sevřít hrdlo, až mu vystříkne červená?

Roller: Hejtmane! – Hrom do toho! – Hejtmane! – Jak se kouše do spodního rtu! Chceš? já ti toho chlapa kopnu, že poletí na měsíc!

Schweizer: Mně! mně! Já padám před tebou na kolena! Mně popřej rozkoš, abych ho směl rozdrtit na maděru! (Páter křičí.)

Moor: Ruce pryč! Nikdo ať na něj nesáhne! – (Páterovi, tase svůj kord.) Pohled'te, pane pátere! Zde jich stojí devětasedmdesát, já jsem jejich kapitán, a nikdo z nich nelítá na povel podle regulí a nikdo netančí do taktu k hudbě děl, a venku jich stojí sedmnáct set, kteří sešedivěli na vojně – ale teď poslyšte! tak mluví Moor, hejtmán žhářské bandy: Je pravda, zabil jsem říšského hraběte, zapálil a drancoval jsem dominikánský kostel, vhodil jsem smolnice do vašeho bigotního města a vyhodil prachárnu nad hlavami dobrých křesťanů – ale to není ještě všechno. Udělal jsem toho víc. (Vztáhne pravou ruku.) Pohled'te na tyto čtyři drahocenné prsteny, které zdobí mou ruku – jděte a vyříd'te pánům od soudu, kteří rozhodují o životě a smrti, slovo za slovem, co zde uvidíte a uslyšíte – Tento rubín stáhl jsem s prstu ministra, jež jsem skolil na honu k nohám jeho pána. Byl z láje, ale lichocením se vyšvihl, až se z něho stal prvý knížecí milec; pád soupeřův stal se podstavcem jeho povýšení – slzy sirot ho vyzvedly. Tento diamant jsem stáhl finančnímu radovi, jenž hodnosti a úřady prodával těm, kdo nejvíc nabízeli, a truchlící vlastence vyhazoval ze dveří. – Tento achát nosím na počest kněžoura jako jste vy, zardousil jsem ho vlastní rukou, když se na kazatelně rozplakal, že prý inkvisice upadá – Mohl bych vám vypravovat ještě víc o svých prstenech, kdyby mi

nebylo líto už těch několika slov, která jsem s vámi promarnil –

Páter: Ó Faraone! Faraone!

Moor: Slyšíte? Všimli jste si toho vzdechu? Zda tu nestojí, jakoby chtěl s nebe vymodlit oheň, jenž by padl na Chóre a jeho rotu, zda neodsuzuje pokrčením ramen, nezatrácuje jediným křesťanským ach! – Je možno, aby člověk byl tak slep? Aby ten, který se dívá jak stooký Argus, slídí-li po skvrně na svém bližním, byl tak docela nevidoucí k sobě sám? – Jen si hřměte příkazy šlechtnosti a snášlivosti ze svých mračen a bohu lásky vzdávejte lidské oběti jak Molochovi s řeřavýma rukama – kažte si o lásce k bližnímu, když svými nadávkami odháníte osmdesátiletého slepce od svého prahu – hřímejte proti lakotě, když jste vylihnili Peru pro zlaté náramky a když jste pohany zapřáhli do svých vozů jak soumary – A tu si lidé lámou hlavu, jak to jen bylo možno, že příroda stvořila takového Jidáše – ale každý z nich by za deset stříbrníků zradil boha trojjediného. – Ó vás farizejů, vás penězokazů pravdy, vás opic božstva! Neštítíte se poklekat před křížem a před oltáři, záda si drásáte řemeny a posty mučíte své tělo; mníte, že takovým ubohým komediantstvím něco namluvíte tomu, koho přec vy blázni nazýváte vševědoucím – asi tak jako se nejtrpčeji vysmíváme velkým lidem, lichotíme-li jím, že prý lichotníků nenávidí; zakládáte si na poctivosti a vzorném chování, ale bůh, jenž vidí do vašeho srdce, zasoptil by hněvem proti vašemu stvořiteli, kdyby právě on nebyl tím, jenž tu obludu nad Nilem stvořil, – Odved'te ho, ať ho už nevidím.

Páter: Že zlosyn dovede být ještě tak pyšný!

Moor: Ne dost na tom – Teď promluví hrdě. Jdi a řekni veleslavnému soudu, jenž metá kostky nad životem a smrtí: Já nejsem zloděj, jenž by se srocoval se spánkem a s půlnocí a jenž na žebříku spustí veliké a pánovitě řeči – Co jsem spáchal, toho se as jednou dočtu v nebeských zápisech dluhů; ale s bídnými správci toho nebe už nepromluví ani slova. Řekni jím, že mým řemeslem je odplata – pomsta mou živností. (Obrátí se k němu zády.)

Páter: Ty tedy nechceš milosti? – Dobrá, s tebou jsem domluvil. (Obrátí se k tlupě.) Slyšte tedy vy, co vám spravedlnost po mně vzkazuje! – Vydáte-li teď hned tohoto odsouzeného zlosyna v poutech do našich rukou, hleďte, bude vám nadobro prominut trest za vaše ohavnosti – svatá církev vás, vy zbloudilé ovečky, s novou láskou přivine na svou mateřskou hruď a každému z vás se otevře cesta k čestnému postavení, (S triumfujícím úsměvem.) Nuže, nuže? Jak to chutná, Vaše Veličenstvo? – Chutě do toho! Svažte ho a budete volní.

Moor: Slyšeli jste ho? Slyšeli? Co jste zaraženi? Proč v rozpacích? Církev vám nabízí svobodu, a vskutku již jste jejími zajatci. – Daruje vám živobyť, a to není maličkost, neb v pravdě již jste odsouzeni. – Slibuje vám pocty a úřady, i a jaký může býti váš osud, i kdybyste zvítězili, než potupa, prokletí a pronásledování, – Ohlašuje vám nebeský smír, a skutečně, jste ztraceni. Ani chlup na vás nevyvázně z pekla. A ještě váháte? Kolísáte? Což je tak těžko vybrat si mezi nebem a peklem? Pomozte mi přec, pane pátere!

Páter (stranou): Pominul se ten chlap? – (Nahlas.) Máte snad strach, že to je léčka, abychom vás dostali za živa? – Čtete sami, zde je podepsán generální pardon. (Dává Schweizerovi list). Ještě pochybujete?

Moor: Vizte jen, vizte! Čeho ještě požadujete? – Podepsáno vlastní rukou – to je milost nad pomyslení – či se bojíte, že nedostojí slovu, protože jste jednou slyšeli, že se zrádcům sliby neplní? – Ó, buďte bez starosti! Již politika by je přinutila, aby slovu dostáli, a kdyby je byli dali samu satanáš. – Přísahal bych, že to míní upřímně. Vědí, že já to jsem, jenž vás pobouřil a naplnil hořkostí; vás mají za nevinné. Vaše zločiny si vykládají za poblouzení mládí a za ukvapené činy. Jenom mne chtějí dostat, jen já mám být potrestán. Není tomu tak, pane pátere?

Páter: Jak se jmenuje ďábel, který z něho promlouvá? – Inu ovšem, ovšem že je tomu tak – ten chlap mne celého pomátl.

Moor: Jakže? ještě neodpovídáte? Snad si nemyslíte, že se ještě probijete? Jen se ohledněte, ohledněte se jen! to si nenamlouvejte, to by bylo dětinství. – Či si snad lichotíte, že padnete jako hrdinové, protože jste viděli, jak já y se těším na tu řež? – Ó, nevěřte tomu! Vy nejste Moor! – Vy jste ničemní zloději, bídní nástrojové mých vyšších záměrů, potupní jako provaz v rukou katanových. – Zloději nemohou padnout jako hrdinové. Pro zloděje jediným dobrem je život, pak přijde cosi strašlivého – Zloději mají právo trásti se před smrtí. – Slyšte, jak zní jejich trubky! Hled'te, jak hrozivě se blyští jejich šavle! Jak? stále ještě na vahách? přišli jste o rozum? posedlo vás šílenství? – To je neodpustitelné! Neděkuji vám za to, že mne necháte žít, stydím se za vaši oběť!

Páter (v nejvyšším úžasu): Já se zblázním, já uteku! Slyšel kdo něco takového?

Moor: Či se snad bojíte, že se sám probodnu a tak sebevraždou pokazím výhodu, kterou byste měli, kdybyste mě vydali živého? Ne, děti, to jsou zbytečné obavy. Zde odhazuji dýku a bambitky i tuto lahvičku s jedem, která mí jednou měla posloužit – jsem tak ubohý, že jsem už pozbyl i vlády nad svým životem – Jakže, a ještě na vahách? Či se snad domníváte, že se postavím na odpor, budete-li mne chtít svázat? Hled'te! zde přivazuji svou pravici k této dubové větvi, jsem docela bezbranný, dítě by mě porazilo – Kdo svého hejtmana první opustí v nouzi?

Roller (v divokém pohnutí): A kdyby nás peklo devateronásobně svíralo! (Zamává dýkou.) Pes, kdo hejtmana nezachrání!

Schweizer (roztrhá pardon a hodí kusy papíru páterovi do tváře): V našich kulích pardon! Pryč, ty bestie! řekni senátu, jenž tě vyslal, žes v Moorově tlupě nenašel ni jednoho zrádce. – Zachraňte, zachraňte hejtmana!

Všichni (lomozíce): Zachraňte, zachraňte, zachraňte hejtmana!

Moor (odtrhne ruku; radostně): Teď jsme volni – kamarádi! Má pěst vydá za celou armádu – Na smrt či k svobodě! živého nás aspoň nedostanou nikoho!

(Troubí se k útoku. Hřmot a povyk. Odcházejí s tasenými kordy.)

TŘETÍ DĚJSTVÍ

1. scéna.

Amalie v zahradě, hraje na loutnu.

Krásný byl jak anděl v jasu ráje,
krásný byl a s myslí hrdinnou.
Jeho pohled – vonné slunko máje,
zrcadlené modrou hladinou.

V jeho náruči – ó rozkoš krutá! –
srdcí dvě se vssálo do sebe;
před očima půlnoc – ústa nepohnuta –,
duch byl vzhůru zmítán do nebe.

Jeho polibky – slast bez úhony!
plamenů tak objímá se dvě,
na harfě tak spojují se tóny
v souzvuk harmonie nebeské –

připoutaly, spially, strhly ducha s duchem,
chvěly se a plály ret i líc –
duše v duši vpita – nebem, zemí, vzduchem
letěli dva milenci si vstříc.

Zemřel mi – a marně lká ret za ním,
jeho jméno marně šepotá.
Zemřel mi – a ztraceným je lkaním
všechna slast, ach, mého života.

Vystoupí Franc.

Franc: Již zase zde, tvrdohlavá blouznilko? Odplížila ses od veselých hodů a zkazilas hostům radost.

Amalie: Ó těch nevinných radostí! Žalozpěv z pohřbu tvého otce ti ještě zaznívá v uších.

Franc: Snad nebudeš navždy naříkat? Nech mrtvých spát a obšťastni živoucí! Přicházím –

Amalie: A kdy zas odejdeš?

Franc: Ó běda, ne tak ponurý a, hrdý pohledl zarmucuješ mne, Amalie. Přicházím ti říci –

Amalie: A mně nezbyvá než poslouchat, vždyť František z Moorů se stal milostivou vrchností.

Franc: Pravda, na to jsem se tě chtěl ptát - Maximilian šel spát do hrobky otců. Já jsem pánem. Ale chtěl bych jím být docela, Amalie – víš přec, číms byla našemu domu, bylas jakoby Moorova dcera, jeho láska k tobě přežila i jeho smrt, na to přece nikdy nezapomeneš?

Amalie: Nikdy, nikdy. Kdo by to také s tak lehkou myslí dovedl při veselých hodech spláchnout vínem!

Franc: Sluší se, abys lásku mého otce odměnila na jeho synech, a Karel je mrtev – divíš se? jímá tě závrať? Ba vskutku, vždyť to pomýšlení je tak lichotivé a povznášející, že omamuje i ženskou hrdost. Franc šlape po lásce urozených dam, Franc přichází nabídnout chudému sirotku, jenž bez něho je ničím, své srdce, svou ruku a k tomu všechno své zlato a všechny své zámky i lesy. – Franc, kterému svět závidí a kterého svět se bojí, dobrovolně se prohlašuje za otroka své Amalie –

Amalie: Proč nerozpoští blesk rouhavý ten jazyk, který tak bezbožně mluví! Zavraždils mně milence, a Amalie aby si. tebe vzala za chotě? ty –

Franc: Ne tak zprudka, milostivá princezničko! – Ovšem, Franc se před tebou nekřiví jak vrkající seladon – ovšem, nemá ve zvyku, aby jako roztoužený arkadský pastýř svěřoval svůj milostný stesk ozvěně slují a skal – Franc mluví, a nedočká-li se odpovědi, bude – poroučet.

Amalie: Ty červe, poroučet? mně poroučet? – a narazí-li tvůj rozkaz na potupný smích?

Franc: Toho se neodvážíš. Víím ještě, jak ukrotit pychu tvé domýšlivé tvrdohlavosti – do kláštera s tebou!

Amalie: Bravo! znamenitě! a v klášterních zdech být na věky ušetřena tvého baziliščího pohledu, mít pokoj, abych na Karla myslila a toužila po něm. Vítán mi tvůj klášter! jen ať mne přijmou jeho zdí!

Franc: Haha! takhle? dej pozor! Ted's mne přivedla na umění, jak tě mučit – ten neústupný vrtoch s tvým Karlem vybičují ti z hlavy jako lítice s ohnivými vlasy; za obrazem tvého miláčka bude v záloze číhat strašidelný přízrak France, tak jako sedí začarovaný pes na podzemských pokladech – Za vlasy tě přivleku do kaple, s mečem v ruce na tobě vynutím manželský slib, útokem steku tvé panenské lože a velký tvůj stud přemohu větší ještě hrdostí,

Amalie (dá mu políček): Tu máš mou výbavu!

Franc (vztekle): Ha! desetkrát, stokrát mi tohle odpykáš! – Ne mojí manželkou – té cti se ti nedostane – mou maitressou se staneš, a poctivé selky budou si na tebe ukazovat, odvážíš-li se z domu. Jen si skřípej zuby – ať si tvé oči chrlí síru a smrt – mně vzteklost ženy je požitkem a tebe kráslí, zvyšuje tvou cenu. Pojd' – tento odpor zvýší můj triumf a rozdráždí mou rozkoš ve vynucených objetích – Pojd' se mnou do mé ložnice – hořím touhou – teď v tom okamžení se mnou půjdeš! (Chce ji násilím odvléci.)

Amalie (padne mu okolo krku): Odpusť mí, Franci! (Jak ji chce obejmout, vyrve mu dýku a spěšně ustoupí.) Vidiš, zlosyne, co bych teď z tebe mohla udělat? – Jsem žena, ale žena, jež zuří – jen se opovaž dotknout se necudně mého těla – tato ocel ti vjede do tvých vilných prsou, a duch mého ujce povede mi ruku. Uprchni, uprchni! (Zažene ho.)

Amalie (sama): Ach, jak je mi dobře – Ted' mohu vydechnout – pocítila jsem sílu jako oř, jemuž jiskry srší z nozder, pocítila jsem hněv jako tygřice, když se žene za vítězně řvoucím lupičem svých mláďat – Do kláštera, říká? Děkuji ti za ten šťastný pokyn! – Ted' našla oklamaná láska útočiště – klášter, spasitelův kříž, toť útočištěm oklamané lásky. (Má se k odchodu.)

Heřman (ostýchavě vstoupí): Slečno Amalie! Slečno Amalie!

Amalie: Nešťastníce! Co mne vyrušuješ?

Heřman: Tu tíži si odvalím s duše, aby mne nestrhla do pekel. (Klesne před ní na kolena.) Odpuštění! odpuštění! Krutě jsem vás urazil, slečno Amalie.

Amalie: Vstaň! Odejdi! Neposlouchám. (Odchází.)

Heřman (ji zadržuje): Ne! Zůstaňte! Pro boha! Pro živého boha! Vyslechněte všechno!

Amalie: Ani slova už – odpouštím ti – Odejdi v pokoji. (Chce odkvapit.)

Heřman: Slovíčko alespoň – vrátí se vám klid.

Amalie (se vrací a hledí naň s údivem): Jak, příteli? – Kdo by mi na širém světě mohl vrátit klid?

Heřman: Jediné slovo z mých úst – popřejte mi sluchu!

Amalie (soucitně ho bere za ruku): Ty dobrý – Což může tvé slovo překonat samu smrt?

Heřman (vstane): Karel je na živu!

Amalie (vzkřikne): Nešťastníce!

Heřman: Je tomu tak – A ještě něco – Váš strýc –

Amalie (vrhající se mu do cesty): Lžeš –

Heřman: Váš strýc –

Amalie: Karel je na živu!

Heřman: A váš strýc –

Amalie: Karel je na živu?

Heřman: Váš strýc také – Neprozradte mne! (Odkvapí.)

Amalie (stojí dlouho jako zkamenělá. Pak se divoce vzruší a spěchá za ním): Karel je na živu!

2. scéna.

Krajina nad Dunajem.

Loupežníci utábořeni na výšině pod stromy; na úbočí pahorku pasou se koně.

Moor: Zde musím ulehnout. (Vrhne se na zem.) Mám údy rozmlácené. A jazyk vyschlý jako střep. (Schweizer nepozorován zmizí.) Prosil bych vás, abyste mi došli pro trochu vody z řeky, ale jste všichni na smrt unaveni.

Schwarz: A víno v měších nám došlo.

Moor: Jen hleďte, jak krásně stojí obilí! – Stromy se skoro lámou pod svým požehnáním – A vinice plna plodů.

Grimm: Urodilo se letos.

Moor: Myslíš? – Tedy přec alespoň jedna námaha se vyplatila. Alespoň jedna? - - Ale přes noc snad přijdou kroupy a všechno pomlátí.

Schwarz: To je docela možné. Všechno může zahynout, několik hodin před žatvou.

Moor: Vždyť to já říkám. Všechno zahyne. Proč by se člověku dařilo to, co má od mravence, když se mu hatí, co ho přibližuje bohům? – či je zde mez jeho určení?

Schwarz: Já jí neznám.

Moor: Dobře se ti mluví a ještě lehčeji žije, když se po ní nikdy neptáš. – Bratře – já viděl lidi, jejich včelí péči a jejich obrovské projekty – jejich božské záměry a jejich krtčí práce a ty zázračné jejich dostihy za štěstím; – jeden se svěruje křepkému koni – druhý oslímu chřípí – třetí svým vlastním nohám; celou tu pestrou loterii života, kam leckdo vsadí svou nevinnost i – svoje nebesa, jen aby udělal výhru – a na konec nevyjde pranic, výhry tam vůbec nebylo. Ta podívaná, bratře, ti láká do očí slzy a bránci roztrásá smíchem.

Schwarz: Jak nádherně tam zapadá slunce!

Moor (vssávaje se v tu podívanou): Tak umírá hrdina! – Tak, že zasluhuje být zbožňován!

Grimm: Zdá se, žes hluboce dojat.

Moor: Když jsem byl chlapec, bylo mým nejdražším přáním, abych jako slunce žil, abych umíral jako slunce – (Překonávaje bolest.) Bylo to chlapecké přání!

Grimm: To bych také řekl.

Moor (stáhne klobouk do obličeje): Byl jednou. čas – Nechte mě o samotě, kamarádi.

Schwarz: Moore! Moore! U d'asa, co se děje? – jak zbledl!

Grimm: U všech všudy! co je sním? je mu zle?

Moor: Byl čas, kdy jsem nemohl usnout, zapomněl-li jsem se na noc pomodlit –

Grimm: Zbláznil jsi se? Dáš se mentorovat svými chlapeckými lety?

Moor (položí Grimmovi hlavu na prsa): Bratře! Bratře!

Grimm: Jak? nebud' přec dítě – prosím tě –

Moor: Ó, kéž, kéž bych jím zas byl!

Grimm: Ale fuj!

Schwarz: Dívej se jasně do světa. Jen pohled na tu malebnou krajinu – ten půvabný večer.

Moor: Ano, přátelé, tento svět je tak krásný.

Schwarz: Nu, to bylo rozumné slovo.

Moor: Tato země je tak nádherná.

Grimm: Tak – tak – to slyším rád.

Moor (sklesle): A já tak ohyzdný na tomto krásném světě – a já netvorem na této nádherné zemi,

Grimm: Ó běda! běda!

Moor: Má nevinnosti! Nevinnosti má! – Vizte! všechno vyšlo slunit se v mírném paprsku jara – proč jediný já vsávám peklo z nebeských slastí? – Jak blažené je vše, jak sbratřené dechem míru! – celý svět, toť jediná rodina – a jediný otec tam na výšinách. – Mým otcem není – Já jediný jsem zavržen, já jediný vyloučen z řady čistých – mně odepřeno sladké jméno dítěte – mně není dán milenčin vlahý pohled – mně nikdy, nikdy přátelské objetí. (Divoce uskočí.) Kolem dokola vrazi – sykot zmijí – já železnými pouty přikován k neřesti – v závratí se potácím do hrobu zkázy na chvějně třtině hřichu – já prostřed květin šťastného světa bolesti řvoucí Abbadona!

Schwarz (ostatním): Nerozumím tomu! Tak jsem ho nikdy neviděl.

Moor (teskně): Ó, bych směl se vrátit v mateřské lůno! bych se směl narodit žebrákem! – Ne! více bych nechtěl, ó nebesa, jen kdybych směl žít jak jeden z těchto dělníků! – Jak bych se napracoval, až by mi krev stékala se spánků, abych si zasloužil rozkoše jediného poledního spánku a blaha jediné slzy.

Grimm (ostatním): Jen strpení, záchvat už povoluje.

Moor: Byl čas, kdy jsem tak rád proléval slzy – ó dnové míru! Ty otcův zámku – vy zelená snívá údolí! Ó rajské vy všechny obrazy mého dětství! – Nevrátíte se nikdy – nikdy mí sladkým svým šelestem nezchladíte hořících prsou? – Teskni se mnou, přírodo – Nikdy se mi už nevrátí, nikdy mi sladkým šelestem ne-zchladí hořících prsou. – Ty tam! na věky věkův ty tam!

Schweizer (vrací se, nesa v klobouku vodu): Napij se, hejtmane – zde je vody dost, a studené jak led.

Schwarz: Vždyť krvácíš – cos dělal?

Schweizer: Ale nic, ten žert mne moh stát obě nohy a život. Tak vám běžím po písečné stráni nad řekou, a tu máš! břeh se pode mnou sesype a já vám letím deset rýnských sáhů do hloubky – a jak tam ležím a protírám si oči, najdu vám mezi křemeny studánku čiré vody. Stálo to za to, si myslím, hejtman si pochutná.

Moor (vrací mu klobouk a utírá mu obličej): Člověk by ani neviděl jizvy, které ti čeští jezdcí načmárali do tváře – díky, voda byla znamenitá, Schweizere – a ty jizvy ti sluší překrásně.

Schweizer: Ach co! třicet se jich tam ještě vejde!

Moor: Ba, děti, byl to horký den – a ztratili jsme jediného muže – krásnou smrtí skončil můj Roller. Postavili by mu mramorový náhrobek, kdyby nebyl umřel pro mne. Spokojte se tímto. (Utírá si oči.) Kolik že nepřítel tam zůstalo?

Schweizer: Sto šedesát husarů – třiadvadesát dragounů, na čtyřicet myslivců – dohromady jich padlo tři sta.

Moor: Tři sta za jednoho! – Každý z vás má právo na tuto moji skrář! (Obnaží hlavu.) Zde pozvedám svůj meč! Jako že je živa moje duše! Nikdy vás neopustím.

Schweizer: Nepřísahej! nevíš, nebudeš-li zas šťasten a nebudeš-li ještě litovat.

Moor: Přísahám při mrtvole svého Rollera! Nikdy vás neopustím.

Kosinsky přichází.

Kosinsky (pro sebe): Zde v tomto revíru ho prý naleznou – he, hola! jaké to tváře? – To že by – jakže, tito – jsou to! jsou! – oslovím je.

Schwarz: Pozor! Kdo tu?

Kosinsky: Pánové! odpusťte! Nevím, jsem tu či nejsem u cíle?

Moor: A jste-lí u cíle, kdo že jsme?

Kosinsky: Muži!

Schweizer: To jsme, myslím, dokázali, což, hejtmane?

Kosinsky: Muže hledám, kteří se smrti dívají do tváře a obtáčejí se nebezpečím jak ochočeným hadem, kteří svobodu kladou nad čest a nad život; muže, jichž pouhé jméno, vítané chudřasem a porobeným, i nejdovážnějšimu nahání strach a tyranovi bledost do tváře.

Schwarz (hejtmanovi): Chlapík se mi líbí. – Poslyš, příteli! Našels, koho hledáš.

Kosinsky: To věřím; a doufám, že vám budu brzy bratrem. – Tedy byste mi mohli ukázat, po kom nejvíce toužím, neboť hledám vašeho hejtmana, velkého hraběte Moora.

Schweizer (dávaje mu ruku; všele): Brachu! my si budem tykat.

Moor (se přiblíží): A znáte hejtmana?

Kosinsky: Tys to – v této tváři kdo by zíral na tebe a ještě hledal jiného? (Dlouho naň upírá zrak.) Vždycky jsem si přál uvidět onoho muže se zničujícím pohledem, jak seděl na ssutinách Karthaga – teď si toho už nepřeji. (Dlouhé mlčení.)

Schweizer: Pašák.

Moor: A co vás přivádí ke mně?

Kosinsky: Hejtmane! můj přeukrutný osud. Ztroskotal jsem na rozbouřených vlnách tohoto světa, naděje mého života se mi zhroutily, nezbylo mi pranic, než mučivá vzpomínka na to, co jsem ztratil, a přišel bych o rozum, kdybych se nesnažil tuto upomínku zdusit novou činností.

Moor: Již zase žalobce, jenž obviňuje boha! – Jen dál.

Kosinsky: Dal jsem se na vojnu. Neštěstí mne pronásledovalo i tam – Plavil jsem se pak do východní Indie, můj koráb najel na skálu – Nic, než zhacené plány! Konečně slyším daleko široko se rozléhat pověst o tvých skutečích, o žhářství a vraždách, jak tomu říkali, i cestoval jsem k tobě třicet mil, pevně odhodlán pod tebou sloužit, jestliže mé služby přijmeš. Prosím tě, důstojný hejtmane, neodmítej mne!

Schweizer (poskočí): Hejsa! hejsa! Pak je náš Roller tisíckrát nahrazen! To nám přibude pořádný lupič do bandy!

Moor: Jmenuješ se?

Kosinsky: Kosinsky.

Moor: Jakže, Kosinsky, zdali pak víš, žes lehkovážný chlapec a že se přenášíš přes velké rozhodnutí svého života tak lehkomyšlně, jako bezstarostná holka? – Zde se nehraje míčem, zde se nekoulejí kuželky, jak si myslíš.

Kosinsky: Víím, co chceš říci – Je mi čtyřiadvacet let, ale viděl jsem už blyskotavé meče a stál jsem prostřed svištících kulek.

Moor: Tak, mladý pane? – A naučil ses šermovat jen proto, abys cestující zabíjel pro tolary anebo ženské ze zadu bodal do břicha? Jdi mi, jdi! utekls chůvě, že ti hrozila metlou.

Schweizer: Hejtmane, u d'asa! co si myslíš? toho Herkula zavrhuješ? Co pak nevypadá, jakoby chtěl saského maršálka vařečkou hnát přes Ganges?

Moor: Protože se ti nepodařily tvé dětinské kousky, přicházíš sem a chceš se stát lotrem a úkladným vrahem? – Vražda, chlapče! rozumíš, co to znamená? chodils as pokojně spat, kdyžs makovicím srážel hlavy, ale mít na svědomí vraždu –

Kosinsky: Jakoukoli vraždu mi nakážeš, vezmu si na svědomí.

Moor: Jakže? tak jsi chytrý? Troufáš si muže navnadit lichocením? Odkud pak víš, že netrpím zlými sny anebo že na smrtelném loži nezblednu? co Jsi už vykonal, z čeho by ses musil zodpovídat?

Kosinsky: Máš pravdu! ještě velmi málo, ale přece to, že jsem se vydal na tuto cestu za tebou.

Moor: Dal ti tvůj vychovatel povídku o Robinovi do rukou – takové neopatrné pitomce přikovat ke galejm! – a rozohnil tím tvou dětinou obrazivost a nakazil tě bláznivým velikáštvím? Chceš se stát slavným? Chceš si za žhářství koupit nesmrtelnost? Pamatuj si, mladý ctizádstivče! Pro žháře a vrahy vavřín neroste! Lupičskému vítězství nekyne triumf, nýbrž prokletí, nebezpečí, smrt a potupa – vidíš tam na pahorku šibenici?

Spiegelberg (nevrle obchází): Bože, jak hloupě! jak nechutně a pitomě! tak se to nedělá! Já jsem to doved' jinače!

Kosinsky: Čeho by se bál, kdo se nebojí smrti?

Moor: Znamenitě! Na jedničku! Byl jsi pilný žáček, výtečně papouškuješ po Senekovi. – Ale trpící příroda, milý příteli, nesedne ti na takové sentence, těmi věru neotupíš šípy bolesti. – Rozmysli si to dobře, synu! (Vezme ho za ruku.) Představ si, že jsem tvůj otec a že ti radím! Než skočíš do propasti, podívej se, jak je hluboká. Můžeš-li na světě uchytit ještě jedinou maličkou radost – mohly by se dostavit chvíle, kdy – procitneš – a pak – je pozdě. Zde vystupuješ takřka z okruhu lidstva – buď musíš být vyšším člověkem anebo jsi ďábel – Ještě jednou, synu můj! doutná-li ti kdekoli ještě jiskérka naděje, zanech tohoto hrozného spolku, k němuž se přidává jen zoufalství, pakli ha nezaloží moudrost vyššího řádu – Člověk se lehko klame a, věř mi, má snad za duševní sílu, co konec konců není než zoufalství – Mně věř, mně! a spěšně odejdi!

Kosinsky: Ne, teď už neuprchnu. Nedojmají-li tě mé prosby, vyslechni můj nešťastný příběh. – Pak sám mi do rukou vtiskneš meč, pak sám – Rozložte se zde na zemi a naslouchejte mi pozorně!

Moor: Vypravuj.

Kosinsky: Vězte tedy, jsem český šlechtic a stal jsem se brzkou smrtí otcovou pánem značného panství. Krajina jako v ráji – neboť přebýval tam anděl: dívka, vyzdobená všemi půvaby kvetoucího mládí, cudná jak světlo nebes. Ale komu to říkám? Vám je to jen prázdným zvukem – vy jste nikdy nemilovali, nikdy jste nebyli milováni –

Schweizer: Zvolna, zvolna! Náš hejtman shoří.

Moor: Přestaň! vyslechnu si to jindy – zítra, příště, nebo – až uvidím krev.

Kosinsky: Krev, krev – jenom slyš! Krev, pravím, naplní ti celou duši. – Byla z občanského rodu a Němka – ale kdo se na ni zahleděl, zapomněl na všechny šlechtické předsudky. Byla tak ostýchavá a skromná, když jsem jí navlékl snubní prsten, a za dva dni měl jsem svou Amalii vést k oltáři.

Moor (spěšně vstane).

Kosinsky: Ze sna o blahu, jež na mne čekalo, ze svatebních příprav byl jsem vyburcován náhlým poslem, jenž mne povolal ke dvoru. Dostavil jsem se. Předložili mi velezrádné dopisy a tvrdili, že já je psal. Začervenal jsem se nad tím bídačtím – odňali mi kord, uvrhli mne do žaláře, byl jsem smyslů zbaven.

Schweizer: A zatím – jen dál! už čichám pečínku.

Kosinsky: Tam jsem, skoro ani o sobě nevěda, pobyl měsíc. Bál jsem se o Amalii, že se nade mnou k smrti usouzí. Konečně se zjevil první ministr dvoru, blahopřeje mi slad'ounce, že se podařil důkaz mé nevin, přečte mi osvobozovací nález a vrátí mi kord. Já v triumfu zpátky do svého zámku, abych se své Amalii vrhl do náručí, – zmizela. O půlnoci ji prý unesli, kam, nevěděl nikdo, a nikdo jí od té doby už nespátřil. Ha! jako by mne osvětil blesk, já do města, pátrám u dvora – oči všech na mně lpěly a nikdo mi neodpovídal – konečně ji shlédnu za tajným mřížovím v paláci – hodila mi lístek.

Schweizer: Neřek jsem to?

Kosinsky: Hrom a peklo! tam to stálo! dali jí na vybranou, chce-li, abych byl popraven, anebo chce-li se stát maitressou knížete. V boji mezi počestností a láskou zvítězila láska, (se smíchem) a já byl zachráněn.

Schweizer: A co jsi učinil?

Kosinsky: Stál jsem, jako by do mne hrom byl uhodil. – Krev! na nic jiného jsem nemohl myslet, jenom: krev! S pěnou na ústech utíkám domů, vyberu si trojsečnou dýku a vztekle pádím do domu k ministrovi, neboť jenom on – jenom on byl tím ďábelským kuplířem. Asi že mne na ulici uviděli, neboť jak přijdu nahoru, jsou všechny pokoje zamčeny. Hledám; ptám se; jel prý ke knížeti. Pospíším tedy tam, ale ani slechu po něm. Vrátím se, vypáčím dvéře, najdu ho, a už ho chci ale tu na mne ze zálohy skočí pět šest služebníků a vyrvou mi dýku.

Schweizer (dupe): A jemu se nestalo nic, a ty jsi odešel, jaks přišel?

Kosinsky: Chytili mě, obžalovali, na hrdlo soudili, zbavili cti – dejte pozor! – z docela obzvláštní milosti mne zbavili cti a vyhnali za hranice; mé statky dali presentem ministrovi, má Amalie zůstala v tygřích drápech a propláče a provzdychá svůj život, zatím co moje pomsta je neukojena a musí se hrbit pode jhem despotismu.

Schweizer (vstáváje, brouse kord): To máme co zapálit, hejtmane!

Moor (až dosud obcházel v divokém pohnutí; rychle vyskočí; loupežníkům): Musím ji vidět – vzhůru! seberte všechno – zůstaneš, Kosinsky – připravte všechno k odchodu!

Loupežníci: Kam? co?

Moor: Kam? Kdo se ptá, kam? (Prudce Schweizerovi): Zrádce, ty mne zdržuješ? Ale pro živého boha –

Schweizer: Já zrádce? – jdi do pekla, já půjdu za tebou!

Moor (padne mu okolo krku): Duše bratrská! ty půjdeš za mnou – ona pláče, propláče svůj život! Vzhůru! rychle! a všichni! do Frank! v osmí dnech ať tam dorazíme. (Odejdou.)

ČTVRTÉ DĚJSTVÍ

1. scéna.

Venkovská krajina v okolí Moorova zámku.

Loupežník Moor; v povzdálí Kosinsky.

Moor: Jdi napřed a ohlas mne. Nezapomněls, co máš říci?

Kosinsky: Jste hrabě Brand, přicházíte z Meklenburska, já jsem váš štolba - Buďte bez starosti, zahraju svou úlohu dobře, buďte zráv! (Odejde.)

Moor: Buď mi vítána, půdo mé vlasti! (Políbí půdu.) Ty nebe mé vlasti! Ty slunce mé vlasti! – vy pahorky, nivy a proudy a lesy! vy všechny mi buďte srdečně zdraveny! – jak sladce mne ovívá vzduch s pohoří otčiny! jak proudí omamná slast ubohému uprchlíku vstříc! – Ó Elysium! vybásněný světe! Zadrž, Moore! tvá noha kráčí posvátným chrámem!

(Přiblíží se.) Aj hle, i vlaštovčí hnízda v zámeckém dvoře – i zahradní dvířka! – a tento koutek u plotu, kdes tak často vábníčkoví naslouchal a škádlíval ho, – a tam dole luka, kde sis hrál na hrdinu Alexandra, své Makedonce veda do arbelské bitvy, a vedle ten zelený kopeček, s něhož jsi svrhl perského satrapu – a tvůj prapor vítězně do vzduchu zavlál! (Vesele.) Zlaté dni chlapeckého máje zas ožívají nešťastníku v duši – zde byl jsi tak blažen, tak zcela, tak bezmračně vesel – a teď – zde střepiny tvých plánů! Tady měl ses jednou procházet, mělss býti velkým a řádným a uznávaným mužem – tady mělš mladistvý svůj život znovu prožívat v Amaliiných kvetoucích dětech – zde! zde mělš býti modlou svého lidu – ale d'ábel tomu nechtěl! (Prudce.) Proč jsem přišel? aby se mi vedlo jako vězni, jež řinkot železného kruhu vyburcuje ze sna o svobodě – ne, raději se zas vrátím do své bídy! – vězeň již zapomněla denní zář, ale sen o svobodě ho ozářil jako blesk, po němž noc se zdá býti dvojnásob černá! – Buďte zdráva, vy údolí mé vlasti! Kdysi jste viděla chlapce Karla, a chlapec Karel byl veselý chlapec – teď jste shlédla muže, a muž ten si zoufal. (Rychle se obrátí a odchází opačným směrem, pak se náhle zastaví a ohlíží se teskně po zámku.) A jí nevidět, jí ani nespátřit? – a mezi mnou a Amálií nebyla než zeď – Ne! musím ji vidět – a jeho též – a kdyby mě to rozdrtilo! (Vrací se.) Otče! Otče! tvůj syn se blíží, pryč, ty černá, kouřící se krvi! pryč, ty dutý, pošklebný, strhaný pohlede smrti! Jen této hodiny mi popřej – Amalie! Otče! tvůj Karel se blíží! (Rychle jde k zámku.) – Muč mne, procitne-li den, nepusť mne, přijde-li noc – muč mne v příšerných snech! jen této jediné rozkoše mi neotravuj! (Stojí u branky.) Jak je mi? co je to, Moore! Vzmuž se přec! - - Smrt na mne sahá - - Předtucha hrůz - - (Vejde.)

2. scéna.

Galerie v zámku.

Vystoupí loupežník Moor a Amalie.

Amalie: A troufal byste si jeho portrét naléztí mezi těmito obrazy?

Moor: Dojista. Jeho podoba nesešla mi s duše. (Obcházíje kol obrazů.) Ten zde to není.

Amalie: Zcela správně! – To je praotec hraběcího domu; obdržel od Barbarossy šlechtický erb, protože mu pomáhal proti pirátům.

Moor (prohlíží dále): Ten zde také ne – také tento ne – ani tam ten; není mezi nimi.

Amalie: Jen se podívejte lip! já myslila, že ho znáte –

Moor: Rodného otce neznám lip! Tomu zde schází rys dobroty kolem úst, dle něhož bych ho poznal mezi tisíci – není to.

Amalie: Žasnu. Jakže? Osmnáct let jste ho neviděl, a ještě –

Moor (rychle, náhle se zarděv): Ten zde to je! (Stojí jako zasažen bleskem.)

Amalie: Výborný muž!

Moor (hltaje obraz pohledem): Otče! otče! odpust mi! – Ano, výborný muž! – (Utírá si oči.) Božský muž!

Amalie: Je vám ho srdečně líto.

Moor: Ó, výborný muž – a že zemřel?

Amalie: Zemřel! tak jako zmírání naše nejkrásnější radost – (Vezme ho hebce za ruku.) Hrabě, nedozraje zde pod měsícem nižádné blaho.

Moor: Ba věru, věru že ne – a vy že už máte tak smutnou zkušenost? Vždyť vám ještě není dvacet let.

Amalie: A přec jí už mám. Všechno žije, aby zase smutně umíralo. Máme jen proto zájem, máme jen proto úspěch, abychom v bolestech zas všechno ztratili.

Moor: Ztratila jste už něco?

Amalie: Nic. Všechno. Nic – Nepůjdeme dál, pane hrabě?

Moor: Tak rychle? čí je zde ta podobizna po pravé straně? taková nešťastná tvář.

Amalie: Ta podobizna zde po levé straně, to je syn hraběte, nynější pán – pojd'te, pojd'te!

Moor: Ale podobizna po pravé straně?

Amalie: Nesejdete do zahrady?

Moor: Ale podobizna po pravé straně? – pláčeš, Amalie?

Amalie (odkvapí).

Loupežník Moor (sám): Miluje mne, miluje mne! – všechna se vzpírala, zrádné slzy jí tekly po tvářích. Miluje mne! – Ty bídný, toho sis zasloužil? Zdaž tu nestojím jako odsouzenec na popravišti? Je to zde pohovka, kde jsem se v jejím objetí rozplýval blahem? Jsou toto zde otcovy sály? (Dojat pohledem na otce.) Ty – ty – ohnivý plamen z tvých očí – kletba, kletba, zatracení! – Kde jsem? Noc před očima – Boží soud – Já, já jsem ho usmrtil! (Odběhne.)

Vstoupí Franc Moor hluboce zadumán.

Franc: Pryč s tímto obrazem! pryč, zbabělce! co se lekáš, a koho? zda mi není po těch několik hodin, co hrabě prochází těmito zdmi, jakoby se za mnou plížil špehoun peklem vyslaný – Jako bych ho znal! Něco v jeho opáleném obličejí mi nahání hrůzu – něco velkého, co jsem už často viděl! Amalie k němu také není lhostejná – Jak drze se po něm dívá, a jinak přece tak skrbli každým pohledem –? Což jsem neviděl, jak jí ukáplu několik tajných slzí do vína, které on pak za mými zády tak rychle vypil, málem i se sklenicí? Ano, to jsem viděl, v zrcadle jsem to viděl na vlastní oči. Hola, Franci! pozor dej! za tím vězí nějaký zkázonosný netvor!

(Zastaví se a pátravě pohlíží na Karlův portret.)

Jeho vytáhlý husí krk – jeho černé sršící oči, hnítím! – jeho tmavé, převislé, husté obočí. (Náhle zaleknut.) – Škodolibé peklo! naháníš ty mi tu předtuchu? Je to Karel! ano! teď se?6>^írv– mi oživují všechny rysy – Je to on! nepomohlo mu zakuklení! – Je to on – Blesky boží (Prudkými kroky přechází.) Proto jsem prohýřil noci - proto vyhazoval skály a zasypával propasti - proto jsem se vzepřel proti všem lidským pudům, aby mi na konec ten tulácký pobuda klopýtl přes cestu a pokazil celou mou léčku – Pomalu! jen pomalu! – Co zbývá, je už jen hračka – Vždyť jsem se tak jako tak až po uši brodil v smrtelných hříších, že by byl nesmysl, abych plaval zpátky, když jsem už tak daleko od břehu – tedy ani pomyslení, abych se vracel – Čerstva! A mužně do předu! (Zazvoní.) – Necht' se dostaví tam, kde už přebývá duch jeho otce a ať mne přijde strašit, mrtví jsou mi k í smíchu. – Danieli, he, Danieli! – Oč, že i toho už navedli proti mně? Vypadá tak tajuplně.

Daniel přichází.

Daniel: Račte poroučet, vrchnosti?

Franc: Nic. Jdi, přines mi do tohoto poháru vína, ale rychle! (Daniel odejde.) Počkej, starochu! Tebe chytím, do očí se ti zadívám, tak upřeně, až tvé přistižené svědomí pod přetvářkou zbledne! – Musí zemřít! – Břídil, kdo něco dodělá na polo a pak z dálky nečinně se dívá, co z toho bude!

Daniel (vrací se s vínem).

Franc: Postav je sem! Pohled' mi pevně do očí! Jak se ti třesou kolena! Jak se chvěješ! Přiznej se, starochu! Co jsi provedl?

Daniel: Nic, milostivy pane, na mou duši nic, jako že bůh nade mnou!

Franc: Vypij to víno! – Jakže? váháš? – Mluv, rychle! Cos namíchal do vína?

Daniel: Bůh mí svědek! – Cože? Já – do vína?

Franc: Jedus tam namíchal! Zbledls jako stěna! Přiznej se, přiznej! Kdo ti ho dal? Že ano, hrabě, hrabě ti ho dal?

Daniel: Hrabě? Ježíš Maria! hrabě mi nedal pranic.

Franc (drsně ho uchopí): Chytnu tě za krk, až zmodráš, ty šedivý lháři jeden! Pranic? A proč jste se tak skrývali? On a ty a Amalie? A co jste si pořád špitali? Jen to řekni! Jaká tajemství ti svěřoval?

Daniel: Všemohoucí bůh můj svědek. Nesvěřoval mi tajemství.

Franc: Zapíráš? Jaké pikle jste kuli, abyste mne odklidili? Co? Chceš mě v spánku zardousit? Při holení podřezat? Otrávit vínem či čokoládou? Mluv, mluv! – Či mi chcete namíchat do polévky? Jenom mluv! já vím všechno.

Daniel: Tak mi pomozí bůh, budu-li v nouzi, jako že vám teď říkám čiročirou pravdu!

Franc: Tentokrát ti odpouštím. Ale vid, že ti podstrčil peníze? Že ti tiskl ruku silněji než je zvykem? asi tak, jako se tiskne starým známým.

Daniel: Nikdy, milosti.

Franc: Říkal ti na příklad, že tě už zná? – že bys ho ty vlastně mohl znáti? Že ti jednou bělmo spadne s očí – že – co vím? To že ti neříkal?

Daniel: Ani slova o tom.

Franc: Že mu jisté okolnosti zabraňují – že je často třeba jít na nepřítele se škraboškou – že se pomstí, že se pomstí co nejkrutěji?

Daniel: Ani z dálky se o tom nezmiňoval.

Franc: Cože? Že ne? Vzpomeň si jen. – Že starého pána dobře – velmi dobře znal, že ho má rád, neskonale rád, že ho má rád jako syn –

Daniel: Ano, vzpomínám si, něco takového říkal.

Franc (rychle): Řekl, že je mým bratrem?

Daniel (zaražen): Jak, milosti? – Ne, to neřekl. Ale jak ho slečinka prováděla galerii – já jsem právě oprašoval rámy –, zastavil se najednou před obrazem nebožtíka pána, jako by do něho uhodilo. Milostslečinka ukázala na obraz a řekla: výborný muž! Ano, výborný muž! odpověděl a osušil si oči.

Franc: Poslyš, Danieli! Víš přec, byl jsem ti vždy milostivým pánem, dával jsem ti jíst, šatil jsem tě a při všech pracích jsem šetřil tvého vetchého stáří –

Daniel: Zaplať vám to pánbůh! a já jsem vám vždycky sloužil poctivě.

Franc: To jsem právě chtěl říci. Jaktěživ jsi mi neodmlouval, neboť víš dobře, žes povinen mne poslouchat, ať ti cokoli rozkáží,

Daniel: Milerád vás ve všem budu poslušen, není-li to proti pánu bohu a proti mému svědomí.

Franc: Nesmysl! Nesmysl! Nestydíš se? Stařec – a věří báhorkám! Jdi, Danieli! to jsi řekl hloupost. Vždyť já jsem pánem. Trestat mne budou bůh a svědomí, jestli totiž je vůbec nějaký bůh a nějaké svědomí.;

Daniel (spráskne ruce): Milosrdná nebesa!

Franc: Při tvé poslušnosti! Rozumíš, co to znamená? Při tvé poslušnosti ti poroučím: zítra nesmí hrabě být na živu.

Daniel: Pane bože na nebesích! Proč?

Franc: Při tvé slepé poslušnosti! – a ty mi za to ručíš.

Daniel: Já? Svatá panno Maria! Já? Čím jsem se já stařec provinil?

Franc: Na rozvažování není kdy, tvůj osud je v mých rukou. Chceš doživořit v mé nejhlubší věži, kde tě přinutí hlad, abys ohryzal vlastní kosti, a palčivá žízeň, abys pil svou moč? – Či chceš raději v míru dojídat svého chleba a mít pokoj na stará kolena?

Daniel: Jak, pane? Pokoj a mír na stará kolena a mít na svědomí vraždu?

Franc: Odpověz!

Daniel: Ach, moje šediny, moje šediny!

Franc: Ano či ne!

Daniel: Ne! – Pro boží slitování!

Franc (odchází): Dobrá, bude ti toho slitování třeba. (Daniel ho zadrží a klesne před ním na kolena.)

Daniel: Smilujte se, pane, smilujte se!

Franc: Ano či ne!

Daniel: Milostivý pane, je mi dnes jedenasedmdesát let a ctil jsem otce svého i matku svou, a pokud vím, nikoho jsem o halěř neošdil a víru jsem zachovával věrně a poctivě, a ve vašem domě jsem sloužil čtyřiačtyřicet let a klidně teď očekávám, že odejdu v pánu, ach pane, pane! (prudce mu obejmě kolena) – a vy mí chcete v poslední mé hodině uloupit poslední útěchu, aby mne hryzení svědomí připravilo o poslední modlitbu, abych si ulehl k smrti jako ohavník před bohem i lidmi? Ne, ne, můj nejdražší, nejvzácnější, můj nejdražší milostpane, to nechcete, není možná, abyste to chtěl na jedenasedmdesátiletém starci.

Franc: Ano či ne! co s tím žvástem?

Daniel: Budu vám ode dneška ještě horlivěji sloužit, upracuji se ve vašich službách jako dělník, budu časněji vstávat, půjdu později spát – ach, a budu se za vás modlit ráno i večer, a bůh neoslyší starcovy modlitby.

Franc: Poslouchat je lépe, než obětovat. Slyšels kdy, že se kat upejpá, má-li vykonat popravu?

Daniel: Ach ano! ale zardousit nevinného – takového –

Franc: Mám se tobě snad zodpovídat? smí se sekyra ptát kata, proč toho a ne onoho? – ale pohled, jak jsem shovívavý – nabízím ti odměnu za to, cos mi přislíbil

Daniel: Když jsem vám slíboval poslušensství, doufal jsem, že budu smět zůstat křesťanem.

Franc: Bez odmluvy! hled, dávám ti ještě celý den na rozmýšlenou! Tak si to pěkně rozvaž. Máš na vybranou: zde štěstí, tam neštěstí – slyšíš? rozumíš? nejvyšší štěstí a nejhorší neštěstí! Dočkáš se zázraků, jak tě dám mučit.

Daniel (přemýšlí, pak): Udělám to, zítra to udělám. (Odejde.)

Franc (sám):

Pokoušení je silné a ten se nenarodil mučenníkem za svou víru – Dobrého zažití, pane hrabě! Jak se zdá, prostřem vám zítra k popravčím hostině! - Všechno sejde na tom, jak se na věci díváme, a blázen, kdo si nehledí prospěchu. Otce, který snad vypil o láhev vína přes žízeň, posedne choutka – a z toho povstane člověk, ačkoli se zrovna na člověka při celé té herkulovské práci myslí nejmíň. A teď se zachce zas mně – a na to člověk pojde a jistě je zde více rozvahy a úmyslu než tam při jeho vzniku – Zdaž lidská existence ponejvíce nezávisí na vedru červnového odpoledne anebo na tom, že prostěradlo tak lákavě vypadalo, anebo na tom, že kuchařka spala ve vodorovné poloze, anebo na tom, že bylo zhašeno světlo? – A jestliže zrození člověka je výsledkem zvířecího chtíce a slepé náhody, kdo by si připustil, že negace jeho zrození je něčím zvlášť významným? Proklaté kojné a chůvy, že nám ve své pitomosti kazí obrazivost hroznými báhorkami a že nám do palice cpou příšerné obrazy posledního soudu, že se i dospělý muž ještě bezděky otrásá hrůzou; proklatě, že nám dusí nejsmělejší troufalost, že náš procitající rozum svírají do vězení pověřivé tmy - - Vražda! peklo furií se třepetá kol toho slova! příroda zapoměla vytvořit jednoho člověka – nepodvázali mu pupeční šňůru – a celá stínohra života by byla ani nevznikla! Bylo něco a je z toho nic – to je asi jako by se řeklo: nebylo nic a není z toho nic, a pro nic není třeba se rozčilovat. Člověk povstává z bláta, nějakou dobu se brodí blátem a dělá bláto a posléze se zase rozpadá v bláto, až se konec konců sám přilepí na podpatky svého pravnuka. To je konec písničky – to je blátivý kruh lidského určení, a tak – šťastnou cestu, pane bratře! Co je svědomí? cholerický mravokárce, jenž trpí pakostnicí; a ten morous ať si vrásčité ženské vyhání z hampejzů a staré lichváře mučí na smrtelném loži – u mne si počká! (Odejde.)

3. scéna.

Jiný pokoj v zámku.

Loupežník Moor s jedné strany, s druhé Daniel.

Moor (spěšně): Kde je slečna?

Daniel: Milostivý, pane! Dovolte chud'asovi prosbu.

Moor: Je splněna. Co chceš?

Daniel: Málo a mnoho, malinko a všechno – políbit vám ruku!

Moor: To ne, staroušku! (obejme ho) kterému bych nejraději říkal otče.

Daniel: Vaši ruku! vaši ruku! prosím.

Moor: Nechci.

Daniel: Musím! (Chopí se jí, rychle na ni pohledněji klesne před ním na kolena): Můj, můj Karličku!

Moor (uleknut; vzpomíná se; cize): Co pravíš, příteli? Nerozumím ti.

Daniel: Jen zapírejte, přetvařujte se jen! Ano, ano! Vždyť vy jste můj vzácný, drahocenný mladý pán – Božinku! že jsem se já staroch ještě téhle radostí – Já hlupák, že jsem vás ihned – Ach, pane na nebesích! Tak jste se přece vrátil a starý pán je pochován, a vy jste zas doma – Jaký jsem to byl slepý osel (uhodí se do čela), že jsem vás hned na první pohled – Jémínku! Kdo by si to byl pomyslíl! Co jsem si s pláčem vymodlíl – Ježíši Kriste! A on tu doopravdy stojí přede mnou v tom starém pokoji!

Moor: Co to mluvíš? Měl jste horečku, či na mně zkoušíte nějakou frašuu?

Daniel: Ale počkejte! To není hezké, že si ze starého sluhy takhle děláte dobrý den – Ta jizva! He, víte ještě? – ty „můj spasiteli! Jaký jste mi to nahnal strach – já vás měl tolik rád a jakou byste mi byl udělal bolest – Seděl jste mi na klíně – víte ještě? – Tam v kulatém pokoji – že, čtveráku? To jste arci zapomněl – i na kukačku, které jste tak rád naslouchal – jen si pomyslete! –ty hodiny jsou na cimprcampr – stará Stázi je rozmlátila při úklidu – no a tak jste mi seděl na klínu a volal jste: hatou! a já jsem vám běžel pro dřevěného koníčka – Ježíši na nebesích! co jsem já osel starý od vás odběhl? – a najednou mě polilo horko – a slyším venku na chodbě váš nářek a utíkám zpátky a co vidím? samá krev, a vy na zemi, a máte – matko boží! Mráz mi šel po těle – ale tak to už bývá, když člověk děti spustí s očí. Bože můj, kdyby to bylo zasáhlo oko – a ještě k tomu to byla pravá ruka. Jaktěživo, jsem povídal, nesmí mi už dítě sáhnout na nůž nebo na nůžky nebo na něco špičatého – bohudíky, že milostpán i milostpaní byli na cestách – ba že, to mi bude výstrahou na celičkový život, jsem povídal. Jemináčku! moh jsem přijít z chleba, moh jsem – pánbůh vám to odpust', vy bezbožné dítě – ale zaplat' pánbůh, rychle se to hojilo, jenom ta zpropadená jizva zbyla na památku.

Moor (po celou tu dobu hluboce zadumán): Ani slova z toho nechápu.

Daniel: Že ano? to byly časy, co? Kolik jsem vám nastrkal koláčků, piškotků a makaronků do kapes! měl jsem vás vždycky nejraději, a víte ještě, co jste mi pověděl tam dole ve stáji, jak jsem vás vysadil na ryzku starého pána a jak jsem vás nechal jezdit po velké louce? Danieli! jste řekl, jen počkej, až budu velký, pak budeš u mne, Danieli, správcem a budeš se se mnou vozit v kočáře – Ano, řekl jsem já a smál jsem se, dá-li pánbůh život a zdravíčko a nebudete-li se stydět za starého člověka, jsem řekl, tak vás poprosím o tu chalupu dole ve vsi, je už dávno prázdná, a tam si založím dvacet soudečků vína a budu tam na stará kolena hospodařit. – Jen se smějte, jen se smějte! Vidíte, mladý pane, to se vám vytratilo z paměti? – Starého člověka už neznáme, nechceme ho znát, není nám dost vznešený – ale vždyť jste přece můj zlatoušek, no, byli jsme trochu nezbední, neračte se hněvat! – no, jak to už tak s mladou krví bývá – ale vždyť ono se to už nějak napraví.

Moor (padne mu kolem krku): Ano! Danieli, nač to zatajovat! Jsem tvůj Karel, tvůj ztracený Karel! Co dělá moje Amalie?

Daniel (dá se do pláče): Že jsem se já starý hříšník toho ještě dožil – a nebožtík pán se nadarmo usoužil. – Dolů, dolů bílá hlavo! ^ vetché údy, teď s radostí do hrobu! Můj pán a velitel je na živu, mé oči ho spatřily!

Moor: A vyplní, co slíbil! – Zde vem, poctivý starce, to za ryzku ve stáji (vnutí mu těžký měšec); nezapomněl jsem na starého člověka.

Daniel: Jakže? Co děláte? To je příliš! Předal jste se.

Moor: Nepředal, Danieli! (Daniel chce se vrhnouti na zem.) Vstaň a řekni mi, co dělá moje Amalie?

Daniel: Zaplat' pánbůh! zaplat' pánbůh! Ty můj Ježíši! – Vaše Amalie? Ó, ta to nepřežije, umře radostí!

Moor (prudce): Nezapomněla na mne?

Daniel: Ta a zapomenout? Co to zas povídáte? Na vás zapomenout? – to jste měl u toho být, to jste měl vidět, co dělala, když přišla ta novina, kterou jemnostpán dal rozšířit, že jste mrtev

Moor: Co pravíš? – můj bratr –

Daniel: Ano, váš bratr, jemnostpán váš bratr – až bude na to kdy, tak vám to vypořádám – a jak vám ho odbývala, když jí den co den opakoval svůj návrh, aby se stala jeho milostivou. Pusťte mne k ní, pusťte mne, abych jí to oznámil. (Chce odejít.)

Moor: Stůj, stůj! nesmí se o tom dovědět, nikdo to nesmí vědět, ani můj bratr –

Daniel: Váš bratr? Pánbůh chraň, ten to nesmí vědět! Ten už dokonce ne! – Jestli totiž neví už víc než smí – Já vám povídám, jsou na světě oškliví lidé, oškliví bratří, oškliví páni – Ale za celý svět bych se já nechtěl k vůli svému pánovi stát ošklivým sluhou – Jemnostpán myslel, že jste mrtev.

Moor: Hm! Co to mumláš?

Daniel (tišeji): A když se člověka o to neprosí a on tak najednou vstane z mrtvých – Váš bratr byl jediným dědicem vašeho nebožtíka otce –

Moor: Starče! Co tu mumláš, jako by ti na jazyku sedělo nějaké nestvůrné tajemství a ne a ne ven? a přec jen musí na světlo boží, mluv jasněji!

Daniel: Ale já si raději své staré kosti ohryžu hladem a raději žízní budu pít svou moč, než abych si dobré živobytí vysloužil vraždou. (Rychle odejde.)

Moor (se vyruší po hrozné pause): Ošizen, ošizen! jako blesk mi to sjelo do duše! – Lotrovství! Hrom a peklo! Ne ty, otče! Lotrovské kousky! Vrahem, lupičem se stát pro lotrovské kousky! Jím očerně! mé listy padělány, zachycovány – Jeho srdce přetévalo láskou – ó já netvor, já blázen! – jeho otcovské srdce přetévalo láskou – Mohl jsem padnout před ním na kolena – mohl jsem prolít jedinou slzu – ó já blázen, já blázen, já blázen! (Zoufale pobíhá.) Mohl jsem být šťasten – ó toho padoušství! toho padoušství! o štěstí svého života být padoušsky, padoušsky ošizen! (Zuřivě pobíhá.) Vrahem, loupežníkem se stát pro lotrovské kousky! – Ani se na mě nehněval! Ani stín prokletí nebyl v jeho srdci! – Ó ten zlosyn! ten nepochopitelný, plíživý, hnusný zlosyn!

Kosinsky přichází.

Kosinsky: Nuže, kde vězíš, hejtmane? Co je? zdá se mi, že tu chceš ještě pobýt.

Moor: Vzhůru! Osedlej koně! Ať do západu slunce jsme za hranicemi!

Kosinsky: Žertuješ.

Moor (velitelsky): Rychle, rychle; neotálej, nech tu všechno! a ať tě nikdo nezpozoruje!

Kosinsky (odejde)

Moor (samoten): Uprchnu odtud! Sebe menší průtah by mne dohnal k zoufalému vzteku, a on je syn mého otce – Bratře! bratře! tys ze mne udělal nejbídnějšího tvora na světě, já jsem tě co živ neurazil, to nebylo od tebe bratrské – Sklid si v míru plody svého zločinu, má přítomnost ti už nebude ztrpčovat tvého požitku – Ale věř mi, to nebylo bratrské od tebe. Tma nechť na věky pohltí tvůj skutek a po smrti ať se na tobě nevymstí!

Kosinsky přichází.

Kosinsky: Koně jsou osedláni, chcete-li, můžete odjet.

Moor: Co mne šveš? co mne šveš? – Proč tak rychle? Což pak jí už nesmím uzřít?

Kosinsky: Chcete-li, odvedu je zas do stáje. Vždyť jste mi nakázal co největší spěch.

Moor: Ještě jedenkrát! ještě se rozloučit! ještě dopiti ten jedovatý nápoj blaha, a pak – Stůj, Kosinsky! Ještě deset minut – vzadu na dvoře – a pak odjedem!

4. scéna.

V zahradě.

Amalie (sama).

Pláčeš, Amalie? – a to řekl hlasem, ó, takovým hlasem – bylo mi, jak by se čas obrodil – Uplynulá vesna lásky vzkvétala mi z toho hlasu! Slavík tloukl jako tenkrát – květiny dýchaly jako tenkrát – a já ležela v jeho objetí, omámena slastí – Ha! Falešné, nevěrné srdce jak chceš omlouvat své křivopřísežnictví! Ne, ne, ven z mé duše, ty zločinný obraze! – nezrušila jsem své přísahy, můj jediný! Ven z mé duše, vy zrádná, bezbožná přání! v srdci, kde vládne Karel, nezahnízdí se pozemský syn. – Ale proč, ó moje duše, proč tak bezděky stále se vzpínáš po tomto cizinci? Zdaž nesplývá s podobou mého miláčka? Zda není jeho věčným průvodcem? Pláčeš, Amalie? – Ha, prchnu před ním, prchnu! – Nikdy ať mé oko toho cizince nespátí!.

Loupežník Moor otevře zahradní dvířka.

Amalie (se zachvěje): Slyš! slyš! Nebylo slyšet dvěře? (Zpozoruje Karla a vyskočí.) On? Kam se skrýt? – jak? – stojím jak zkamenělá, nemohu s místa – Neopouštěj mne, bože na nebesích! – Ne, ty mi neuloupíš mého Karla! Má duše nemá místa pro bohů dvě, a já jsem smrtelná dívka! (Vyjme Karlův obraz). Bud ty mi geniem, můj Karle, proti tomuto cizinci, který ruší mou lásku! na tebe, na tebe budu bez přestání hledět – a odvrátím bezbožný pohled od tohoto zde. (Sedí něma – nehnuté upírajíc oko na obraz.)

Moor: Vy tu, milostivá slečno? – a teskníte? – slza na tomto obraze? (Amalie neodpovídá.) – A kdo je ten šťastný tvor, pro nějž se andělské oko stříbrem chví? Smím také já na toho blahoslaveného – (Chce se podívat na obraz.)

Amalie: Ne, ano, ne!

Moor (zaražen): Ha! – a zda zaslouží takového zbožňování? – zaslouží? –

Amalie: Kdybyste ho byl znal –

Moor: Byl bych mu záviděl.

Amalie: Řekněte: byl bych ho zbožňoval.

Moor: Ha!

Amalie: Ó, byl byste ho měl tak rád – Měl toho tolik, tolik v tváři – v očích – ve zvuku hlasu, tolik, co se podobá vám – tolik toho – co miluji –

Moor (dívá se k zemi).

Amalie: Tam, kde stojíte vy, stával tisíckrát – a vedle něho ta, jež po jeho boku nemyslíla na nic než na něj – zde těkal jeho zrak vůkolní rozkvetlou přírodou – a zdálo se, že příroda pocítuje velký jeho, uznalý pohled a že nabývá nových krás, tím, že se líbí svému nejkrásnějšímu synu – Zde nebeskou hudbou omamoval slavíky – zde s tohoto trsu trhával růže, trhával je pro mne – zde, zde byl v mém objetí, zde hořely jeho rty na mých, a květiny umíraly rády pod kročeji milenců –

Moor: Není už na živu?

Amalie: Plaví se po bouřlivých mořích – Amaliina láska plaví se s ním – kráčí po neschůdných písčitéch pouštích – Amaliina láska mění mu hořící písek pod nohama v oasu a divoká houští v květy – Poledne žhne mu na obnaženou hlavu, severský sníh ho zebe do nohou, krupobití a víchř bouří mu nad skráněmi, a Amaliina láska v bouřích ho ukolébá – Jsou moře, jsou hory a obzory mezi milujícími – leč duše se vznáší ze zaprášeného vězení a slétají se v edenu lásky – Co vidím? jste smuten, hrabě?

Moor: Slova lásky též moji lásku oživují.

Amalie (bleda): Jak? Milujete někoho jiného? – Běda mně, co jsem to řekla?

Moor: Myslíla, že jsem mrtev a zachovala domněle mrtvému věrnost – Zaslechla, že žiju a k vůli mně se zřekla svatozáře. Mní, že bloudím pouštěmi a že se potuluji v bídě, a její láska vzlétá za mnou pouštěmi a bídou. Jmenuje se Amalie jako vy, milostivá slečno.

Amalie: Jak závidím vaší Amalii!

Moor: Je věru nešťastna; miluje ztraceného, a její láska – na věky věků nedojde odměny.

Amalie: Ne, v nebi, jí dojde. Což se neříká, že jest jakýsi lepší svět, kde se truchlící radují a kde se milující poznávají?

Moor: Ano, svět kde padají závoje a kde se milenci shledávají v hrozné podobě – Věčnost, tak sluje ten lepší svět – má Amalie je nešťastné stvoření.

Amalie: Je nešťastna, když vy ji milujete?

Moor: Nešťastna, protože mne miluje! což, kdybych byl vrahem? což, slečno, kdyby vám váš milenec mohl vypočítat tolik vražd, co polibků? běda mé Amalii! Je nešťastná.

Amalie (vesele se vzchopí): Ha! jak šťastna jsem já! Můj miláček, toť noční paprsek božstva, a božstvem tím je požehnání a slítování! Ani mušce nedovedl ublížit – Tak vzdálena je jeho myslí myšlenka na krev, jak poledne je vzdálena půlnoc.

Moor (se rychle odvrátí do křoví a zírá nehnuté do kraje).

Amalie (zpívá a hraje na loutnu):

Hektore, proč od věrné mé hrudi
touha po skonu tě v bitvu pudí,
Achilles kde za druha se mstí?
Vyslyš mne! kdo synka vycvičí ti,
jak vlast oštěpem, jak bohy ctíti,
tebe-li nám urve podsvětí?

Moor (mlčky vezme loutnu a hraje):

Ženo má, jdi pro vražedné kopí! –
Mne – ať tanec války – v náruč chopí –

(Odhodí loutnu a odkvapí.)

5. scéna.

Blízký les. Noc. V prostředí stará věž v ssutinách.

Tlupa loupežníků utábořena na zemi.

Loupežníci (zpívají):

Je to život k poválení!
milkovat se, spít se, rvát.
Zítra budem oběšeni,
tak se dneska pojd'te smát.

Spiegelberg:

Jsme my to chasa svobodná
a žijem jako v nebi.
Když noc je, les nám nocleh dá,
my krademe, když vítr lká
i když se měsíc šklebí:
náš patron – tím je veliký
bůh Merkur pro své praktiky.

Razmann:

Dnes pozváni jsme k pachtýři
a zítra u farára;
o to, co bude pozítří,
necht' pánbůh sám se stará!

Schweizer:

Jak do krčmy jen zapadnem,
hned víno v proudech teče,
a pak si třeba zamanem
si tykat s chromým satanem,
jenž na rožni se peče.

Spiegelberg:

Když proklínání otců ječí,
když matky sténají a brečí,
když nevěsta si naříká,
to je ta pravá muzika.
Ha, když jim tak sedí sekyra v těle,
když padnou jak mouchy a řvou jako tele,
to smyslů našich hodokvas,
to jako tanec vjede v nás.

Všichni:

Až přijde pro nás naposled,
jenž na nás číhá, bratří,
my seberem svých švestek pět
i hříchy, jež nám patří,
a ještě jedenkrát si omočíme ret
a pak, hip hip hurá, se s čertem dáme v let.

Schweizer: Už je pomalu noc a hejtman nejde!

Razmann: A slíbil, že se přesně v osm vrátí.

Schweizer: Kdyby se mu něco přihodilo, kamarádi, zapálíme! a povraždíme nemluvnata.

Spiegelberg (stranou Razmannovi): Na slovíčko, Razmanne!

Schwarz (Grimmovi): Nepošlem za ním špehouny?

Grimm: Jen ho nech! Vrábí se s kořístí, že se propadném studem.

Schweizer: To se po čertech klameš. Nevypadal na to, že zamýšlí nějaké taškárství. Zapomněls, co řekl, když nás vedl přes paseku? – »Když se o někom dovím, že ukradl jedinou řepu na poli, srazím mu hlavu, jako že jsem Moor.« – Nesmíme loupit.

Razmann (tiše Spiegelbergovi): Tak co chceš mluvit zřetelněji.

Spiegelberg: Pst! Pst! – Nevím, jak si my dva představujeme svobodu, že se necháváme jako mezci zapřahat do chomoutu a při tom tak nádherně deklamujem o neodvislosti – Nelíbí se mi to.

Schweizer (Grimmovi): Co má ten pacholek za lubem?

Razmann (tiše Spiegelbergovi): Mluvíš o hejtmanovi?

Spiegelberg: Ale pst! pst! – Má dobré špehouny mezi námi – O hejtmanovi, povídáš? Kdo ho povýšil na hejtmana? či si nepřisvojil násilím ten titul, jenž podle práva přísluší mně?

Co? proto dáváme svůj život v sázku – proto trpíme za špatný humor osudu, abychom si směli blahopřát, že jsme nevolníky otroka? – Nevolníky – a mohli bychom být knížaty! – Na mou tě, Razmanne, to se mi nikdy nelíbilo.

Schweizer (ostatním): Ano – tys mi ten pravý – co dovedeš? Kamenem zabít žábu. Ty jsi mi hrdina! On se jen vysmrká a ty před ním vezmeš do zaječích.

Spiegelberg (Razmannovi): Ano – a po léta už na to pasu: To se musí změnit. Razmanne - jsi-li takový jako si o tobě myslím – Razmanne! Ptají se po něm, už nad ním dělají kříž – Razmanne, mně se zdá, že mu nadešla poslední hodinka – co? ty neskáčeš radostí, když ti udeřila hodina svobody? Nemáš ani tolik odvahy, abys rozuměl smělému pokynu?

Razmann: Satane! k čemu mne to svádíš?

Spiegelberg: Mám tě? – Dobrá, tak pojď. Dal jsem si pozor, kam se plížil – Pojď! Dvě pistole už budou po ruce, a pak – pak je povedem rdousit nemluvnata. (Táhne ho za sebou.)

Schweizer (zuřivě tasí nůž): Ha, ty zvíře! Dobře, že mi připomínáš české lesy! – Nebyls ty ta baba, co se dala do breku, když zazněl pokřik: »Nepřítel se blíží!«? Tenkrát jsem tě z té duše proklel – Zhyň, zákeřníku! (Probodne ho.)

Loupežníci (vzrušeni): Vražda! Vražda! - - Schweizere – Spiegelbergu – Odtrhněte je –

Schweizer (hodí nůž přes jeho mrtvolu): Tu máš – A tak si pojdi – Tiše, kamarádi – Nedejte se rušit, tohle nic neznamená – Bestie! cenil na hejtmana odjakživa zuby a nemá na celém těle jediné jizvy – Podívejme se rasa! Ze zadu chce se sápat na muže? Ze zadu na muže! – A tak jsme se proto tolik nalopotili, abychom poslali jak prašiví psi? Bestie jedna! Proto jsme lehali v ohni a kouři, abys nás udávil jako krysy?

Grimm: Tak u čerta – kamaráde – co jste si udělali? – Hejtman bude bez sebe.

Schweizer: Však já ho už udobřím – A ty, bídáku (k Razmannovi), tys byl jeho přítel, ty jeden –! – Táhni mi s očí – Schufferle byl také takový, ale za to už visí ve Švýcarech, hejtman mu to dobře prorokoval – (Výstřel.)

Schwarz (vyskočí): Slyšíte? rána z pistole! (Nová rána.) A ještě! Hola! To je hejtman!

Grimm: Jen strpení! Až vystřelí-li ještě po třetí. (Třetí výstřel.)

Schwarz: Je to on! – Je to on! – Utec, Schweizere. – Odpovězme mu. (Střílejí.)

Vystoupí Moor a Kosinsky.

Schweizer (jde jim vstříc): Vítám tě, hejtmane – Byl jsem trochu prostořeký za tvé nepřítomnosti. (Vede ho k mrtvole.) Rozsud' mezi námi dvěma – on tě chtěl ze zadu skolit.

Loupežníci (vyděšení): Co že? hejtmana?

Moor (ztrnule se dívá na mrtvolu, pak prudce); Ó nepochopitelná vůle mstitelské odplaty! – Což nezaspíval mi tento zde sirénní písničku? – Posvěť svůj nůž tmavé Nemese! – Tos ty, Schweizere, neudělal.

Schweizer: Pro živého boha, vlastní rukou jsem to udělal, a u všech všudy, není to můj nejhorší skutek. (Nevrle odchází.)

Moor (uvažuje): Chápu – nebeský vůdce – chápu – opadává s kmene listí – a hle, má jeseň je tu – Toho zde at' nevidím! (Odnášejí Spiegelbergovu mrtvolu.)

Grimm: Hejtmane, urči heslo – a dej rozkazy na zítřek.

Moor: Heslem buď dnes umírající Herakles. Brzy – brzy bude dokonáno – Podejte mi loutnu – Sám sobě jsem se odcizil od té doby, co jsem byl tam – Loutnu, povídám – abych se zas ukolébal a nabyl svých sil – opusťte mne.

Loupežníci: Je půlnoc, hejtmane.

Moor: Než byly-li to jen slzy v divadle – zpěv Římanů musím slyšet, aby můj dřímající genius opět procitl – Podejte mi loutnu – půlnoc že je?

Schwarz: Už snad víc. Jak olovo nás tíží spánek. Od tří dnů jsme oka nezamhouřili.

Moor: Což i zlosynům klesá na víčka útěšný spánek? Proč mně se vyhýbá? Já nebyl nikdy zbabělec ani špatný chlap – Lehněte si a spěte – Zítřa ráno vyrazíme.

Loupežníci: Dobrou noc, hejtmane. (Utáboří se na zemi a usnou.)

Hluboké ticho.

Moor vezme loutnu a hraje:

Brutus:

Bud mí vítán, kraji snů a míru!
Posledním bud zdraven Římanem!
Od Filipp já z bitevního víru,
zhroucen bolestí se ploužím sem.
Cassie, kde jsi? Ó slyš! Jsou sklána
bratrská má vojska – ztracen Řím!
Útočištěm bud mi smrti brána!
K světlu se již nevrátím.

Caesar:

Kdo se do údolí skalnatého
ke mně blíží? Což mé oči lžou?
To je chůze nepřemoženého!
Kroky Římana to jsou! –
Co as město sedmi vrchů potká,
synu Tibery? co římskou říš?
Kolikrát já plakal pro sirotka,
svého Caesara že nemá již!

Brutus:

Přízraku ty matný, z jehož těla
tryskla krev z ran třiadvaceti!
Čí ti slova život připomněla?
Plač jen hrdě dál v svém podsvětí!
U Filipp už na oltáři dýmá
svobody, ach, žatva poslední;
Brutův skon se stane hrobem Říma;
sestup v Lethe a již nevzhlédni!

Caesar:

I ty, synu můj? ó sudby kruté,
tvým být mečem sklán!
Vždyť jsem otec tvůj! vždyť chtěl jsem, Brute,
aby z tebe světa stal se pán!
Jdi – teď ze všech Římanů jsi první,
otcovu že probodl jsi hrud'.
Jdi – a v bránu pekel piš to krví:
Brutus teď všech Římanů je první,
neboť otcovu on proklál hrud!
Pochopils, proč nesestoup jsem v Lethe? –
K zemi kleté,
Charone, mne vez, kde mák jen kvete.

Brutus:

Zadrž, otče! – Ve sluneční říši
jsem jen jediného znal,
který vzrostl k Caesarově výši:
toho, kterého jsi synem zval.
Caesar jen moh' Říma zdeptat šíji,
vrahem Caesara jen Brutus být;
zdědit nechtěl Brutus tyranii,
Caesaři mrou, Brutové kde žijí –
ty jdi v levo, mne nech v pravo jít.

(Odloží loutnu a hluboce zamyšlen přechází sem a tam.)

Kdo mi dá jistotu? Vše je tak temné – zmatená bludiště všude, nikde východisko, nikde vůdčí hvězda – Kdyby poslední vydechnutí znamenalo konec – konec, tak po jalové loutkové hře – Ale k čemu pak ten palčivý hlad po blahu? K čemu ideál nedosažené dokonalosti? K čemu odklad nedokončených plánů? – Kdyby hloupým stisknutím této hloupé věci zde (s pistolí na čele) zmizely rozdíly mezi pošetilcem a mudrcem, zbabělcem a hrdinou, darebákem a ušlechtilým mužem? – Vždyť v bezduché přírodě je takový božský soulad, proč by tedy byl v přírodě rozumem nadané takový nesouzvuk? – Ne, ne, něco je za tím do jista, neboť já jsem posud nebyl šťasten.

Myslíte, že se budu trást? Duchové těch, jež jsem zardousil! já se nezachvěju. Váš ubohý skřek v hodině smrti – vaše zčernalé, rdoušené tváře – vaše rány, strašlivě zející – to všechno jsou pouze články nezlomného osudového řetězu a jsou konec konců zavěšeny na tom, jaké svátky jsem slavil, jaké vrtochy měli mé kojné a moji vychovatelé, jakého temperamentu byl můj otec a z jaké krve má matka – (Roztřesen hrůzou.) Proč můj Perillos udělal ze mne býka, že se lidstvo smaží v mých rozžhavených útrokách?

(Nasadí bambitku): Čas a věčnost – sřetězeny jediným okamžením! – Ty hrůzný klíči, jímž za mnou zapadá žalář mého života a jímž se přede mnou rozvírá příbytek věčné noci – rci mi – ó, rci mi – kam – kam mne povedeš? – Ty cizí země, ježs nebyla posud obepluta! – Hleď lidstvo ochabuje pod tíží tohoto obrazu, schopnost jednotlivcova slábne, a naše obrazivost, ta svévolná opice smyslů, kouzlí před námi lehkověrnými podivné stíny. – Ne! ne! Muž nesmí klopýtnout – Buď jaké bud, ty bezejmenné zászvěti – jen zachová-li mi věrnost toto mé já – Buď si jaké bud', jen když sám sebe tam budu mít – Vnější věci jsou na člověku pouhou

fermeží – Já jsem svým nebem a peklem svým. Kdybys zanechal nějaký okrsek, v popel obrácený, jen pro mne samotna, okrsek, jímž jsi povrhl, kde budu zírat, v osaměléou noc a do věčné pouště? – Pak bych to mlčící prázdno zalidnil svými fantasiemi a na věky věků bych se bavil tím, že bych rozbíral zmatený obraz všeobecné bídy. – Či mne povedeš neustálým ohrožováním a neustále se měnícími obydlími bídy stále po stupních dál, až ke konečnému zničení? Nebudu moci niti oněch budoucích životů zpřetrhati tak lehko jako trhám nit tohoto života vezdejšího? – Můžeš mne zničit – leč svobodu mi vzít, toho nedovedeš. (Nabíjí bambitku. Náhle se zarazí.) Ale což mám zemřít ze strachu, že na mne čeká život plný útrap? – Mám bolestem popřát vítězství nad sebou? – Ne! já je podstoupím. (Odhodí bambitku.) Útrapa nechť se zlomí o mou hrdost! Já vytrvám. (Temnota stále houstne.)

Heřman přichází lesem.

Heřman: Slyš! Slyš! příšerně houká sýček – naproti ve vsí bije půlnoc – vím, vím – lotrovství spí – v té pustině mi nikdo nenaslouchá. (Přistoupí k věži a zabuší.) Vystup, ty nebožáku, vystup, obyvateli věže! – Tvá hostina je připravena.

Moor (potichu poodstoupí): Co to znamená?

Hlas (z věže): Kdo buší? He? Tys to, Heřmane, můj krkavče?

Heřman: Já to jsem, Heřman, tvůj krkavec. Vylez ke mříži a pojez. (Sovy houkají.) Hruzně trylkují tvoji spoluspáči, starce – chutná ti?

Hlas: Lačněl jsem nadmíru. Přijmi dík, ty, jenž posíláš krkavce, dík za chléb na poušti – A jak se daří mému milému dítěti, Heřmane?

Heřman: Tiše – slyš – jako by někdo chrápal! neslyšíš?

Hlas: Jak? ty něco slyšíš?

Heřman: Slyším hvízdát víchr skulinami věže – noční hudbu, že jektají zuby a nehty zmodrají – Slyš, a zas – Mně je pořád, jako bych slyšel chrápat. – Máš společnost, starce – Hu, hu, hu!

Hlas: Vidíš něco?

Heřman: Bud zdrav – bud zdrav – Je hrozné toto místo zde – Slez do díry – tam nahoře je tvůj ochránce, tvůj mstitel – Zlořečený syn! (Chce prchnout.)

Moor (zděšen předstoupí): Stůj!

Heřman (vykřikne): Běda mně!

Moor: Stůj, poroučím!

Heřman: Běda! Běda! Běda! Ted je vše vyzraženo!

Moor: Stůj! Mluv! Kdo jsi? Co tu děláš? Mluv!

Heřman: Slitování, ach, slitování, milostivý pane – Slyšte jen slovíčko, než mne zabijete!

Moor (tasí kord): Co uslyším?

Heřman: Ano, pod trestem smrti jste mi to zapověděl – A přece, přec mně to nedalo – na nebesích je bůh – Váš rodný otec tam – já jsem se nad ním slitoval – skolte mě.

Moor: Zde vězí tajemství – ven s ním! Mluv! Chci vědět všechno.

Hlas (z věže): Běda! Běda! Jsi to ty, kdo tu mluví, Heřmane? S kým to mluvíš, Heřmane?

Moor: A tam dole ještě někdo – Co se tu děje? (Běží k věži.) Je to zajatec, jehož se lidé chtěli zbavit – Uvolním mu okovy. – Hlase! ozvi se ještě jednou! kde jsou dveře?

Heřman: Ó, mějte slitování, pane – nejděte dovnitř, pane – mějte slitování a jděte! (Vrhne se mu do cesty.)

Moor: Na čtyři zámky! S cesty – Pryč s tím tajemstvím – Ted' po prvé mi bud pomocníkem, zlodějské umění!

(Vyjme páčidlo a otevře zamřížovanou branku. Zdola vystoupí stařec, seschlý na kostru.)

Stařec: Slitujte se! slitujte nad nešťastníkem!

Moor (uleknut uskočí): Tot' otcův hlas!

Starý Moor: Dík tobě, ó bože! Dostavila se hodina vykoupení.

Moor: Duchu starého Moora! Co tě zneklidňovalo v hrobě? Odešels na onen svět obtěžkán hříchem, jenž ti zamyká bránu ráje? Dám za tebe čistí mše, aby bludný tvůj duch našel cestu do vlastí. Zakopal jsi zlato sirot a vdov, a musíš proto v půlnoční tuto hodinu výt a obcházet? Vyrvu podzemní poklad z drápů kouzelného draka, ať si na mne vychrlí tisíc rudých plamenů, ať ostré zuby vycení na mou dýku – Či ses mi zjevil, abys mi odpověděl a rozřešil záhady věčnosti? Mluv, mluv! Zsinalé bázně já neznám.

Starý Moor: Nejsem duch. Sáhni na mne, já žiju, ó žiju, bídne a uboze!

Moor: Cože? Co pak tě nepochovali?

Starý Moor: Pochovali mne – to znamená, v hrobce mých otců leží zdechlý pes; a já – po tři dlouhé měsíce úpím zde v tom tmavém podzemním sklepení, a paprsek světla na mne nesvítí a vánek vzduchu mne neovívá, divocí krkavčí nade mnou skuhrají a houkají půlnoční sovy.

Moor: Blesky boží! kdo to udělal?

Starý Moor: Neproklínej ho – to udělal můj syn Franc.

Moor: Franc? Franc? Ó věčný chaose!

Starý Moor: Jsi-li člověk a máš-li lidské srdce, ó vykupiteli můj, jehož neznám, ó vyslyš hoře, jež otcí způsobili jeho synové – Po tři měsíce to už skuhřám hluchým skalním zdem a dutá ozvěna se směje mému nářku. A proto, jsi-li člověk a lidské srdce-li máš –

Moor: Taková výzva by divoké šelmy vyvolala z děr!

Starý Moor: Ležel jsem na loži, právě jsem se zotavoval z těžké nemoci, tu ke mně přivedli muže, a ten tvrdil, že můj prvorozený syn padl v bitvě, a přinášel mi meč, zbrocený jeho krví, a přinášel mi pozdrav na rozloučenou a že ho má kletba vyštvala v boj a na smrt a v zoufalství.

Moor (prudce se od něho odvrátiv): Ted' chápu!

Starý Moor: Slyš jenom! omdlel jsem při té zprávě. Měli mě patrně za mrtvého, neboť když jsem se zas probral z mrákot, ležel jsem už v rakvi, zabalen jako nebožtík do rubáše. Škrábal jsem na víko rakve. Nadzdvihlo se. Byla tmavá noc, můj syn Franc stál přede mnou. – Co? zvolal děsným hlasem, co pak budeš žít na věky? – a víko se ihned zas přirazilo. Ta hromová slova mne zbavila smyslů; když jsem se zas probudil, cítil jsem, že rakev pozdvihli a že ji asi půl hodiny vezou ve voze. Konečně ji otevřeli – stál jsem u vchodu do tohoto sklepení, můj syn stál přede mnou a s ním onen muž, který mi přinesl od Karla zkrvácený meč – desetkrát jsem mu objal kolena a prosil a žebřal, a zase je objal a zaklínal ho – otcovy prosby mu nevsáhly do prsou – Dolů s tím chlapem! zahřměl, už byl dost dlouho na světě, i byl jsem bez lítosti svržen dolů a můj syn Franc za mnou zamkl.

Moor: To není možná, to není možná! To jste se zmýlil.

Starý Moor: Snad jsem se zmýlil. Slyš dále, jen se nerozhněvej! Tak jsem ležel dvacet hodin, a nikdo si na mé neštěstí nevzpomněl. A nikdo nikdy nevkročil do této pustiny; neboť se povídá, že v těchto rozvalinách duchové mých otců smýkají za sebou své řinčivé řetězy a v půlnočních hodinách skuhrají svou umrlčí píseň. Konečně jsem zaslechl, jak se dvěře zas otevřely, a tento muž mi přinášel vodu a chléb a řekl mi., že jsem odsouzen k vyhladovění a že on dává svůj život v sázku, kdyby přišlo na jevo, že mi přináší potravu. Tak jsem bídne živořil po tu celou dobu, ale ten neustálý mráz – ztuchlý výpar z mé nečistoty – mé bezmezné hoře – to vše mi užíralo sílu, mé tělo scházelo; tisíckrát jsem v slzách boha prosil o smrt, ale míra mých trestů posud as není naplněna – anebo snad na mne ještě čeká nějaká radost, že jsem tak zázračně uchován na živu. Leč trpím spravedlivě – Ó Karle! můj Karle! – a on ještě neměl šedivých vlasů.

Moor: Již dosti. Vzhůru, vy pařezy, vy rampouchy! Vy líní spáči bez citu! Vzhůru! Co pak se neprobudíte? (Vystřelí nad spícími loupežníky z pistole.)

Loupežníci (vyplašení): He, hola, hola! Co se děje?

Moor: Nevyburcovalo vás to ze spaní? z věčného spánku vás to mohlo vzbudit! Pohleďte, pohleďte! zákony světa staly se hrou v kostky, svazek přírody se roztrhl, starý svár propukl znova, syn zavraždil svého otce.

Loupežníci: Co praví hejtman?

Moor: Ne, nezavraždil ho! to slovo je příliš mírné! – syn svého otce tisícero násobně vpletl na kolo, vbodl na kůl, natáhl na skřípec a kůži s něho sedřel! ta slova jsou mi příliš lidská – čím se začervená hřích, z čeho má divoch hrůzu, na co od věků nepřípadl ani ďábel, to se tu stalo. Syn svého rodného otce – ó, jen vizte, vizte jen! padl do mdlob – do této věže syn svého otce – do mrazu bez šatů – do hladu – do žízně – ó vizte jen, vizte! – je to můj vlastní otec, nač to zapírat.

Loupežníci (přiskočí a obklopí starce): Tvůj otec? tvůj otec?

Schweizer (pokorně se přiblíží, klesne před ním na zemi): Otče mého hejtmana! Líbám tvoje nohy! rozkaž, co má vykonat můj meč.

Moor: Pomstu, pomstu, pomstu ti zjednám, ty hrůzně uražený, znesvěcený kmete! Takto nyní na věky trhám bratrský svazek. (Roztrhne svůj oděv od shora dolů.) Takto proklínám každíčkou krůpěj bratrské krve, tváří v tvář vidoucím nebesům! Slyšte mne, měsíci a hvězdy! Slyšte mne, půlnoční nebesa, jež shlížíte na potupný zločin! Slyš mne ty, třikrát hrůzný bože, jenž vládneš tam nad měsícem a jenž se mstíš a proklínáš nad hvězdami a plamenně plápoláš noci! Zde kleším – zde vztyčuji tři prsty do děsu noci – zde přísahám, – a nechť příroda mne vyvrhne ze svého okruhu jako lítou šelmu, po-skvrním-li tuto přísahu – přísahám, že nepozdravím dříve denního světla, dokud otcovrahova krev, prolita před tímto kamenem, sluncí vstříc nebude se kouřit. (Vstane.)

Loupežníci: Satanský kousek! Pak že prý my jsme darebáci! Ne, u všech pekelných draků! Takhle jsme to přec jen nevedli..

Moor: Ano! ve jménu všech příšerných vzdechů těch, kdož kdy padlí pod vašimi dýkami, ve jménu těch, jež shltl můj plamen a jež rozdrtila moje hroučící se věž – nechť se vám v prsou nezahnízdí myšlenka na lup a na vraždu dřív, nežli oděv nás všech bude šarlatově poznamenán krví toho zlořečeného zlosyna – To se vám asi nikdy ve snách nezdálo, že jste nástrojem vyšších mocností? Změtené klubko našeho osudu je rozmotáno! Dnes, dnes bylo naše řemeslo zušlechtěno neviditelnou mocí! Vzávejte toho, kdo vám určil vznešený ten úděl, kdo vás přivedl sem, kdo vás uznal za hodny, abyste byli mstitelskými anděly jeho ponurého soudu! Obnažte hlavu! Poklekněte do prachu a posvěcení vstaňte! (Pokleknou.)

Schweizer: Rozkaž, hejtmane! Co uděláme?

Moor: Vstaň, Schweizere! A dotkni se těchto svatých kadeří! (Vede ho k svému otci a položí jeho ruku na otcovy vlasy.) Víš ještě, jak jsi jednou tomu českému jezdcí rozpoltil lebku, zrovna když se nade mnou rozpřáhl šavlí a když já, bez dechu a lopotou zmožen, klesl na kolena? tenkrát jsem ti slíbil královskou odměnu; dosud jsem toho dluhu nemohl nikdy splatit –

Schweizer: Pravda, tos mi přísahal, ale chtěl bych, abys na věky zůstal mým dlužníkem!

Moor: Ne, teď zaplatím, Schweizere, tak ještě nebyl smrtelník poctěn, jako ty! – Pomsti mého otce! (Schweizer vstane,)

Schweizer: Velký hejtmane! Dnes po prvé jsi mne učinil hrdým! – Rozkaž, kde, jak, kdy ho zabiju?

Moor: Minuty jsou sečteny, odejdi spěšně – vyber si nejlepší lidi z tlupy a veď je rovnou na šlechticův zámek! Stáhni ho s lože, jestliže spí nebo leží v náručí rozkoše, odvlec ho od hostiny, je-li opilý, odtrhni ho od kříže, klečí-li před ním na modlitbách! Ale to ti říkám, to ti nakazují, nevydej mi ho mrtvého! toho rozsápu, toho předhodím hladovým supům, kdo mu třeba jen kůži poškrábe, nebo kdo mu skříví vlásek! Celého musím ho mít, a přivedeš-li mi ho celého a živého, dám ti odměnou milion – nasadím život, abych ho ukrad králi – a ty budeš volný jako pták – Rozuměls mi? tedy si pospěš!

Schweizer: Dosti, hejtmane – zde má ruka: Bud uvidíš, že se vracení dva, anebo ani jeden, Schweizerovi kati, pojdte! (Odejde s částí tlupy a s Heřmanem.)

Moor: Vy ostatní se rozptylte v lese – Já zůstanu zde.

PÁTÉ DĚJSTVÍ

1. scéna.

Výhled do mnoha pokojů. Tmavá noc.

Daniel přichází s lucernou a cestovním vakem.

Bud zdrav, drahý mateřský dome – Tolik pěkného a milého jsem v tobě zakusil, pokud byl nebožtík pán na živu – byls přístřeším sirot a útočištěm opuštěných, a tento syn z tebe učinil vlčí jámu – Bud zdráva, ty moje podlaho! Kolikrát tě starý Daniel drhl – Bud zdrav, ty milý krbe, starý Daniel se těžce s tebou loučí – Všechno ti bylo tak důvěrné a blízké – Bude tě to boLet, starý Eliesere – Ale chraň mne milostivý bůh d'áblovy šalby a lsti – S prázdnýma rukama jsem přišel – s prázdnýma odcházím – leč duše má je spasena. (Chce odejít, v tom se přiřzene)

Franc (v županu).

Daniel: Bože na nebesích! Můj pán! (Zhasí lucernu.)

Franc: Zrazen! Zrazen! Duchové vychrleni z hrobů – Říše mrtvých, vybouřena z věčného spánku, řve mi do uší: »Vrahu! Vrahu!« – kdo se to tu hýbe?

Daniel (úzkostlivě): Svatá Maria panno! to vy tak děsně voláte pod klenbami, milostivý pane, že všichni, spáči se vyplaší ze sna?

Franc: Spáči! Kdo vám dovolil spát? Pryč, rozsvěť světlo! (Daniel odejde, přijde jiný sluha.) Nikdo ať nespí v tuto hodinu. Slyšíš? Všichni ať bdí – ve zbraních – všechny pušky nabity - - Viděls je, jak se tam vznášejí pod arkádou?

Sluha: Kdo, milostivý pane?

Franc: Kdo, hlupáku, kdo? Tak chladně, tak prázdně se ptáš, kdo? vždyť to na mne sáhlo jako závrať! Kdo, ty osle! Kdo? Strašidla a čerti! Kolik je hodin?

Sluha: Právě vyvolává ponocný druhou.

Franc: Cože? co pak tato noc potrvá až do soudného dne? neslyšíš na blízku lomoz? Neslyšíš vítězný křik? Dusot cválajících koní? Kde je Kar – chci říci, kde je hrabě?

Sluha: Nevím, milosti..

Franc: Nevíš? Jsi také v té bandě? Vytrhnu ti srdce z žeber! Já ti dám »nevím«! Honem, a jdi pro pastora.

Sluha: Milostivý pane!

Franc: Reptáš? váháš? (Sluha odkvapí.) Cože? i žebrota se spikla proti mně? Tisíc hromů! všechno se proti mně spiklo?

Daniel (vrací se se světlem): Milosti –

Franc: Ne! nechvěji se! Byl to jenom sen. Mrtví ještě nevstávají z hrobů – Kdo říká, že se třesu a že jsem bledý? Je mi tak lehce, tak volně.

Daniel: Jste na smrt bledý, váš hlas se hrůzou zajíká.

Franc: Mám horečku. Až přijde pastor, jen mu řekni, že mám horečku. Řekni pastorovi, že si dám zítra pustit žilou.

Daniel: Ó, jste vážně nemocen.

Franc: Ale ovšem, ovšem, a to je toho! Nemoc pomate mozek a plodí podivné a bláznivé sny – Sny pranic neznamenají – že mám pravdu, Danieli? Sny přece pocházejí z břicha, sny pranic neznamenají – měl jsem právě teď takový veselý sen. (Klesne do mdlob.)

Daniel: Kriste Ježíši! co je to? Jiří! Konráde! Sebastiáne! Martine! tak se přec ozvete! (Třepe jím.) Ježíš Maria Josef! přijďte přece k rozumu! Bůh se smiluj nade mnou, ještě řeknou, že jsem ho zabil!

Franc (zmaten): Pryč – pryč! Co mě tak čucháš, ty hnusný kostlivce? – Mrtví ještě nevstávají z hrobů –

Daniel: Ty moje umučení! Přišel o rozum.

Franc (chabě se vzpřímí): Kde to jsem? – ty, Danieli? co jsem řekl? neposlouchej to! ať jsem řekl cokoli, byla to lež – pojd'! pomoz mi vstát! – je to jen záchvat závratí – protože – protože jsem se – nevyspal.

Daniel: Kdyby tu byl Jean! budu volat o pomoc, pošlu pro lékaře.

Franc: Zůstaň! posad se vedle mne na pohovku sem – tak – ty jsi chytrý člověk, ty jsi hodný člověk. Budu ti vypravovat.

Daniel: Ted' ne, až jindy! uložím vás na lože, je vám třeba klidu.

Franc: Ne, prosím tě, budu ti vypravovat a ty se mi notně vysměj! – Podívej se, mně se zdálo, že dávám královskou hostinu a mé srdce bylo rozveseleno a já jsem ležel opilý na trávníku v zámecké zahradě a najednou – ale to ti povídám, vysměj se mi, co můžeš! –

Daniel: A najednou?

Franc: Najednou zasáhl hrozný úder hromu mé dřímající ucho; vystrašil jsem se a hle, bylo tuto noc! Ne, pravím – pusto, prázdno, hluch je tam nahoře nad hvězdami – A kdyby přece na tom něco bylo? Ne, ne, není možná! Já to zakazuji! Ale kdyby přec? Běda, kdyby tvé skutky byl někdo počítal! Kdyby ti je přepočítal, a ještě tuto noc! – proč mi taková hrůza proniká celým tělem! – Zemřít! proč mne tak rdousí to slovo? Vydávat úcty mstiteli tam nahoře nad hvězdami – a je-li to spravedlivý soudce? sirotky a vdovy, uražení a ponížení k němu vysílají svůj sten – a je-li to spravedlivý soudce? proč trpěli, proč jsi nad nimi triumfoval? –

Vstoupí pastor Moser.

Moser: Poslal jste pro mne, milostivý pane. Žasnu, Poprvé, co jsem živ! Hodláte se více posmívat či vás pojala z víry úzkost?

Franc: Budu se posmívat, budu se třást, dle toho, jak mi odpovíš. – Slyš, Mosere, dokážu ti, že jsi blázen, nebo že si ze světa chceš stropit blázna, a ty mi odpovíš. Slyšíš? Při spáse tvého živobytí, ty mi odpovíš.

Moser: Voláte kohos vyššího před svou soudnou stolicí. Ten vyšší vám dá odpověď, až přijde čas.

Franc: Chci to vědět nyní, ted' hned, v tom okamžení, abych se nedopustil té potupné hlouposti a v nejvyšší nouzi nevzýval modlu chátry. Často a se smíchem jsem ti na to připíjel při burgundském: není boha! – Ted' s tebou mluvím zcela vážně a říkám ti: není boha! Dokaž mi, že nemám pravdu, použij si všech svých zbraní, já tvé důkazy sfouknu jediným dechem svých úst.

Moser: Kdybys tak lehce mohl sfouknout i ono hromobití, jež ti vahou tisíce centů padne na hrdopyšnou duší! Vševědoucí onen bůh, jež ty, bloude a zlosyne, chceš vyrvat z středu jeho stvoření, ten nemá zapotřebí, aby ho hájila smrtelná ústa. Je stejně nesmírný ve tvých ukrutenstvích, jako v kterémkoli úsměvu vítězné ctnosti.

Franc: Znamenitě, pope! Tak se mi líbíš.

Moser: Stojím tu jakožto zástupce vyššího pána a mluvím s kýmsi, kdo je červ jako já a komu se nelíbím. Ovšem, nedělám zázraků, abych na tvé tvrdohlavé zlobě vynutil vyznání víry – Ale máš-li tak nezlomné přesvědčení, pročs mne dal zavolat? pověz mi, pročs mne o půlnoci povolal?

Franc: Protože mám dlouhou chvíli a nechce se mí hrát v šachy. Tak chci mít kratochvíli a hádat se s kněžou. Chceš mi nahnat strachu, ale tím mi ještě odvahy nevezmeš. Já vím, že ve věčnost doufá ten, kdo zde na zemi špatně pochodil: ale šeredně se zklame. Dočetl jsem se, že naše bytost není než oběhem krve a že s poslední krůpějí též duch a myšlenka se rozplývá v nic. Duch podléhá všem slabostem těla, zda tedy s tělem též on nevezme za své? zda se ne vypaří, když tělo shnije? Když se ti do mozku dostane kapíčka vody, tvůj život se náhle zastaví a tvá existence je pouhé nic a smrt. Cítit, to znamená, že několik strun se chví; ale rozbitý klavír už nevydává zvuku. Dám-li svých sedm zámků rozbourat, rozbiju-li zde tuto Venuši, tedy je po souměrnosti a po kráse. Hle! Tak je tomu i s vaší nesmrtelnou duší!

Moser: Toť filosofie vašeho zoufalství. Leč vaše vlastní srdce, úzkostně bušící při těchto důkazech, usvědčuje vás ze lži. Ty pavučinové soustavy protrhnou se jediným slůvkem: musíš umřít! – Vybízím vás: to budiž zkouškou; setrváte-li i ve smrti na svém, nenechají-li vás vaše zásady ani tehdy na holičkách, tedy jste vyhrál; zalomcuje-li vámi ve smrti sebe menší hrůza, běda vám! Pak jste se zklamal.

Franc (zmaten): Zalomcuje-li mnou ve smrti hrůza?

Moser: Viděl jsem už několik takových nešťastníků; až na konec vzdorovali pravdě a nepoddali se; ale v poslední hodině klam odlétá. Budu stát u vašeho lože, až budete umírat – chtěl bych jednou vidět, jak dokonává tyran – budu stát nad vámi a budu vám skelně zírat do očí, až vám lékař sáhne na chladnou, vlhkou ruku a stěží nahmatá váznoucí tepnu, až vzhledne a s tím hrozným pokrčením ramen vám řekne: Zde je lidská pomoc marná! Pak se i střežte, ó pak se střežte, abyste nevypadal jako Richard či Nero.

Franc: Ne, ne, ne!

Moser: I toto Ne se pak změní ve řvoucí Ano – Niterný soud, jehož nepodplatíte skeptickým hloubáním, se pak ve vás probudí a vyřkne nad vámi ortel. Ale bude to procitnutí, jako když za živa pohřbený se probouzí v útrokách hřbitova; bude to hněv, jako když si sebevrah již nasadil smrtící ránu a je zchvácen lítostí; bude to blesk, jenž pojednou ozáří celou půlnoč vašeho života; bude to jediný pohled, a nehlesnete-li, tedy jste vyhrál!

Franc (neklidně přecházející pokojem): Kněžský žvást, kněžský žvást!

Moser: Tehdy poprvé meče věčnosti vám projedou duší a tehdy poprvé bude pozdě. – Pomyšlení na boha vzbudí strašného souseda: myšlenku na soudce. Hleďte, Moore, život tisíců visí na vašem malíku a z těch tisíců jste devět set devětadevadesát uvrhl do neštěstí. Mít římskou říši, byl byste Neronem, mít Peru, Pizarrem. Nuž, a myslíte, že bůh dopustí, aby jediný člověk počínal si na jeho světě jako divoch a aby celý ten svět převrátil na ruby? Myslíte, že těch devět set devětadevadesát lidí není na světě než pro své neštěstí a aby se z nich staly loutky vaší satanské hry? Ó, nevěřte tomu! Bůh bude na vás požadovati každíčkou minutu, kterou jste jím usmrtil, každíčkou radost, kterou jste jím otrávil, každý ideál, k němuž jste jím zatarasil příchod, a budete-li mu moci dáti odpověď, Moore, tedy jste vyhrál.

Franc: Dost už, ni slova víc! mám se řídit tvými melancholickými vrtochy?

Moser: Hleďte, osud lidí zachovává hrůzně. krásnou rovnováhu. Klesá-li miska života vezdejšího, vznese se na onom světě, stoupá-li zde, padne onde až k zemi. Ale co zde bylo dočasným utrpením, tam stane se věčným triumfem; co dočasným triumfem zde, tam změní se v nekonečnou beznaděj.

Franc (divoce proti němu pokročí): Hrom– do tebe, ty lháři lhářská! Vytrhnu ti ze chřtánu tvůj zlořečený jazyk!

Moser: Tak brzy už cítíte břímě pravdy? Vždyť jsem se ještě nedostal k důkazům. Jen mne nechte, abych vám dokázal –

Franc: Mlč, jdi do horoucích pekel se svými důkazy! z duše nezbude pranic, ti pravím, a na to mi neodpovídej!

Moser: Vždyť proto sténají duchové v pekle, leč otec na nebi potřásá hlavou. Myslíte, že mstítelovu trestu uniknete v pusté říši prázdnoty? a kdybyste se k nebi vznesl, on bude tam! a kdybyste se do pekel utekl, zas bude tam! a řekl-li byste noci: zahal mne! a temnotě: skryj mne! temnota kolem vás se rozzáhá a půlnoc kol zatracence zjasní se v den – leč nesmrtelný váš duch slovu se nepoddá a zvítězí nad slepou myšlenkou.

Franc: Ale já nechci být nesmrtelný – ať si je nesmrtelný, kdokoli chce, co mi po tom. Ale já ho přinutím, aby mne rozdrtil, já ho vydráždím k vzteku, aby mne ve vzteku rozdrtil. Pověz mi, který je největší hřích? který hřích ho popudí k největšímu hněvu?

Moser: Znáám jenom dva. Leč lidé jích nepáchají, a l i d é jich netrestají.

Franc: A ty se zovou?

Moser (velmi důrazně): Otcovražda, tak sluje jeden z těch hříchů, bratrovražda druhý – Co jste pojednou tak zbledl?

Franc: Jak, starce? Jsi spolčen s nebesy či s peklem? Kdo ti to pověděl?

Moser: Běda tomu, kdo je má oba na svědomí! Bylo by mu líp, aby se byl nenarodil! Ale upokojte se, vy nemáte otce ni bratra!

Franc: Ha! - jakže, horšího hřichu jíž neznáš? Rozmysli si to ještě: - smrt a nebe a věčnost a zatracení je ve zvuku, jenž vyjde z tvých úst – ni jediného horšího neznáš?

Moser: Ni jediného horšího.

Franc (klesne na židli): Zničen! jsem zničen!

Moser: Radujte se, radujte se přec! plesejte nad svým štěstím – Ať jste spáchal sebe více hrůz, proti otcovrahu jste ještě světec. Vedle prokletí, jež číhá na otcovraha, je kletba, která stihne vás, milostným zpěvem – Odplata –

Franc: Jdi! Neskuhrej mi do uší, ty sýčku! Kdo tě sem zavolal? Jdi, pravím ti, sice tě probodnu!

Moser: Že kněžský žvást dovede filosofa tak náramně rozezlít! Odfoukněte to přec dechem svých úst! (Odejde.)

Franc (zmítán hrůzou na své židli. Hluboké mlčení).

Spěšně vstoupí sluha.

Sluha: Amalie uprchla, hrabě znenadání zmizel.

Daniel vstoupí úzkostlivě.

Daniel: Milostivý pane, tlupa ohnivých jezdců uhání po stezce dolů, křičí hrr na ně, hrr na ně, celá ves je vzhůru.

Franc: Jdi, ať všechny zvony bijí na poplach, ať všichni jdou do kostela – ať všichni padnou na kolena – ať se za mne modlí – všechny vězně ať pustí na svobodu, já dám chudým dvojnásobnou, trojnásobnou náhradu, já – tak už jdi – zavolej zpovědníka, aby mi dal rozhřešení – co tu stojíš? (Hluk se blíží.)

Daniel: Bůh mne netrestej za těžký hřích! Jak tomu mám zas rozumět? Vždyť jste vždycky modlitbami chtěl vyrazit dvéře, vždyť jste mi postily a bible házel na hlavu, když jste mne zastihl na modlitbách.

Franc: To už přešlo – Zemřít! vidíš? Zemřít? – Už je pozdě. (Je slyšet, jak Schweizer řádí.) Modli se! Modli!

Daniel: Říkal jsem vám to pořád – Tolik povrhujete pobožnou modlitbou – ale dejte si po –

Schweizer (od něho odstoupí): Ano – Neraduje se z toho – Už se nehýbe – vraťte se a řekněte hejtmanovi: Je po něm – mne už neuvidí! (Střelí se do čela.)

2. scéna.

Dějiště jako v poslední scéně předchozího akta.

Starý Moor sedí na kameni. Proti němu loupežník Moor. Loupežníci rozptýleni v lese.

Loup. Moor: Ještě se nevrací? (Uhodí mečem do kamene, až se zajiskří.)

Starý Moor: Odpuštění, to mu budiž trestem – mou pomstou buď zdvojená láska.

L. Moor: Ne, jakože je má duše hněvem naplněna. To nesmí být! Toho nestrpím. Tu hnusnou ohavnost nechť s sebou vleče do věčnosti! – proč bych ho jinak byl zabil?

Starý Moor (propukaje v slzy): Ó moje dítě.

L. Moor: Cože? – Ty pro něj pláčeš – před touto věží?

Starý Moor: Slitování! ó, slitování! (Zoufale lomí rukama.) Teď – teď se na mém dítěti vykonává ortel!

L. Moor (polekán): Na kterém?

Starý Moor: Ha! Jaká to otázka?

L. Moor: Nic. Nic.

Starý Moor: Přišel ses mému zoufalství vysmívat?

L. Moor: Zrádné svědomí! – Nedbejte mých slov.

Starý Moor: Ano, já trápil syna, a bylo mi určeno, aby syn zase trápil mne, toť boží soud – ó můj Karle! můj Karle! Vznášíš-li se nade mnou v oděvu míru! odpusť mně! Ach, odpusť mně!

L. Moor (rychle): On vám odpouští. (V rozpacích.) Zaslouhuje-li slouti vašim synem – jistě že vám odpustí.

Starý Moor: Ha! Byl příliš nádherný pro mne – Ale půjdu mu vstříc se svými slzami, se svými bezesnými nocmi, se svými mučivými sny, kolena mu obejmou a zavolám, hlasitě zavolám: Zhřešil jsem proti nebi a před tebou. Nejsem hoden, abys mne otcem zval.

L. Moor (velmi dojat): Měl jste ho rád, měl jste rád svého druhého syna?

Starý Moor: Nebe mi svědkem. Proč jsem se dal obelstít úklady zlého syna? Kráčel jsem, blahoslavený otec, mezi lidmi, krásně vzkvétaly vůkol mne mé nadějně děti. Ale – ó nešťastné té hodiny! – zlý duch vstoupil v srdce mého druhorozeného; já důvěřoval hadu – a ztraceny obě mé děti. (Zahalí si tvář.)

L. Moor (daleko od něho ustoupí): Na věky ztraceny.

Starý Moor: Ó, jak hluboce cítím, co mi Amalie řekla, duch pomsty jí promlouval z úst: Nadarmo budeš umírající ruce vztahovati po synu, nadarmo budeš si namlouvat, že tiskneš vřelou ruku svého Karla, jenž nebude stati u tvého lože –

L. Moor (odvrácen, podává mu ruku).

Starý Moor: Kéž by to byla ruka mého Karla! – On však leží daleko v těsné kobce, dřímá již kovovým snem, již neslyší hlasu mé úzkosti – běda mně! Umírám v náručí cizincově – Již nemám syna – Již nemám syna, aby mi zatlačil oči –

L. Moor (v bolestném pohnutí): Nyní se to musí stát – nyní – Opusťte mne (loupežníkům). A přece – což mu mohu vrátit jeho Karla? – Nemohu mu už vrátit jeho Karla – Ne! Nechám toho.

Starý Moor: Jak, příteli? co to mumláš?

L. Moor: Tvůj syn – Ano, starce – (zajíká se) Tvůj syn – je – na věky ztracen. Starý Moor: Na věky?

L. Moor (zoufale stísněn, vzhlíží k nebesům): Ó, jenom tentokrát nechť neochabne má duše – jen tentokráte mi dej sílu.

Starý Moor: Na věky, pravíš?

L. Moor: Netaž se dál. Na věky, jsem řekl.

Starý Moor: Cizinče! Cizinče! Pročs mne vyprostil z věže?

L. Moor: A což? abych teď na něm vylákal požehnání, abych je zlodějsky vymámil a s božským tím lupem se pak odplížil – Vždyť otcovské požehnání prý nebývá ztraceno.

Starý Moor: A také můj Franc že je ztracen?

L. Moor (klesne před ním na kolena): Rozlomil jsem závory tvé věže – dej mi své požehnání.

Starý Moor (bolestně): Zachránce otcův! pročs utratil syna! – Hle, slitování boží neumdlévá a my si leháme spát obtěžkáni hněvem, (Položí loupežníkovi ruku na hlavu.) Buď tak šťasten, jak jsi soucitný,

L. Moor (vstane; změkne): Ó – kde je mé mužství? Mé údy ochabují, meč mi padá z rukou.

Starý Moor: Jak sladké, když bratří svorně spolu přebývají! sladké jako rosa Hermon, sestupující na hory siónské – Zaslouž si této rozkoše, mladý muži, a nebeští andělé v tvé svatozáři se budou sluniti. Tvá moudrost bud moudrostí šedivých vlasů, ale tvé srdce – tvé srdce buď srdcem nevinného dětství.

L. Moor: Ó, dej mi ochutnat této rozkoše. Líbej mne, božský kmete!

Starý Moor (ho políbí): A myslí si, že to je otcovský polibek, a já si budu myslet, že líbám syna – dovedeš také plakat?

L. Moor: Myslíl jsem, že to polibek otcův! Běda mně, kdyby ho nyní přinesli!

(Schweizerovi druhové vystoupí v němém smutečném průvodu, hlavy skloněny, tváře zahaleny.)

L. Moor: Nebesa! (Plaše ustoupí a chce se skrýt. Průvod jde mimo něj. On odvrací tvář. Hluboké mlčení. Průvod se zastaví.)

Grimm (skleslým hlasem): Hejtmane! (Loupežník Moor neodpovídá a ustoupí ještě dál.)

Schwarz: Drahý hejtmane! (Loupežník Moor ustoupí ještě víc do zadu.)

Grimm: Jsme bez viny, hejtmane!

L. Moor (nedívá se na ně): Kdo jste?

Grimm: Nedíváš se na nás. Tví věrní druhové.

L. Moor: Běda vám, byli-li jste mi věrni!

Grimm: Poslední s bohem ti neseme od tvého sluhy Schweizera. Tvůj sluha Schweizer se nevrátí.

L. Moor (vyskočí): Tedy jste ho nenašli?

Schwarz: Našli jsme ho mrtvého.

L. Moor (vesele poskočí): Děkuji tobě, ty, jenž řídíš osudy – Obejměte mne, moje děti – Od nynějška buď heslem: slitování – I to je za námi – Všechno za námi.

Jiní loupežníci. Amalie.

Loupežníci: Hejsa, hejsa! Kořist, báječná kořist!

Amalie (prostovlasá): Mrtví jeho hlasem prý z hrobu zburcováni – můj ujec na živu – v tomto lese – kde? Karle! Strýce! – Ha! (Přižene se k starci,)

Starý Moor: Amalie! má dcero! Amalie! (Tiskne ji v náručí.)

L. Moor (uskočí): Kdo mi přivolal tento obraz?

Amalie (vyvine se starci, spěje k loupežníkovi a vznícena ho objímá): Mám ho, ó ty mé nebe! Mám ho! –

L. Moor (se jí vymkne; loupežníkům): Vzhůru! Ďábel sám mne zradil!

Amalie: Ženichu, můj ženichu, ty šílíš! Ha! Rozkoší! Proč já jsem tak bezcitná, tak chladná v tom víru slastí!

Starý Moor (se vzchopí): Ženich? Dcero! Dcero! Jak? Ženich?

Amalie: Na věky jeho! Na věky, na věky, na věky můj! – Ó mocnosti nebes! Sejměte se mne tuto božskou slast, abych pod břemenem nezhylnula!

L. Moor: Odtrhněte ji s mé šíje! Zabte ji! Usmrťte jej a mne a sebe a všechno! Celý svět ať zhyne! (Chce odkvapit.)

Amalie: Kam? co? Láska – věčností! Rozkoš – nekonečností! a ty prcháš?

L. Moor: Pryč, pryč! – Ty nejnešťastnější z nevěst! Jen se podívej, jen se zeptej, slyš! – Nejnešťastnější z otců! Nech mne, ať uprchnu na vždy!

Amalie: Zachyťte mě! Pro živého boha, zachyťte mě! – Najednou mám takovou tmou před očima – On prchá!

L. Moor: Je už pozdě! Nadarmo! Tvá kletba, otče – netaž se už dál! – já jsem - - já jsem tvá kletba, tvá domnělá kletba! Kdo mne sem přilákal? (Taseným mečem se žene na loupežníky.) Kdo z vás mne sem přilákal, vy stvůry podsvětí? Nuže zhyň, Amalie! – Zemři, otče! Po třetí zemři mou vinou! – Zde tito tvoji zachránci jsou lupiči a vrazi! Tvůj Karel jich hejtmanem. (Starý Moor zemře.)

Amalie (něma a nehybná jako socha. Celá tlupa stojí v přišerném mlčení).

L. Moor (rozběhne se proti dubu): Duše těch, jež jsem zardousil v záchvatu lásky – těch, jež jsem zdrtil v posvátném spánku, těch – hahaha! Slyšíte, jak prachárna letí do vzduchu nad lůžky rodičích matek? Vidíte, jak se plameny plazí po kolébkách nemluvnat? toť svatební pochodeň, toť svatební hudba – ó, on nezapomíná, on dovede věci proplézat – proto odstupíž ode mne rozkoš lásky! proto mně láska mukou se stává! toť odplata.

Amalie: Pravda to, vládce na nebesích, pravda! – Co jsem učinila, já nevinná ovečka? Tohoto zde jsem milovala!

L. Moor: Toť více, než snese muž. Slyšel jsem, kterak smrt z tisíce hlavní mi sviští vstříc a neustoupil jsem ani o píď – a teď se mám trást jako žena? teď se mám před ženou trást? – Ne, žena mým mužstvím neotřese – krev, krev! Toť pouhý záchvat ženství – Krve se napiju, pak to přejde. (Chce prchnout.)

Amalie (mu klesne do náruče): Vrahu! Dáble! Nemohu tě, anděle, pustit.

L. Moor (odmrští ji od sebe): Pryč, ty falešný hade, chceš se posmívat šilenci, já však vzdoruji tyranskému osudu – cože, ty pláčeš? Ó vy svévolné, zlovolné hvězdy! Dělá, jako by plakala, jako by někdo nade mnou plakal. (Amalie mu padne kolem krku.) Ha, co to? Neplije po mně, neodstrkuje mne? Amalie, zapomnělas? A víš-li, koho to objímáš, Amalie?

Amalie: Můj jediný, můj nerozlučitelný!

L. Moor (s novou radostí): Odpouští mi, miluje mne! Jsem čist jako nebeský ether, ona mne miluje! – Slzavý dík tobě, nebeský vykupiteli! (Klesne na kolena a prudce zapláče.) Vrátil se duše mé mír, dozuřil bol, pekla již není – Hled, ó hled, děti světla pláčí na šíji plačících d'áblů – (Vstane, loupežníkům.) Plačte přec i vy! plačte, plačte, vždyť jste tak šťastni – Ó Amalie! Amalie! Amalie! (Lpí na jejich ústech; setrvávají v němém objetí.)

Jeden z loupežníků (hněvivě povystoupí): Zadrž, zrádce! – Hned pustíš tu ruku – Sice ti něco povím, že ti zalehnou uši a že ti zuby hrůzou zajektají. (Vstrčí meč mezi Karla a Amalii.)

Starý loupežník: Pamatuj na české lesy! Slyšíš? Váháš? – Na české lesy se rozpomeň! Nevěrnice, kde jsou tvoje přísahy? Tak brzy se na jizvy zapomíná? Když jsme své štěstí, život a čest za tebe dávali v šanc, když jsme před tebou stáli jak hradby, když jsme jako štítý zachycovali rány, jež mířily na tebe – zdas tehdy ruku nepozdvihl k železné přísaze, zdas nepřislíbil, že nás nikdy neopustíš, tak jako my jsme neopustili tebe? – Nečestný! Nevěrný! A ty bys od nás odpadl, že tu brečí děvka?

Třetí loupežník: Fi, křivopřísežníku! Duch obětovaného Rollera, jež jsi z říše mrtvých za svědka povolal, zardí se nad tvou zbabělostí a ve zbroji vystoupí z hrobu, aby tě ztrestal.

Loupežníci (jeden přes druhého, rvou si oděv s těla): Pohled! pohled! Znáš tyto jizvy? jsi náš! Krví svého srdce jsme si tě koupili za otroka, náš jsi, a kdyby se archanděl Michal s drakem měl o tebe prát! – S námi půjdeš, oběť za oběť! Amalii pro tlupu!

L. Moor (pustí její ruku): Konec! – Chtěl jsem se obrátit a jít k svému otci, leč otec na nebi tomu nechtěl (Chladně.) Já hloupý bloud, a proč jsem tam směřoval? Což se může veliký hříšník ještě obrátit? Veliký hříšník se už nemůže obrátit, to jsem mohl dávno vědět – Upokoj se, prosím tě, upokoj se! vždyť tak je, to dobře – Nechtěl jsem, když on hledal mne; teď, když já ho hledám, on nechce; co je spravedlivější? – Nevyvaluj tak oči – vždyť on mne nemá zapotřebí. Zda nemá lidských tvorů dost a dost? Jak lehce se vzdá jednoho z nich; nuž, tímto jedním jsem já. – Pojd'te, kamarádi.

Amalie (strhne ho nazpět): Stůj, stůj! Dej ránu! smrtící ránu! Zase opuštěna! Vytas meč a slituj se!

L. Moor: Slitování prchlo k medvědům – nezabiju tě!

Amalie (objímajíc mu kolena): Ó, pro živého boha a pro slitování nebes! Vždyť už nežádám lásky, vždyť vím, že tam nahoře naše hvězdy nepřátelsky od sebe prchají – Prosím pouze o smrt. – Opuštěna, opuštěna! Jen chápej, co hrůz je v tom slově: opuštěna! Toho nepřežiju. Vždyť vidíš, toho žádná žena nemůže přežít. Prosím pouze o smrt! Hleď, mně se třese ruka! Nemám odvahy, abych se sama usmrtila. Mám strach z toho blyskotavého ostří – ale tobě je to tak snadno, tak snadno, dovedeš mistrovsky vraždit – vytas meč a budu šťastna!

L. Moor: Ty sama chceš být šťastna? Pryč, nezabívám žen!

Amalie: Ha, zloduchu! jen šťastné zabíjíš; těch, kdo jsou přesyceni životem, si nevšímáš. (Na kolenou se sune k loupežníkům.) Tedy se nade mnou slitujte vy, žáci toho katana! – Je takový krvežíznivý soucit ve vašich zracích, a to je nešťastníkům útěchou – váš mistr je marnivý, zbabělý vychloubač.

L. Moor: Co pravíš, ženo? (Loupežníci se odvrátí.)

Amalie: Ní jediný přítel? ani mezi těmito zde ni jediný přítel? (Vstane.) Nuž, tedy necht' Dido mne naučí, jak se umírá! (Chce odejít, jeden z loupežníků na ní míří.)

L. Moor: Zadrž! Opovaž se – Moorova milenka jen Moorem zahyne! (Zavraždí jí.)

Loupežníci: Hejtmane, hejtmane! Co děláš? zbláznil jsi se?

L. Moor (nehnuté zíraje na její mrtvolu): Je na smrt raněna! To škubnutí ještě, a pak bude po všem – Nuže, vizte! můžete žádat ještě víc? Obětovali jste mi život, život, jenž vám už ani nenáležel, život plný ohavností a hanby – já jsem vám zabil anděla. Nuže, jenom sem pohleďte! Jste teď spokojeni?

Grimm: Zaplatils dluh i s úroky. Udělals víc, než by udělal kdokoli, by obhájil svou čest. Teď pojd' s námi!

L. Moor: Myslíš? Že ano, život světice za život darebáků, to' nespravedlivé? – Ó, pravím vám, kdyby každý z vás šel na popraviště a dal si z těla žhavými kleštěmi trhat maso, kus po kusu, a kdyby ta muka potrvala plných jedenáct dní – tyto slzy zde by vyváženy nebyly. (S hořkým úsměchem.) Jizvy, české lesy! Ano, ano! To bylo arci nutno zaplatit!

Schwarz: Uklidni se, hejtmane! Pojd' s námi, ta podívaná není pro tebe. Veď nás dále.

L. Moor: Stůjte – ještě slovíčko, než půjdem dál – Dejte pozor, vy škodolibí pochopové mých barbarských rozkazů – Od tohoto okamžení přestávám býti vašim hejtmanem – V studu a hrůze tu odkládám onu krvavou berlu, pod níž jste se domnívali, že smíte páchat bezpráví, že jste v právu, kalíte-li toto nebeské světlo svými černými skutky – Jděte na právo, jděte na levo – My už na věky věků nemáme cesty společné.

Loupežníci: Ha, ty malomyslný! Kam se poděly tvé vznešené plány? Byly to bubliny, jež se rozplasknou smrtelným chroptěním ženy?

L. Moor: Ó běda mně, bláznu, jenž jsem se domýšlel, že svět okrášlím ohavnostmi a že zákony udržím tím, že je zničím. Já tomu říkal pomsta a právo – Já, ó prozřetelnosti, si osoboval, že napravím tvoje vady a že urovnám svár vzniklý tvou stranickostí – ale – Ó prázdné dětinství – Tu stojím na pokraji hrůzyplného života a dovidám se teď, jektaje, skřípaje zuby, že dva lidé jako já by rozvrátili, celou budovu mravního světa. Milost – milost chlapci, jenž zasahoval do tvojich práv – jen a jen tvá jest pomsta. Ty nepotřebuješ ruky lidské. Ovšem, teď již není v mé moci, abych dostihl minulosti – zůstane zničeno, co zničeno jest – nikdy už nepovstane, co jsem povalil – Ale přec mi ještě cosi zbylo, čím mohu zase smířiti uražené zákony, čím zhojiti ztýraný řád. Řád světa požaduje oběti – Oběti, jež celému lidstvu dokáže jeho nezranitelnou velebu – tou obětí jsem já sám. Já sám za něj musím dát život.

Loupežníci: Odejměte mu meč – chce se zabít.

L. Moor: Pošetilci! Ranění věčnou slepotou! Míníte snad dokonce, že smrtelným hříchem smrtelné hříchy vyrovnám? myslíte, že by harmonie světa mohla získati takovým bezbožným zlozvukem? (S pohrdáním hodí jim k nohám své zbraně.) Živého mne dostanou, i Jdu sám sebe vydat do rukou spravedlností.

Loupežníci: Spoutejte ho! Zbláznil se.

L. Moor: Vím sice dobře, že by se mne spravedlnost zmocnila v pravý čas, chtějí-li tomu mocnosti nebeské. Ale snad by mne přepadla ve spánku, snad by mne zastihla na útěku, snad by mne jala mečem a násilím; a pak bych přišel i o poslední zásluhu, že jsem za ni podstoupil dobrovolnou smrt. Proč mám i nadále zlodějsky skrývati život, který mi z úřady nebeských strážců již dávno nepatří?

Loupežníci: Jen ho nechte; ať si jde. Je to velikášství. Udá se, aby svět uvedl v úžas.

L. Moor: Zasluhoval bych obdivu – (Po delší úvaze.) Vzpomínám si, že když jsem přišel sem, mluvil jsem s ubožákem; je to nádeník a má jedenáct dětí na živu – Vypsali tisíc dukátů, kdo prý velkého loupežníka Moora za živa vydá soudu – Tomu člověku lze pomoci. (Odejde.)